

საქართველოს სახალხო დამცველი

ანგარიში იძულებით გადაადგილებულ პირთა და
კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულთა უფლებრივი
მდგომარეობის შესახებ საქართველოში

საანგარიშო პერიოდი

2010 წლის იანვარი - ივლისი

www.ombudsman.ge

COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS
COMMISSAIRE AUX DROITS DE L'HOMME

ანგარიში მომზადებულია პროექტის „სახალხო დამცველის აპარატის მხარდაჭერა იძულებით გადაადგილებულ პირთა და კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულთა მიმართებით არსებული პრობლემების გადასაჭრელად“ ფარგლებში.

პროექტი დაფინანსებულია ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისიის ოფისის მიერ.

შინაარსი

▪ შესავალი.....	2
▪ მეთოდოლოგია.....	3
▪ კანონმდებლობის ანალიზი.....	5
▪ იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლება ნებაყოფლობით დაბრუნდნენ თავიანთ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას (დაბრუნების უფლება).....	12
▪ სახელმწიფო პოლიტიკა.....	15
▪ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკა.....	21
▪ სიტუაციის ანალიზი - მონიტორინგის შედეგები.....	26
▪ კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობა.....	60
▪ დასკვნა - რეკომენდაციები.....	73
▪ დანართები.....	76

შესავალი

დევნილი მოსახლეობა 54 ქვეყანაშია წარმოდგენილი და მათი რაოდენობა მსოფლიოს მასშტაბით 27 მილიონს აჭარბებს.¹ მათ შორის არის საქართველო.

2010 წლის იანვრიდან სახალხო დამცველის აპარატში დაიწყო პროექტი „სახალხო დამცველის აპარატის მხარდაჭერა იძულებით გადაადგილებულ პირთა და კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულთა მიმართებით არსებული პრობლემების გადასაჭრელად.“ პროექტის მიზანია სახალხო დამცველის აპარატის შესაძლებლობების გაძლიერება, რათა უკეთ მოხდეს იძულებით გადაადგილებულ და კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულ პირთა მიმართებით არსებული პრობლემების შესწავლა, დევნილთა კონსულტაცია და შესაბამისი დახმარების გაწევა. გამომდინარე შეზღუდული რესურსებიდან, სახალხო დამცველის აპარატი მოკლებული იყო სიტუაციისა და უფლებრივი მდგომარეობის სრული ანალიზის შესაძლებლობას, რისი განხორციელების საშუალებაც მას მისცა ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისიის ოფისის მიერ დაფინანსებულმა აღნიშნულმა პროექტმა.

პროექტის ფარგლებში არსებული საქმიანობის განსახორციელებლად შეირჩა პროექტის კოორდინატორი და ხუთი მონიტორი/კონსულტანტი. პროექტის მონიტორები განთავსდნენ სახალხო დამცველის რეგიონულ ოფისებში: გორში, ზუგდიდში, ბათუმში, ქუთაისსა და თბილისში. საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში (2010 წლის იანვარი - ივნისი) მონიტორები რეგიონების მიხედვით ახორციელებდნენ სისტემატურ ვიზიტებს დევნილთა კომპაქტური განსახლების ობიექტებში იქ არსებული სისტემური პრობლემების გამოვლენის მიზნით. ადგილზე გასცემდნენ იურიდიულ კონსულტაციას. აგრეთვე, საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს (შემდგომში სამინისტრო) რეგიონულ სამმართველოებთან თანამშრომლობით, ცდილობდნენ ამა თუ იმ ობიექტზე გამოვლენილი კონკრეტული პრობლემის გადაჭრას. პროექტის მონიტორები ამავდროულად დახმარებას უწევდნენ სახალხო დამცველის აპარატს იძულებით გადაადგილებულ პირებთან დაკავშირებულ ყოველდღიურ საქმიანობაში.

პროექტის ერთ-ერთი ამოცანა ანგარიშის შედგენა იყო, რომელშიც წარმოდგენილი იქნებოდა მონიტორინგისას აღმოჩენილი სისტემური პრობლემები და შეფასდებოდა დევნილთა მიმართ არსებული სახელმწიფოს სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები. შესაბამისად, მოცემული ანგარიში წარმოადგენს დევნილთა სფეროში არსებული კანონმდებლობის მოკლე ანალიზს, სადაც საუბარია როგორც დევნილთა საერთაშორისო დაცვის მექანიზმებზე, ასევე ეროვნულ კანონმდებლობაზე.

¹ Internal Displacement, Global Overview of Trends and Developments in 2009, May 2010, IDMC, <www.internal-displacement.org>.

განხილულია ნებაყოფლობითი დაბრუნების უფლება და მის განხორციელებასთან დაკავშირებული ვითარება.

გარდა ამისა, ანგარიშში დეტალურად არის გაანალიზებული სახელმწიფო პოლიტიკა დევნილებთან მიმართებით. ანგარიში ასევე ასახავს დევნილთა და კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულთა მდგომარეობას საქართველოში, საუბარია როგორც ინდივიდუალურ, ისე ზოგად პრობლემებზე, პოზიტიურ ძვრებზე და დევნილთა საკითხებთან მიმართებით არსებულ სხვადასხვა საჭიროებებზე.

I. მეთოდოლოგია

პროექტის ფარგლებში, საქართველოს მასშტაბით განხორციელდა დევნილთა და კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულ პირთა მდგომარეობის მონიტორინგი. წინამდებარე ანგარიში მონიტორინგის შედეგად გამოვლენილ ფაქტებზე დაყრდნობით და ზოგადი სიტუაციის ანალიზის შედეგად შემუშავდა. გარდა მონიტორინგის დროს აღმოჩენილი პრობლემებისა, ანგარიშში ასევე ასახულია ის სისტემური პრობლემები, რომელიც გამოიკვეთა სახალხო დამცველის აპარატში შესული განცხადება/საჩივრებიდან.

მონიტორინგის განხორციელების მიზანს როგორც 1990-იანი წლების დევნილების (ე.წ. „ძველი“ დევნილები), ისევე 2008 წლის კონფლიქტის შემდგომ იძულებით გადაადგილებული პირების („ახალი“ დევნილები) და ე.წ. „დაბრუნებულების“ მდგომარეობის კვლევა წარმოადგენდა. მთელი რიგი სირთულეების გამო, პროექტის ფარგლებში არ მომხდარა კერძო სექტორში განსახლებულ დევნილთა მდგომარეობის მონიტორინგი.

1.1 კვლევის მეთოდი

დევნილთა მდგომარეობის კომპლექსური შეფასების მიზნით, პროექტის ფარგლებში შემუშავდა კითხვარი, რომელშიც ყურადღება იყო გამახვილებული დევნილთათვის ყველა ძირითად პრობლემურ სფეროზე. კერძოდ, კითხვარი მოიცავდა შემდეგ თემებს:

დევნილთა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა (საცხოვრებელი პირობები, შემოსავლის წყარო, კვება, ჯანდაცვა, განათლება).

ცალკე თავი მიეძღვნა პრივატიზაცია-რეაბილიტაციის თემატიკას, რომელიც დევნილი მოსახლეობისათვის დღესდღეობით საკმაოდ მნიშვნელოვან და საკვანძო საკითხს წარმოადგენს. აღნიშნულ თავში კითხვები ძირითადად შეეხებოდა სარეაბილიტაციო სამუშაოების მიმდინარეობას, მის ხარისხს და რამდენად იყვნენ დევნილები ინფორმირებული პრივატიზაციაზე უარის თქმის შემთხვევაში არსებული ალტერნატივების შესახებ.

კითხვარის ერთი ნაწილი განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე პირების პრობლემებს ეხებოდა. კერძოდ, აქცენტი გაკეთდა იმაზე, თუ რამდენად იყო გათვალისწინებული შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე დევნილთა საჭიროებები კომპაქტურად განსახლების ობიექტებში, იყო თუ არა გარემო ადაპტირებული მათი საჭიროებების შესაბამისად. ასევე, ცალკე გამოიყო ქრონიკული დაავადებების მქონე პირთა პრობლემატიკა. მონიტორთა ძირითად ინტერესს ამ შემთხვევაში წარმოადგენდა სახელმწიფოსგან უფასო სამედიცინო მომსახურებითა და მედიკამენტებით დევნილთა უზრუნველყოფის საკითხი.

მეტ - ნაკლებად ზუსტი სურათის მისაღებად, თუ რა სახის ინფორმაციას/კონსულტაციას საჭიროებდნენ დევნილები კითხვარის ნაწილი ეთმობოდა მათი ინფორმირებულობის საკითხს.

პროექტის ფარგლებში ასევე შედგა სპეციალური კითხვარი კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობისათვის – ცალკე 2008 წლის რუსეთ–საქართველოს შეიარაღებული კონფლიქტის დროს დაზარალებულთათვის და ცალკე გალის რაიონში მცხოვრები მოსახლეობისათვის.²

1.2 გამოკითხულთა რაოდენობა და მათი შერჩევის მეთოდი

მონიტორინგი 2010 წლის იანვრიდან ივლისამდე ხორციელდებოდა. პროექტის მონიტორებმა ვიზიტები განახორციელეს კოლექტიურ ცენტრებსა და კოტეჯური ტიპის ახალ ჩასახლებებში. მონიტორები რესპოდენტებს შემთხვევითი შერჩევის გზით ირჩევდნენ. ერთ ოჯახზე ივსებოდა ერთი კითხვარი. გამოკითხული ოჯახების რაოდენობა თითოეული კოლექტიური ცენტრის მცხოვრებთა საშუალოდ 10%-ს შეადგენდა.

ანგარიშში გამოყენებული სტატისტიკური მონაცემები, რომლებიც დეტალურად მოცემულია ანგარიშის VI თავში წარმოადგენს საქართველოს მასშტაბით გამოკითხული 538 ოჯახის მონაცემს. აღნიშნული საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში კი სულ 256 კომპაქტური განსახლების ობიექტში განხორციელდა მონიტორინგი. თუმცა, მოცემული რიცხვის გარდა პროექტის დამკვირვებლებმა კიდევ არაერთი ცალკეული პრობლემის და საკითხის გამოკვლევა/შესწავლა მოახდინეს.

² გალის მაცხოვრებლების შემთხვევაში, ხდებოდა ზუგდიდის ტერიტორიაზე გადმოსულ პირთა გამოკითხვა

II. კანონმდებლობის ანალიზი

აღნიშნულ თავში მიმოვიხილავთ საერთაშორისო ნორმებსა და სტანდარტებს, საქართველოს შიდა კანონმდებლობას იძულებით გადაადგილებული პირების უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ. ასევე საქართველოს კანონმდებლობის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობას.

იძულებით გადაადგილებული პირები ხშირად ხდებიან ადამიანის უფლებათა დარღვევის მსხვერპლნი, ხშირია დისკრიმინაცია სტატუსიდან გამომდინარე. არაერთი ექსპერტი მიიჩნევს, რომ თვითონ დევნილობის ფაქტი ხშირად ხდება არასათანადო მოპყრობის მიზეზი.³ სპეციალური დაცვის მექანიზმების არსებობა დევნილებისათვის არ უნდა წარმოადგენდეს სასიცოცხლო აუცილებლობას, რადგან მის გარეშეც ეს ადამიანები დაცული უნდა იყვნენ როგორც ქვეყანაში მოქმედი კანონმდებლობით, ასევე მთელი რიგი კონვენციებითა თუ ხელშეკრულებებით, რომლებიც ძალაშია იმ კონკრეტული სახელმწიფოსთვის სადაც დევნილები ცხოვრობენ. მიუხედავად ამისა, ხშირია შემთხვევები როდესაც სახელმწიფოები არ ასრულებენ საკუთარ ვალდებულებას დაიცვან დევნილთა უფლებები. შედეგად, ეს ადამიანები მოკლებულნი არიან ეფექტურ სამართლებრივ მექანიზმებზე ხელმისაწვდომობას.

2.1 საერთაშორისო სტანდარტები

უნდა აღინიშნოს, რომ საერთაშორისო დონეზე „იძულებით გადაადგილებული პირის“ ერთიანი და სავალდებულო ძალის მქონე სამართლებრივი დეფინიცია არ არსებობს. „იძულებით გადაადგილებული პირის“ ყველაზე სრულყოფილი და საზოგადოდ მიღებული განმარტება მოცემულია 1998 წელს გაეროს მიერ დამტკიცებულ სახელმძღვანელო პრინციპებში იძულებით გადაადგილების შესახებ. დოკუმენტის შესაბამისად, *„იძულებით გადაადგილებულ პირად ითვლებიან ის პირები ან პირთა ჯგუფები, რომლებიც გამოძევებულ იქნენ ან იძულებულნი გახდნენ დაეტოვებინათ თავიანთი სახლი ან მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი, რათა გაეცოდნენ შეიარაღებულ კონფლიქტს, საყოველთაო ძალადობას, ადამიანის*

³ Erin D.Monney, “The protection potential of a Marriage of Concepts between R2P and IPD protection”, Global Responsibility to Protect 2(2010) 60-68; Guide to International Human Rights Mechanisms for Internally Displaced Persons and their Advocates, The Brookings Institution - University of Bern project on Internal Displacement, June 2006, Forward by Walter Kalin, at VI.

უფლებათა ხელყოფასა და სტიქიურ ან ადამიანის მიერ შექმნილ კატასტროფებს, ამასთან, არ გადაუკვეთავთ საერთაშორისოდ აღიარებული საზღვარი.“⁴

დოკუმენტი არ არის სავალდებულო ძალის მქონე, თუმცა იგი სახელმძღვანელო უნდა გახდეს სახელმწიფოებისთვის, ვინაიდან მასში ასახულია ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლისა და საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ძირითადი პრინციპები. შესაბამისად, დოკუმენტში აღნიშნული პრინციპები უნდა დაიცვას და გამოიყენოს ყველა ოფიციალურმა თუ სხვა პირმა, მიუხედავად აღნიშნული დოკუმენტის იურიდიული სტატუსისა.⁵

არსებული საერთაშორისო სტანდარტის ქართულ კანონმდებლობასთან შედარების მიზნით, საჭიროა მოკლედ განიმარტოს აღნიშნული დოკუმენტის ძირითადი პრინციპები.

აღსანიშნავია, რომ სახელმძღვანელო პრინციპების მიხედვით, სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება იურისდიქციის ფარგლებში იძულებით გადაადგილებული პირები უზრუნველყონ შესაბამისი დაცვითა და ჰუმანიტარული დახმარებით. პრინციპები განიხილავს გადაადგილებისაგან დაცვის და იძულებით გადაადგილებისას დაცვის ძირითად მექანიზმებს.

სახელმძღვანელო პრინციპების მიხედვით ყველა იძულებით გადაადგილებულ პირს უნდა ჰქონდეს ადეკვატური ცხოვრების უფლება, რაც თავის მხრივ გულისხმობს აუცილებელ საკვებზე, სასმელ წყალზე, თავშესაფარზე, ტანსაცმელსა და გადაუდებელ სამედიცინო დახმარებაზე ხელმისაწვდომობას. სახელმძღვანელო პრინციპები ასევე ხაზს უსვამს მთელ რიგ უფლებებს რომელთა დაცვაც სახელმწიფოს მიერ უნდა იყოს გარანტირებული (სიცოცხლის უფლება, პიროვნების თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უფლება, თავისუფალი გადაადგილების უფლება, ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, განათლების, მუშაობის, საკუთრების უფლება).

დოკუმენტში ასევე საუბარია დევნილთა დაბრუნების, განსახლებისა და რეინტეგრაციის შესახებ. კერძოდ, ხაზგასმულია, რომ სახელმწიფომ უნდა შექმნას პირობები, რათა შესაძლებლობა მისცეს იძულებით გადაადგილებულ პირებს „დაბრუნდნენ თავისი ნებით უსაფრთხოდ და ღირსეულად თავიანთ სახლებში ან საცხოვრებელ ადგილებში, ან ნებაყოფლობით ხელახლა განსახლებულ იქნენ ქვეყნის სხვა ნაწილში.“⁶

განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია დევნილთა რეინტეგრაციაზე, დაგეგმვისა და მართვის პროცესში მათ ჩართულობაზე. სახელმწიფო ვალდებულია

⁴ გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპები იძულებით გადაადგილების შესახებ, E/NC.4/1998/53/ADD.2, პრეამბულა, პუნქტი 2.

⁵ იქვე, პრინციპი 2.

⁶ იქვე, პრინციპი 28.

დაეხმაროს იძულებით გადაადგილებულ პირებს (რომლებიც დაბრუნდნენ ან ხელახლა განსახლდნენ) და აღუდგინოს მათ საკუთრებაში არსებული ქონება, ხოლო თუ ეს უკანასკნელი შეუძლებელია უნდა უზრუნველყონ შესაბამისი კომპენსაციით ან სხვა რაიმე სახის რეპარაციით.⁷

დევნილთა სფეროში კიდევ ერთ მნიშვნელოვან სახელმძღვანელო დოკუმენტს წარმოადგენს გაეროს მიერ 2005 წლის 28 ივნისს მიღებული დოკუმენტი ე.წ. „პინეიროს პრინციპები“, რომელიც ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა ქონების რესტიტუციის საკითხს შეეხება.⁸ „პინეიროს პრინციპები“ შექმნილია რათა ხელი შეუწყოს შესაბამის სტრუქტურებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებს ქონების რესტიტუციასთან დაკავშირებული სამართლებრივი თუ ტექნიკური საკითხების უკეთ გადაწყვეტაში. დოკუმენტში აღიარებული და დეკლარირებულია დევნილთა ქონების რესტიტუციის, ადეკვატური საცხოვრებელი პირობების, კომპენსაციის, უსაფრთხო და ღირსეულ გარემოში ცხოვრების უფლება. ხოლო, მე-18 პრინციპში აღნიშნულია, რომ სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა, რომელშიც ნათლად იქნება ასახული ქონების რესტიტუციის საკითხი. ეს კანონები, თავის მხრივ, შესაბამისობაში უნდა იყოს ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალთან.

2009 წლის 29 დეკემბერს იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლებების საკითხებზე გაეროს გენერალური მდივნის წარმომადგენლის ვოლტერ კელინის ანგარიშთან ერთად გაეროს ადამიანის უფლებათა საბჭომ დაამტკიცა დანართიც „Framework on Durable Solutions for Internally Displaced Persons.⁹ (იძულებით გადაადგილებულ პირთათვის გრძელვადიანი გადაწყვეტის ჩარჩო-პრინციპები) აღნიშნული დოკუმენტი ოთხ ძირითად კითხვას პასუხობს. კერძოდ, განმარტავს რას წარმოადგენს დევნილთა პრობლემების გრძელვადიანი გადაწყვეტა,¹⁰ გრძელვადიანი გადაწყვეტის ძიებისას რა პრინციპებით უნდა იხელმძღვანელონ ამ პროცესში ჩართულმა გადაწყვეტილების მიმღებმა პირებმა, როგორ უნდა მოხდეს გრძელვადიანი გადაწყვეტის პროცესის ისე ორგანიზება, რომ დაცული იყოს ადამიანის უფლებები და რა კრიტერიუმებით უნდა შეფასდეს მიღწეული შედეგები.

ვოლტერ კელინის განმარტებით, გრძელვადიან გადაწყვეტად ითვლება ის ეტაპი, როდესაც დევნილები აღარ საჭიროებენ სპეციფიკურ დახმარებას და დაცვას. ამგვარი გადაწყვეტის მიღწევა შესაძლებელია: მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე

⁷ იქვე, პრინციპი 29(2).

⁸ United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons, The Pinheiro Principles, 2005 <<http://www.unhcr.org.ua/img/uploads/docs/PinheiroPrinciples.pdf>>.

⁹ Report of the Representative of the Secretary-General on the human rights of internally displaced persons, Walter Kalin, Addendum – Framework on Durable Solutions for Internally Displaced persons, A/HRC/13/21/Add.4, 29 December 2009. <http://www2.ohchr.org/english/issues/idp/docs/A.HRC.13.21.Add.4_framework.pdf>

¹⁰ თარგმანი საერთაშორისო ტერმინის – Durable solutions for Internally Displaced Persons

დაბრუნებით, ადგილობრივი ინტეგრაციით ან ქვეყნის სხვა რომელიმე ნაწილში განსახლებით.

გრძელვადიანი გადაწყვეტის მიებისას, როგორც უკვე აღვნიშნეთ აუცილებელია ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული მიდგომის გამოყენება. კერძოდ, დევნილებს უნდა მიეცეთ საშუალება გააკეთონ ნებაყოფლობითი და ინფორმირებული არჩევანი, მონაწილეობა მიიღონ სტრატეგიის დაგეგმვის პროცესში, მიუწვდებოდეთ ხელი ჰუმანიტარულ ორგანიზაციებზე, არსებობდეს მონიტორინგის ეფექტური მექანიზმები, და ჩართული უნდა იყვნენ მშვიდობის დანერგვის პროცესში.¹¹

გრძელვადიანი გადაწყვეტის ერთ-ერთი პირობა დევნილთა დისკრიმინაციის გარეშე ადეკვატური სტანდარტული საცხოვრებელი პირობებით უზრუნველყოფაა.¹² კერძოდ, დევნილებს უნდა გააჩნდეთ თავშესაფარი, ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ სამედიცინო მომსახურებაზე, საკვებზე, სასმელ წყალზე, ადეკვატურ სანიტარულ პირობებზე და განათლებაზე. ასევე, ერთ-ერთ პირობას ქონების რესტიტუციის ეფექტური და ხელმისაწვდომი მექანიზმების არსებობა წარმოადგენს.

იძულებით გადაადგილებული პირების უფლებების დაცვის კუთხით მნიშვნელოვანი დოკუმენტია ევროპის საბჭოს 2009 წლის N1877 რეკომენდაცია, რომელიც რამდენიმე მნიშვნელოვან საკითხს უსვამს ხაზს.¹³ ევროპის საბჭო სახელმწიფოებს მოუწოდებს შექმნან ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა, რომელშიც მკაფიოდ იქნება ჩამოყალიბებული დევნილთა დაცვის ეფექტური მექანიზმები. ასევე, უზრუნველყონ დევნილთა უსაფრთხოება (განსაკუთრებით მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე დაბრუნების შემთხვევაში), მოახდინონ ქონების რესტიტუცია (რომელიც თავის მხრივ იქნება სამართლიანი და ეფექტური კომპენსაცია), უზრუნველყონ დევნილები უფასო იურიდიული მომსახურებითა და საკუთარ უფლებებზე ხელმისაწვდომობით, ხელი შეუწყონ დევნილთა სოციალურ-ეკონომიკურ ინტეგრაციას, მათ მონაწილეობას გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. ერთ-ერთი რეკომენდაცია ეხება დევნილი ბავშვების ზოგადი განათლების საკითხს, რომლის თანახმადაც დევნილი ბავშვები უნდა იღებდნენ ხარისხიან განათლებას ქვეყანაში მცხოვრებ სხვა ბავშვებთან ერთად.¹⁴

¹¹ იხ. ზევით 9, პუნქტი 22.

¹² იქვე, პუნქტი 65

¹³ Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1877 (2009), Europe's Forgotten people: protecting the human rights of long-term displaced persons.

¹⁴ იქვე, 15.3.11.

2.2 ეროვნული კანონმდებლობა

საქართველო ერთ-ერთია იმ 16 ქვეყანას შორის რომელსაც სპეციალური ეროვნული კანონმდებლობა აქვს იძულებით გადაადგილებულ პირებთან მიმართებით.¹⁵

დევნილთა სფეროში არსებულ ძირითად მარეგულირებელ აქტს წარმოადგენს 1996 წლის საქართველოს კანონი „იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ“. კანონის პრეამბულაში აღნიშნულია, რომ ის ემყარება საქართველოს კონსტიტუციასა და საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებს. კანონი განმარტავს დევნილის ცნებას, დევნილად ცნობისა და დევნილის სტატუსის მინიჭების წესს. ასევე, განსაზღვრავს დევნილთა ძირითად უფლებებსა და მათ ვალდებულებებს, დევნილის სტატუსის შეჩერების, შეწყვეტის, ჩამორთმევისა და აღდგენის საფუძვლებს, დევნილის მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე რეაბილიტაციის გარანტიებს.

კანონში გაწერილია იმ უფლებების ჩამონათვალი რომლებიც დევნილს გააჩნია.¹⁶ დევნილის სტატუსი პირს ანიჭებს გარკვეულ შეღავათებსა და პრივილეგიებს. კერძოდ, კანონის თანახმად, დევნილი იღებს ყოველთვიურ შემწეობას და უფლება აქვს მიიღოს მიზნობრივი სოციალური დახმარება. დროებით საცხოვრებელ ადგილზე დევნილთა უფლებების განხორციელებას უზრუნველყოფს საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო, აღმასრულებელი ხელისუფლების და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან ერთად.

აღნიშნული კანონის თანახმად, შესაბამის ორგანოებს აქვთ ვალდებულება დაეხმარონ დევნილებს დროებით დასაქმებაში, პროფესიისა და კვალიფიკაციის შესაბამისად, აანაზღაურონ უმწეო კატეგორიის დევნილის სამედიცინო დაწესებულებაში მკურნალობის ხარჯები, უზრუნველყონ დევნილის კონსტიტუციური უფლება განათლებაზე. კანონის თანახმად, სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას უზრუნველყოს დევნილები დროებითი საცხოვრებელითა და აუცილებელი პირველადი დახმარებით. აქვე ხაზგასმულია ისიც, რომ საქართველოს იურისდიქციის აღდგენამდე დევნილთა კომპაქტური განსახლების ობიექტებიდან გამოსახლება არ უნდა მოხდეს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც დევნილებთან იდება წერილობითი შეთანხმება, როდესაც დევნილს ფართობი აქვს დაკავებული თვითნებურად, კანონის დარღვევით, ან იმ შემთხვევაში როდესაც გამოიყოფა დევნილისათვის შესაბამისი საცხოვრებელი ფართი, რომლითაც არ უარესდება მისი საყოფაცხოვრებო პირობები.

კანონის მე-7 მუხლი ადგენს დევნილის მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე დაბრუნების შემთხვევაში სახელმწიფოს ვალდებულებას, დაბრუნებულებს შეუქმნას

¹⁵ იხ. ზევით 1, გვ. 24.

¹⁶ საქართველოს კანონი იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ, მუხლი 5.

უსაფრთხო ცხოვრებისათვის აუცილებელი სოციალურ-ეკონომიკური პირობები. მოცემულ შემთხვევაში დევნილს ან მის კანონიერ მემკვიდრეს უნდა დაუბრუნდეს პირადი საკუთრება, მათ შორის საცხოვრებელი სახლი და საკარმიდამო ნაკვეთი.

2006 წლის 29 დეკემბერს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი „ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაზარალებულთა ქონებრივი რესტიტუციისა და კომპენსაციის შესახებ.“ კანონის მე-5 მუხლში აღიარებულია ყველა იძულებით გადაადგილებული პირის უფლება დაბრუნდეს თავის თავდაპირველ საცხოვრებელ ადგილზე. იგივე მუხლი ადგენს კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაკარგული საცხოვრებლის ან სხვა უძრავი ქონების კანონიერი მფლობელისათვის დაბრუნების გარანტიებს, რაც გულისხმობს დაზარალებულის უფლებას: „მიიღოს უძრავი ქონება, ან თუ მისი საცხოვრებლის ან სხვა უძრავი ქონების დაბრუნება შეუძლებელია, მიიღოს იმავე ღირებულების ადეკვატური (სანაცვლო) საცხოვრებელი, ხოლო თუ იმავე ღირებულების ადეკვატური (სანაცვლო) საცხოვრებლის გადაცემა შეუძლებელია, მიიღოს ქონებრივი ზიანის კომპენსაცია.“ განსაზღვრული მიზნების განსახორციელებლად კანონით გათვალისწინებულია რესტიტუციის და კომპენსაციის კომისიის შექმნა.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, ამ სფეროში არის საქართველოს მთავრობის 2007 წლის 2 თებერვლის #47 განკარგულება იძულებით გადაადგილებულ პირთა-დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიის დამტკიცების თაობაზე. აღნიშნული დოკუმენტის საფუძველზე 2008 წლის 30 ივლისს საქართველოს მთავრობამ მიიღო განკარგულება #489 „იძულებით გადაადგილებულ პირთა – დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“ დოკუმენტი მას შემდეგ რამდენჯერმე განახლდა (საქართველოს მთავრობის 2009 წლის 28 მაისის N403 განკარგულება „იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა მიმართ 2009-2012 წლებში სახელმწიფო სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“ (სახელმწიფო სტრატეგია).¹⁷ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 11 მაისის #575 განკარგულება).

სტრატეგია წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის მიდგომას დევნილთა მიმართ. იგი ადგენს სახელმწიფოს მთავარ მიზნებს, როგორიცაა: დევნილთა სოციალურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის ხელშეწყობა და მათი საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება. მიზნების მისაღწევად სტრატეგია ითვალისწინებს სხვადასხვა ღონისძიებების გატარებას, რომელიც დეტალურადაა გაწერილი სახელმწიფო სტრატეგიის სამოქმედო გეგმაში.

¹⁷ საქართველოს მთავრობის განკარგულება N403, 2009 წლის 28 მაისი. 2010 წლის 11 მაისის N575 განკარგულებით მოხდა გარკვეული ცვლილებების შეტანა სახელმწიფო სტრატეგიაში, რომელიც ანგარიშის III თავში იქნება დეტალურად განხილული.

დევნილთა საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება და გრძელვადიანი საცხოვრებელი უზრუნველყოფის პროცესი სამ ეტაპად განხორციელდება. რაც ყველაზე მთავარია, სახელმწიფო სტრატეგიის ტექსტში ცალსახად არის აღნიშნული, რომ სამოქმედო გეგმის განხორციელების პროცესში ყველა მთავარი პრინციპი სრულად იქნება დაცული. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა „დევნილთა მიერ ნებაყოფლობითი და ინფორმირებული გადაწყვეტილებების მიღებას და თავისუფალ არჩევანს, დიალოგს დევნილებთან და მათ მონაწილეობას გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, გენდერულ თანასწორობას, ბავშვთა უფლებების დაცვასა და ადამიანის სხვა აღიარებული უფლებების დაცვას.“¹⁸

აღნიშნული დოკუმენტის საფუძველზე სახელმწიფომ აიღო ვალდებულება, ყოვლისმომცველი საინფორმაციო კამპანიის მეშვეობით დევნილებს სამოქმედო გეგმის ყველა ასპექტთან დაკავშირებით მიაწოდოს ინფორმაცია.¹⁹ გარდა ამისა, სტრატეგიის თანახმად, სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს დევნილთა სრული ჩართულობა მათთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებებისა და სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებების დაგეგმვის პროცესში, რაც მათ გააზრებული და ინფორმირებული არჩევანის გაკეთების საშუალებას მისცემს.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს კანონმდებლობა იძულებით გადაადგილებულ პირთა სფეროში მეტ-ნაკლებად სრულყოფილია. კანონსა და კანონქვემდებარე აქტებში ასახული ძირითადი პრინციპები და ნორმები არ მოდის წინააღმდეგობაში საერთაშორისო სტანდარტებთან.

თუმცა, მიუხედავად ამისა, იქმნება გარკვეული პრობლემები კანონმდებლობის მოთხოვნების იმპლემენტაციის პროცესში, რაც განხილული იქნება შემდგომ თავებში.

¹⁸ სახელმწიფო სტრატეგია, პუნქტი 1.5

¹⁹ იქვე, პუნქტი 1.6

იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლება ნებაყოფლობით დაბრუნდნენ თავიანთ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას (დაბრუნების უფლება)

III. იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლება ნებაყოფლობით დაბრუნდნენ თავიანთ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას (დაბრუნების უფლება)

იძულებით გადაადგილებულ პირთა – დევნილთა დარღვეული უფლების აღდგენის ყველაზე ეფექტურ საშუალებად აღნიშნული პირების თავდაპირველ საცხოვრებელ ადგილას ნებაყოფლობითი რეპატრიაცია მიიჩნევა, რაც საერთაშორისო სამართალში იძულებით გადაადგილებულ პირთა დაბრუნების უფლების სახელით არის ცნობილი.

ზოგადად, საერთაშორისო ხელშეკრულებებში არ მოიპოვება კონკრეტული ნორმა, რომელიც იძულებით გადაადგილებული პირების თავდაპირველ საცხოვრებელ ადგილზე დაბრუნების უფლებას აღიარებს. თუმცა, ეს არ ნიშნავს აღნიშნული პირების მიმართ საერთაშორისო სამართლებრივი ვაკუუმის არსებობას. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-13 მუხლი აღიარებს ყველა პირის უფლებას დაუბრუნდეს საკუთარ ქვეყანას. ასევე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ 1966 წლის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მე-12 მუხლის თანახმად, ვინც კანონიერად იმყოფება რომელიმე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, ამ ტერიტორიის ფარგლებში უფლება აქვს თავისუფლად გადაადგილდეს და თავისუფლად აირჩიოს საცხოვრებელი ადგილი. შესაბამისად, იძულებით გადაადგილებულ პირთა დაბრუნების უფლება ნაგულისხმევია ადამიანის უფლებათა დაცვის ძირითად საერთაშორისო დოკუმენტებში.

გარდა იმისა, რომ დევნილთა დაბრუნების უფლება საერთაშორისო ხელშეკრულებების ტექსტებიდან გამომდინარეობს, მისი კონკრეტული სახით დეკლარირება მრავალჯერ მოუხდენიათ საერთაშორისო ორგანიზაციებს. გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპები იძულებით გადაადგილების შესახებ აღნიშნავს, რომ ხელისუფლების უფლებამოსილ ორგანოებს აქვთ უპირველესი მოვალეობა და პასუხისმგებლობა, რათა იძულებით გადაადგილებულ პირებს შეუქმნან პირობები და მისცენ მათ საშუალება, დაბრუნდნენ თავისი ნებით, უსაფრთხოდ და ღირსეულად თავიანთ სახლებში ან საცხოვრებელ ადგილებში.²⁰

გაეროს ადამიანის უფლებათა დაცვის უმაღლეს კომისართან არსებულმა ადამიანის უფლებათა დაცვისა და დახმარების ქვეკომისიამ 1998 წელს აღიარა, ყოველ იძულებით გადაადგილებულ პირს აქვს უფლება დაუბრუნდეს მის თავდაპირველ საცხოვრებელ ადგილს სურვილის შემთხვევაში.²¹ ასევე, გაეროს უშიშროების საბჭომ

²⁰ იხ. ზევით 4, პრინციპი 28.1.

²¹ გაეროს ადამიანის უფლებათა დაცვის უმაღლეს კომისართან არსებული ადამიანის უფლებათა დაცვისა და ხელშეწყობის ქვეკომისიის მოხსენება, 1998 წლის 26 აგვისტო, პარაგრაფი 1.

იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლება ნებაყოფლობით დაბრუნდნენ თავიანთ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას (დაბრუნების უფლება)

განსაზღვრულ შემთხვევებთან მიმართებით რეზოლუციებში რამდენჯერმე დააფიქსირა დევნილთა რეპატრაციის მნიშვნელობა.²²

აღსანიშნავია, რომ 2009 წლის 9 სექტემბერს გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ პირდაპირ მოახდინა აფხაზეთიდან და სამხრეთ ოსეთიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა დაბრუნების უფლების დეკლარირება.²³ კერძოდ, რეზოლუციის პირველი პარაგრაფი „აღიარებს ყველა იძულებით გადაადგილებული პირისა და ლტოლვილის უფლებას, ეთნიკური წარმომადგენლობის მიუხედავად, დაბრუნდნენ თავიანთ საცხოვრებელ სახლებში საქართველოს ფარგლებში, მათ შორის აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში.“²⁴

აღნიშნულზე მიუთითებს ევროპის საბჭოს კომისარი ადამიანის უფლებების საკითხებში. მან „ყველა შესაბამისი მხარისგან“ მოითხოვა 2008 წლის აგვისტოს კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებული პირების „უსაფრთხო, ნებაყოფლობითი და ღირსეული დაბრუნების“ პრინციპების პრაქტიკული უზრუნველყოფა.²⁵

სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიიდან დევნილთა დაბრუნების უფლება ასევე იქნა დეკლარირებული იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლებების საკითხებში გაეროს გენერალური მდივნის წარმომადგენლის – ვოლტერ კელინის მოხსენებაში.²⁶

საქართველოს კანონმდებლობაც პირდაპირ აღიარებს აღნიშნულ უფლებას. კერძოდ, „ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაზარალებულთა ქონებრივი რესტიტუციისა და კომპენსაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლში აღიარებულია ყველა იძულებით გადაადგილებული პირის უფლება დაბრუნდეს თავის თავდაპირველ საცხოვრებელ ადგილზე.

იძულებით გადაადგილებულ პირთა თავდაპირველ საცხოვრებელ ადგილას დაბრუნების უფლება ასევე განმტკიცებულია 2007 წლის 2 თებერვლის საქართველოს მთავრობის #47 განკარგულებით დამტკიცებულ „იძულებით გადაადგილებულ პირთა დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიაში“. კერძოდ,

²² ბოსნია, SC Res 820(1993); აზერბაიჯანი, SC Res (853)1993; ხორვატია, SC Res 1120 (1997).

²³ A/RES/63/307, აფხაზეთიდან, საქართველო და სამხრეთ ოსეთიდან, საქართველო, იძულებით გადაადგილებულ პირთა სტატუსის შესახებ, GA/10853, 2009 წლის 9 სექტემბერი.

²⁴ A/RES/63/307 2009 წლის 30 სექტემბერი, para. 1.

²⁵ **Report on human rights issues following the August 2008 armed conflict by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe** იხილეთ შემდეგ ვებ მისამართზე: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1444917&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>

²⁶ A/HRC/13/21/Add.3, იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლებების საკითხებში გაეროს გენერალური მდივნის წარმომადგენლის – ვოლტერ კელინის მოხსენება, 2009 წლის 14 იანვარი.

იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლება ნებაყოფლობით დაბრუნდნენ თავიანთ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას (დაბრუნების უფლება)

სტრატეგიის მიხედვით, საქართველოს მთავრობა მიზნად ისახავს შექმნას ყველა პირობა, რათა მოხდეს დევნილთა ღირსეულად და უსაფრთხოდ დაბრუნება.²⁷

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნებაყოფლობით დაბრუნების უფლების სრულფასოვანი განხორციელებისათვის, სახელმწიფოები ვალდებული არიან თავიანთი იურისდიქციის ფარგლებში უზრუნველყონ დევნილთა დაბრუნებისთვის შესაბამისი პირობების შექმნა. 1995 წელს ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თურქეთი, როგორც ჩრდილოეთ კვიპროსის ოკუპანტი ძალა, დაავალდებულა, ხელი არ შეეშალა ჩრდილოეთ კვიპროსიდან იძულებით გადაადგილებული პირისათვის ამ ტერიტორიაზე მდებარე საკუთრებით სარგებლობაში.²⁸ შესაბამისად, აღნიშნული უფლება ცდება კონკრეტულ სახელმწიფოს და ავალდებულებს ყველა შესაბამის აქტორს არ მოახდინოს აღნიშნული უფლების სრულფასოვანი გამოყენებისთვის ხელის შეშლა და მისცეს კონკრეტული ტერიტორიიდან იძულებით გადაადგილებულ პირებს, მათი ეროვნული, რელიგიური თუ სხვა კუთვნილების მიუხედავად დაბრუნდნენ თავიანთ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას.

თუმცა, როგორც „იძულებით გადაადგილებულ პირთა დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიაში“ არის ასახული, დღეისათვის არ არსებობს დევნილთა მუდმივ საცხოვრებელ ადგილებზე ნებაყოფლობითი დაბრუნებისათვის ხელსაყრელი პირობები,²⁹ აღნიშნული თავის მხრივ ასახულია იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლებების საკითხებში გაეროს გენერალური მდივნის წარმომადგენლისა და – ვოლტერ კელინის მოხსენებაშიც.³⁰ შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ არც რუსეთის, როგორც ოკუპანტი ძალის, და არც სეპარატისტული დე ფაქტო მთავრობების მიერ არ უნდა იქნას ხელი შეშლილი ამ უფლების განხორციელებაში, რაც დაკმაყოფილებულ იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც, იძულებით გადაადგილებულ პირებს მიეცემათ შესაძლებლობა, სურვილისამებრ დაუბრუნდნენ თავის საცხოვრებელ ადგილებს.

²⁷ 2007 წლის 2 თებერვალის საქართველოს მთავრობის #47 განკარგულება „იძულებით გადაადგილებულ იპრთა დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიის“ დამტკიცების შესახებ, პარაგრაფი 1.

²⁸ *Luizidou v. Turkey*, ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული სასამართლო, 1995 წლის 23 მარტის გადაწყვეტილება, A 310.

²⁹ იხ. ზევით 26, პუნქტი 1.7

³⁰ იხ. ზევით 21, გვ.9

IV. სახელმწიფო პოლიტიკა

როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოს მთავრობას შემუშავებული აქვს ერთიანი მიდგომა იძულებით გადაადგილებულ პირებთან მიმართებით, რაც თავისთავად წინ გადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს. დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგია, რომელიც საქართველოს მთავრობამ 2007 წლის თებერვალში მიიღო, ასახავს სახელმწიფო ერთიან ხედვას იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მოხდეს დევნილთა პრობლემების გრძელვადიანი გადაჭრა.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს მიერ შემუშავებული დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიის სამოქმედო გეგმის მონიტორინგის მიზნით, შექმნილია სამეთვალყურეო საბჭო, რომელშიც სახელმწიფო სტრუქტურების გარდა შედიან არასამთავრობო/სამთავრობო საერთაშორისო ორგანიზაციები. თავისთავად საბჭოს არსებობაც და მასში არასამთავრობო ორგანიზაციების ჩართვა პოზიტიურ მოვლენას წარმოადგენს, რადგან ხელს უწყობს მიმდინარე პროცესის გამჭვირვალობას. აგრეთვე დადებით მოვლენად უნდა შეფასდეს ტექნიკური სამუშაო ჯგუფების შექმნა. სამუშაო ჯგუფებში პროფილის, თემისა და კვალიფიკაციის მიხედვით შეირჩა სხვადასხვა საერთაშორისო/ადგილობრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლები,³¹ რომლებიც თავის მხრივ სამინისტროს სამოქმედო გეგმის სხვადასხვა კომპონენტების პრაქტიკაში განხორციელებასთან დაკავშირებით წარუდგენენ რეკომენდაციებს. ეს კი დევნილებთან მიმართებით მიმდინარე პროცესებში სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობას აძლიერებს.

პერიოდულად საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ორგანიზებით იმართება საკოორდინაციო შეხვედრები, რომლის ფარგლებშიც, სამოქალაქო საზოგადოებას მიეწოდება ინფორმაცია იმ სიახლეებზე, რომლებიც სამოქმედო გეგმის განხორციელების პროცესს ახლავს თან. დევნილთა სფეროში მომუშავე არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიმდინარე პროცესებში ჩართულობის მიუხედავად, რიგ საკითხებთან დაკავშირებით ინფორმაციის ნაკლებობა შეინიშნება (მაგ. საპრივატიზაციოდ განსაზღვრული კოლექტიური ცენტრების სიები, რომელიც დღემდე არ წარმოადგენს საჯარო დოკუმენტს, ერთიანი პოზიცია საქართველოს მიერ არაკონტროლირებადი სოფლებიდან დევნილი მოსახლეობისათვის სტატუსის მინიჭების შესახებ და ა.შ.).

³¹ გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი, დანიის ლტოლვილთა საბჭო, ნორვეგიის ლტოლვილთა საბჭო, საერთაშორისო გამჭვირვალობა, ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და ა.შ.

როდესაც სახელმწიფოს პოლიტიკაზე ვსაუბრობთ, ხაზი უნდა გავუსვათ ერთ - ერთ ყველაზე მწვავე პრობლემას – დევნილებსა და სამინისტროს შორის კომუნიკაციის ნაკლებობას. სტრატეგიის თანახმად, უნდა მოხდეს ყოვლისმომცველი საინფორმაციო კამპანიის განხორციელება, რომლის მეშვეობითაც დევნილები რეგულარულად მიიღებენ ინფორმაციას სამოქმედო გეგმის ყველა ასპექტთან და კომპონენტთან დაკავშირებით,³² ასევე, ამავე დოკუმენტით განსაზღვრულია, რომ აუცილებელია უზრუნველყოფილ იქნას დევნილთა ჩართულობა მათთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების დაგეგმვის პროცესში.

პოზიტიურად უნდა შეფასდეს დევნილთა ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით, საერთაშორისო დონორების დახმარებით, სამინისტროში ცხელი ხაზისა და მისაღების შექმნა, სადაც დევნილს 24 საათის განმავლობაში შეუძლია მისთვის საჭირო ინფორმაციისა და კონსულტაციის მიღება. მიუხედავად ამისა, აშკარაა, რომ დევნილთა შორის ინფორმაციის ნაკლებობა პრობლემად რჩება. ამაზე მეტყველებს ის მომართვებიც, რომლითაც სახალხო დამცველს მიმართავენ. როგორც წესი დევნილები ითხოვენ კონკრეტულ ინფორმაციას, ამა თუ იმ საკითხზე იმ საფუძველზე, რომ ვერ მიიღეს წერილობითი პასუხი ანალოგიურ კითხვაზე საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროდან. ასევე ხშირია მომართვები, როდესაც დევნილები აცხადებენ, რომ ამა თუ იმ პრობლემის თაობაზე მიმართული აქვთ სამინისტროსთვის, საიდანაც თვეების განმავლობაში ამაოდ ელოდებიან პასუხს და ითხოვენ მათ განცხადებებზე გატარებული ღონისძიებების შესახებ ინფორმაციის მოპოვებაში დახმარებას.

აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის მიზნით, 2010 წლის მაისის განახლებულ სამოქმედო გეგმაში გაჩნდა ახალი ჩანაწერი, რომლის თანახმად, დევნილთა მხრიდან ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღების უზრუნველსაყოფად ჩატარდება საინფორმაციო კამპანია. საინფორმაციო კამპანიის ფარგლებში დევნილს მიეწოდება ინფორმაცია ექვემდებარება თუ არა მათი კოლექტიური ცენტრი რეაბილიტაციას, რა ღონის რეაბილიტაცია სჭირდება მათ კოლექტიურ ცენტრს და ვის უნდა მიმართონ უხარისხოდ ჩატარებული სარეაბილიტაციო სამუშაოების შემთხვევაში.

ასევე აღსანიშნავია, რომ სამინისტრო მუნიციპალიტეტებთან მჭიდრო თანამშრომლობით უახლოეს მომავალში გეგმავს ალტერნატიული გრძელვადიანი საცხოვრებლის განაწილების ძირითადი კრიტერიუმების დანერგვას. მსგავსი კრიტერიუმები აქამდე არ არსებობდა, რაც მრავალ კითხვას ბადებდა თავად დევნილებს შორის და ხშირად ხდებოდა მათი უკმაყოფილების მიზეზი. დადებით მოვლენად უნდა შეფასდეს ის, რომ აღნიშნული კრიტერიუმები სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ უკვე დამტკიცდა და სამინისტროს წარმომადგენლის განმარტებით, უახლოეს მომავალში მოხდება მისი პრაქტიკული გამოყენება.

³² დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგია 1.5.

რთულია ამ ეტაპზე შეფასდეს, რამდენად ეფექტურად იმუშავენ დოკუმენტში ჩამოყალიბებული პრინციპები და ექნება თუ არა მას რეალური შედეგი საცხოვრებლის განაწილების პროცესის მიმდინარეობისას.

იმედს ვიტოვებთ, რომ ზემოაღნიშნული სიახლეების პრაქტიკაში განხორციელება დადებით შედეგებს მოიტანს და არსებითად გააუმჯობესებს დევნილთა მდგომარეობას.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა რომლიც დევნილთა მიმართ არსებული პოლიტიკის იმპლემენტაციას ეხება, სტრატეგიით და სამოქმედო გეგმით გაწერილ ვადებთან ჩამორჩენაა. 2009 წლის მაისის მთავრობის N403 განკარგულების საფუძველზე, სახელმწიფო სტრატეგიის სამოქმედო გეგმა დევნილების საკუთრებაში გადასაცემი კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის დასრულებას და დევნილთათვის საკუთრებაში გადაცემას 2009-2010 წლების პერიოდში ითვალისწინებდა. აღნიშნულ დოკუმენტში ასევე მითითებული იყო, რომ ამავე პერიოდში 20 000 დევნილს ბინა პირად საკუთრებაში უნდა ჰქონოდა.³³ სამინისტროს ოფიციალური მონაცემებით, 2009 წლის ბოლოსთვის მხოლოდ 6 945 დევნილ ოჯახს აქვს ხელი მოწერილი პრივატიზაციის ხელშეკრულებაზე.³⁴ აღნიშნული ტემპით პროცესის გაგრძელების შემთხვევაში, სამოქმედო გეგმით დადგენილ ვადაში დასახული მიზნის განხორციელება არარეალური ხდება. სავარაუდოდ ზემოაღნიშნულმა პრობლემამ გამოიწვია განახლებულ სამოქმედო გეგმაში თარიღების გადაწევა (უმრავლეს შემთხვევაში სახელმწიფო სტრატეგიის სამოქმედო გეგმის იმ ნაწილში სადაც ვადებია განსაზღვრული 2009-2010 წლის ნაცვლად გვხვდება ჩასწორება 2009-2011/12 წლები).

თუმცა აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ პრივატიზაციის პროცესის განხორციელებაში მხოლოდ სამინისტრო არ არის ჩართული და დევნილთათვის საცხოვრებელი ფართების საკუთრებაში გადაცემა მრავალი უწყების კოორდინირებულ მუშაობაზეა დამოკიდებული. მაგალითად, ეკონომიკური და მდგრადი განვითარების სამინისტროსა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლების და ლტოლვილთა სამინისტროს კოორდინირებული მუშაობის საფუძველზე უნდა გადაწყდეს დევნილთა კოლექტიური განსახლების ობიექტის შენობის საპრივატიზაციო ნუსხაში შეყვანის საკითხი.

სამინისტროთა შორის არაკოორდინირებული მუშაობის მაგალითს წარმოადგენს ქ.თბილისში ქეთევან წამებულის #71-ში მდებარე შენობასთან დაკავშირებული შემთხვევა. აღნიშნული შენობა საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ბალანსზე იმყოფებოდა. საქართველოს ოკუპირებული

³³ სამოქმედო გეგმა პუნქტი: 2.1.2.3

³⁴ წლიური ანგარიში პრივატიზაციის შესახებ, საანგარიშო პერიოდი თებერვალი - დეკემბერი 2009, გვ.9. სამწუხაროდ მიმდინარე წლის სტატისტიკა ამ ეტაპზე ხელმისაწვდომი არ არის.

ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტრომ 2007 წელს წერილობით მიმართა ეკონომიკის სამინისტროს (ამჟამად ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო) (წერილი N01/01-17/7224), რომლითაც ეცნობათ რომ რამდენიმე დევნილი ოჯახი ორგანიზებულად დამისამართებული იყო ქ. წამებულის #71-ში მდებარე გვარდიის საერთო საცხოვრებელში. ეკონომიკის სამინისტროს ეთხოვა, რომ ობიექტის გასხვისების შემთხვევაში, გაეთვალისწინებინა დევნილთა კანონიერი ინტერესები. ეკონომიკის სამინისტრომ პასუხად აცნობა, რომ ობიექტი იყო პრივატიზებული. აღნიშნულ მისამართზე მცხოვრები დევნილებისთვის დღემდე უცნობია რა ტიპის ღონისძიებები იქნება მათ მიმართ სახელმწიფოს მიერ გატარებული, ისინი კვლავაც ელოდებიან ალტერნატიულ ფართში გადაყვანას და საკმაოდ რთულ ვითარებაში უწევთ ცხოვრება. მათთვის უცნობია რა სახით მოხდება მათი დაკმაყოფილება.

კიდევ ერთი მაგალითი, რომელიც ასევე სამინისტროებს შორის ურთიერთთანამშრომლობის პრობლემაზე მიუთითებს, ქ.თბილისში, გურამიშვილის #76-ში მდებარე ე.წ. „ალკოჰოლიანი სასმელების კვლევითი ცენტრის“ შენობაში მცხოვრებ დევნილთა საქმეა. აღნიშნული შენობა სამინისტროს მონაცემთა ბაზაში ფიქსირდება როგორც კოლექტიური ცენტრი, სადაც დევნილთა 19 ოჯახი კანონით დადგენილი წესით არის რეგისტრირებული. შენობა 2008 წლის 29 ივლისს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მიერ უპირობო აუქციონის წესით გაიყიდა. როგორც დევნილების განცხადებებით და მოპოვებული დოკუმენტაციით ირკვევა, ობიექტი სამინისტროს მიერ ისე გასხვისდა, რომ დევნილთა ინტერესები გათვალისწინებული არ ყოფილა. დევნილების განმარტებით, მათსა და შენობის მეპატრონეს შორის არანაირი მოლაპარაკება ალტერნატიულ ფართთან ან კომპენსაციასთან დაკავშირებით არ ყოფილა. ამას გარდა, უცნობია, იგეგმება თუ არა სახელმწიფოს მიერ მათი ალტერნატიული ფართით დაკმაყოფილება. ამჟამად, შენობასთან დაკავშირებულ დავას სასამართლო განიხილავს.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელების კუთხით, კანონსა და სხვადასხვა სტანდარტებში ასახული პრინციპების პრაქტიკაში უგულვებელყოფაა. მაგალითად, ქ.თბილისში, თვალჭრელიძის ქ#2-ში კოლექტიური ჩასახლების ობიექტი ე.წ. „ამიერკავკასიის ჯარების სააფთიაქო სამმართველოს“ შენობიდან დევნილთა ალტერნატიულ ფართში გადაყვანის ფაქტი. აღნიშნულ შენობაში 38 დევნილი ოჯახი 10 წლის განმავლობაში ცხოვრობდა. დევნილებმა მოსალოდნელი გამოსახლების შესახებ 2010 წლის 10 ივნისს შეიტყვეს. მათ პოლიციამ განუმარტა, რომ შენობაში დარჩენის უფლება 14 ივნისამდე ჰქონდათ. დევნილებს სამინისტრომ შესთავაზა ალტერნატიული ფართი, რომელიც ქ.თბილისში, საყვირის ქუჩაზე მდებარეობს. აღნიშნულ შენობაში გადასვლით, დევნილთა საყოფაცხოვრებო პირობები ამკარად გაუარესდა.

საყვირის ქუჩაზე არსებული ვითარება, მონიტორინგის განხორციელების თარიღი 26 ივლისი.

შეთავაზებული ფართის მონიტორინგისას აშკარა გახდა, რომ მინიმალური საცხოვრებელი სტანდარტები არ იყო უზრუნველყოფილი (სახურავი დაზიანებულია და ჩამოდის წყალი, სველი წერტილები არ არის დამონტაჟებული, არ არის ჩასმული კარ-ფანჯარა). შენობის სარეაბილიტაციო სამუშაოები დევნილთა აღნიშნულ ფართზე გადაყვანისას დაიწყო, რაც წინააღმდეგობაში მოდის სახელმწიფო სტრატეგიის პრინციპებთან (დევნილებთან დიალოგი და მათი მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, 1.5). აღნიშნული ასევე არღვევს „იძულებით გადაადგილებულ პირთა–დევნილთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნას, ვინაიდან სახეზე გვაქვს ალტერნატიულ ფართში გადაყვანით დევნილთა საცხოვრებელი პირობების აშკარა გაუარესება.

სამინისტროს წარმომადგენლების და მშენებლების მიერ გაკეთდა მხოლოდ ზეპირი განცხადება, რომ ობიექტზე სარეაბილიტაციო სამუშაოები ივნისის ბოლოსთვის დასრულდებოდა. თუმცა, 26 ივლისს, განმეორებითი მონიტორინგისას აღმოჩნდა რომ სარეაბილიტაციო სამუშაოები შეჩერებულია.

სამინისტროს ოფიციალური პოზიციით დევნილთა ალტერნატიულ ფართში გადაყვანამდე მიღწეულ იქნა ზეპირი შეთანხმება იმის თაობაზე, რომ დევნილები ალტერნატიული ფართით დაკმაყოფილდებოდნენ თბილისში, თუმცა არ მოხდებოდა შენობის არსებითი რეაბილიტაცია სამინისტროს მიერ. მიუხედავად ამისა, არ არსებობს არანაირი წერილობითი დოკუმენტი, რომელიც დაადასტურებს

მსგავს შეთანხმებას. ამასთან, ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ დევნილების მდგომარეობა აღნიშნულ შენობაში ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს.

სტრატეგიისა და პოლიტიკის განხილვისას ყურადღება უნდა გამახვილდეს კერძო სექტორში მცხოვრებ დევნილებზეც, რომელთა მომართვიანობა სახალხო დამცველის აპარატისადმი უკანასკნელ პერიოდში გაიზარდა. კერძო სექტორში განსახლებულ დევნილთა უმრავლესობა უმძიმეს სოციალურ პირობებში ცხოვრობს. მათი დიდი ნაწილი წლების განმავლობაში ცხოვრობს ქირით. პერიოდულად მატერიალური მდგომარეობის გაუარესების გამო დევნილთა ნაწილი დგება საცხოვრებლის გარეშე დარჩენის საფრთხის ქვეშ. საქართველოს სახალხო დამცველი მიმართავს მსგავს შემთხვევებში საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს შუამდგომლობით აღნიშნულ პირთა შესაძლებლობის ფარგლებში დაკმაყოფილების თხოვნით, თუმცა უმრავლეს შემთხვევაში უშედეგოდ. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ სამინისტროს მხრიდან, როგორც წესი აპელირება სამოქმედო გეგმასა და მის ეტაპებზე ხდება.

როგორც სტრატეგიის, ისე სამოქმედო გეგმის თანახმად, 2010 წელს უნდა დაწყებულიყო ე.წ. კერძო სექტორში მცხოვრები დევნილების დაკმაყოფილება. N403 განკარგულებისგან განსხვავებით, N575 განკარგულებამ ე.წ. კერძო სექტორში მცხოვრები დევნილები დაყო რამდენიმე კატეგორიად და განსაზღვრა რა ტიპის ღონისძიებები უნდა გატარდეს თითოეულ ჯგუფთან მიმართებით.

ზემოაღნიშნული განკარგულებით დევნილები შემდეგ ჯგუფებად დაიყო:

- ა. კერძო სექტორში განსახლებული დევნილები რომელთაც გააჩნიათ უძრავი ქონება;
- ბ. დევნილები, რომლებიც ცხოვრობენ ნათესავებთან ან ქირით და ამავდროულად გააჩნიათ მიწის ნაკვეთი;
- გ. დევნილები, რომლებიც არიან ნათესავებთან ან ქირით და არ აქვთ უძრავი ქონება;
- დ. დევნილები, რომელთაც მიიღეს ფულადი კომპენსაცია სტრატეგიის დამტკიცებამდე და ეს თანხა არ გამოიყენეს უძრავი ქონების შესაძენად.

ამგვარი დიფერენციაცია დევნილების საჭიროებიდან გამომდინარე დაკმაყოფილების საშუალებას იძლევა, რაც დადებითი მოვლენაა. მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ იმ სირთულეებს, რაც ამ ტიპის აღწერის ჩასატარებლად არის საჭირო, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ განხორციელებას საკმაოდ დიდი დრო და ძალისხმევა დასჭირდება. იმისთვის, რომ პროცესის მიმდინარეობისას თავიდან იქნას აცილებული კონკრეტული პრობლემების წარმოშობა, აუცილებელია სპეციალური მექანიზმის/ჯგუფის შექმნა რომელიც კერძო სექტორში მცხოვრები დევნილების რეგისტრაციაზე და ზუსტი მონაცემთა ბაზის შექმნაზე იქნება პასუხისმგებელი.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკა

საყურადღებოა ასევე სტრატეგიის სამოქმედო გეგმის ტექსტის ცვლილება იმ დევნილებთან მიმართებით, რომლებიც მესამე ეტაპზე 2011-12 წლებში უნდა დაკმაყოფილდნენ. საუბარია იმ კატეგორიაზე, რომლებიც არ საჭიროებენ განსახლებას. თუ ძველ ვერსიაში ეწერა, რომ „დევნილთა ოჯახებს, რომლებიც არ საჭიროებენ განსახლებას, გაეწევთ ერთჯერადი ფულადი დახმარება“, განახლებულ ტექსტში განსაზღვრულია, რომ „დევნილ ოჯახებს, რომლებიც არ საჭიროებენ განსახლებას, ფინანსური რესურსების არსებობის შესაბამისად შესაძლოა გაეწიონ ერთჯერადი ფულადი დახმარება.“ აშკარაა, რომ ამგვარი ჩანაწერი არ გამორიცხავს ფინანსური რესურსების არ არსებობის შემთხვევაში დახმარების გაწევაზე უარის თქმას. შესაბამისად შესაძლოა, ის დევნილები, რომელთა მიმართ სახელმწიფოს პირველადი ვალდებულება (რაც მათ განსახლებას გულისხმობდა) არ შეუსრულებია დახმარების გარეშე დარჩნენ.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რაც ასევე სახელმწიფო პოლიტიკის ჭრილში უნდა განვიხილოთ, არის მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღების ნელი ტემპი, რისი ნათელი მაგალითიცაა კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობისათვის დევნილის სტატუსის მინიჭების და მათი დროებითი საცხოვრებელი უზრუნველყოფის საკითხი. საუბარია იმ მოქალაქეებზე, რომელთა ქონებაც ე.წ „არაკონტროლირებადი ტერიტორიების“ საზღვრებში მოექცა. ამ ეტაპზე ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული ერთიანი პოზიცია რა ბედი ელით ამ მოქალაქეებს³⁵.

მიუხედავად სამინისტროს მცდელობისა გადადგას ქმედითი ნაბიჯები არსებული სიტუაციის გაუმჯობესების მიზნით, პრობლემები კვლავ რჩება, რაც დეტალურად იქნება განხილული მომდევნო თავებში.

V. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკა³⁶

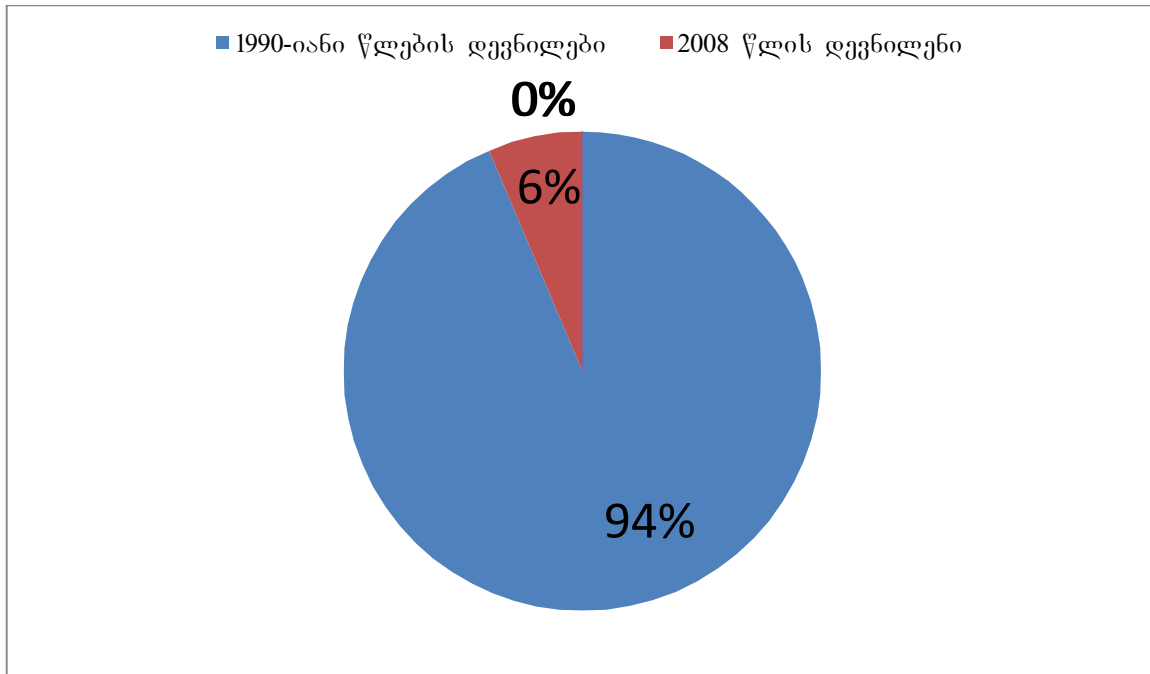
საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს 2010 წლის იანვრის მონაცემებით საქართველოში სულ 249, 365 დევნილი ცხოვრობს (87, 962 ოჯახი).

1990-იანი წლების დევნილთა საერთო რაოდენობა 233,453 ადამიანს შეადგენს, ხოლო 2008 წლის კონფლიქტის შემდეგ მათ რაოდენობას 15, 912 დევნილი შეემატა. (მართალია რაოდენობა დაახლოებით 22,000 შეადგენს, მაგრამ აქედან მხოლოდ 15, 912 აქვს მინიჭებული დევნილის სტატუსი).

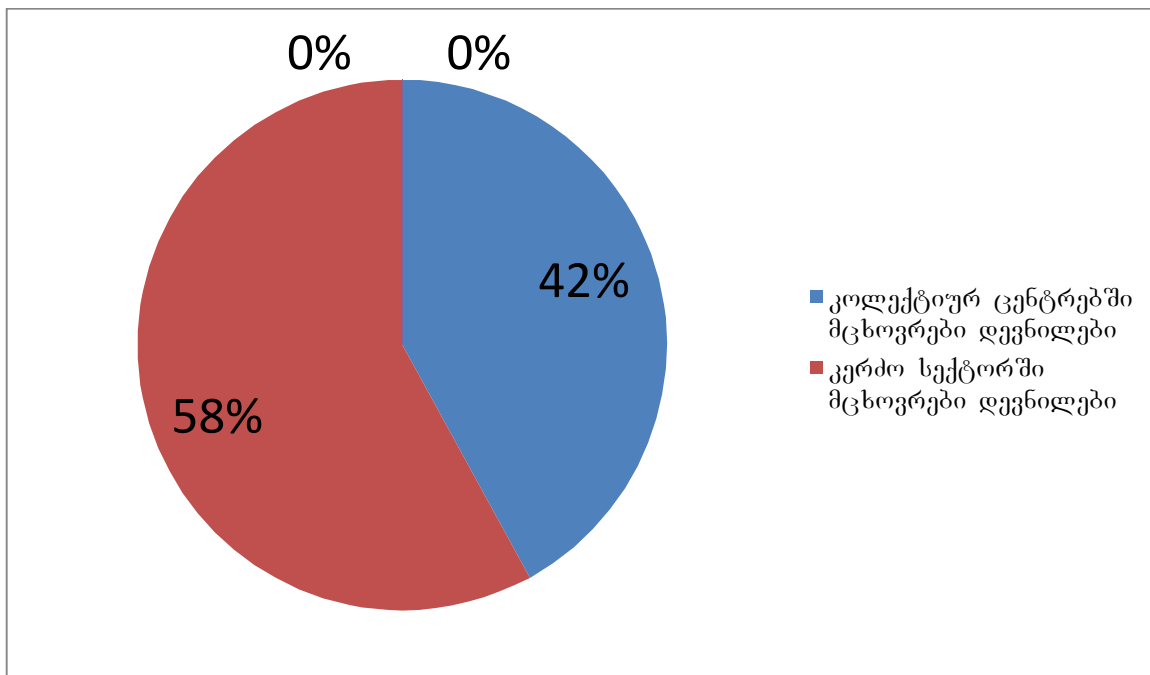
³⁵ აღნიშნული საკითხი უფრო დეტალურად იქნება განხილული VI თავში.

³⁶ აქ წარმოდგენილი სტატისტიკა სამინისტროს მიერ გაკეთებულ პრეზენტაციას ეფუძნება - კონფერენცია სახელწოდებით „მომავლის ხელვა: იგპ-თა მიმართ სამოქმედო გეგმის შესრულება 2010წელს“ 2010 წლის 17 თებერვალს შედგა.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკა

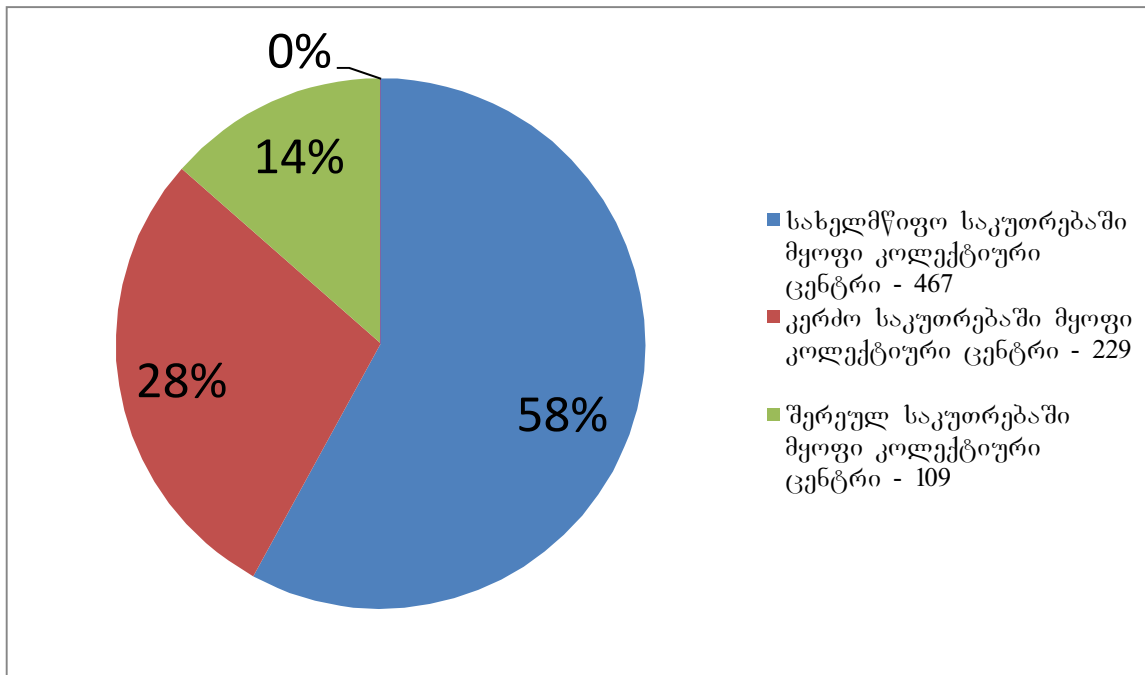
1990-იანი წლების დევნილების საერთო რაოდენობიდან, (233,453) კოლექტიურ ცენტრებში ცხოვრობს მხოლოდ 98,008 (34,857 ოჯახი) დევნილი, 135,445 (47,000 ოჯახი) დევნილი კერძო სექტორშია ჩასახლებული.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკა

საქართველოს მასშტაბით 1990-იანი წლების დევნილები 1,540 კოლექტიურ ცენტრში არიან განაწილებული. აქედან 805 კოლექტიური ცენტრი არის საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში, ხოლო 735 თბილისში.

რეგიონებში არსებული 805 კოლექტიური ცენტრიდან 467 არის სახელმწიფო საკუთრება, 229 კერძო საკუთრება და 109 შერეული საკუთრება.

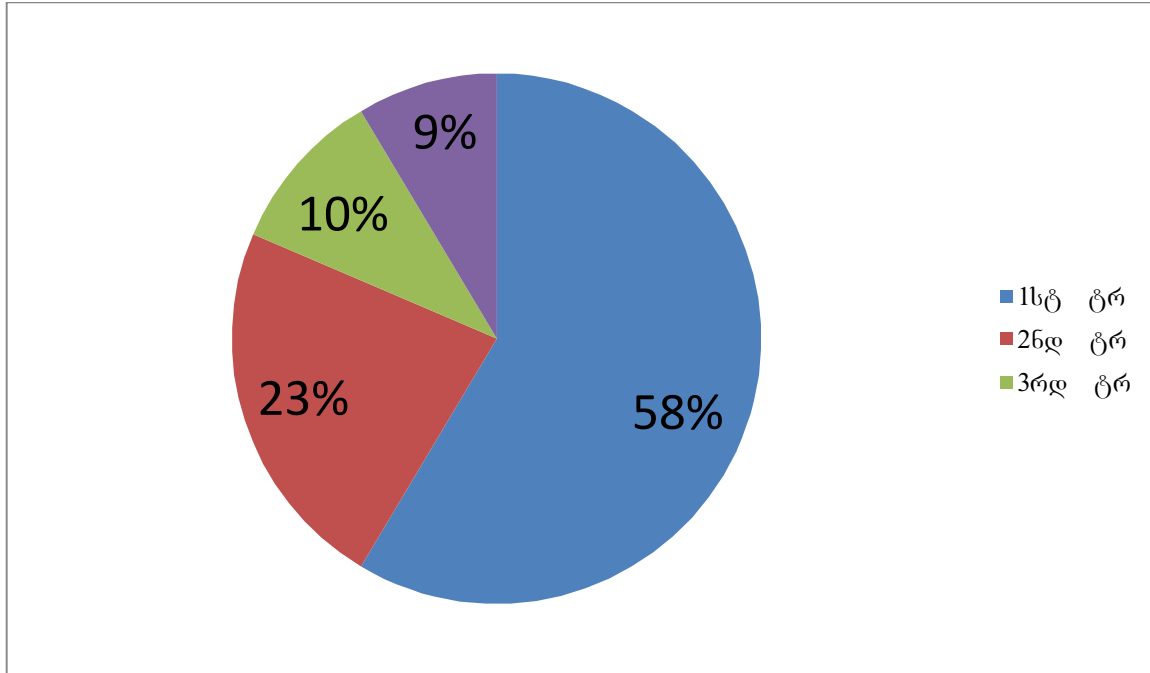

სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული კოლექტიური ცენტრებიდან 243-ს ჩაუტარდა რეაბილიტაცია, 45 ცენტრი გამოყენებული იქნება დევნილებისათვის გრძელვადიან საცხოვრებლად და 179 კოლექტიური ცენტრი დაიბრუნებს თავის პირვანდელ ფუნქციას.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რეგიონებში, დევნილთა კოლექტიურ ცენტრებში მცხოვრები 18,051 ოჯახიდან 7,219 ოჯახისთვის საცხოვრებლად რეაბილიტირებული ცენტრები იქნება შეთავაზებული, ხოლო 10,832 ოჯახი კვლავაც საჭიროებს გრძელვადიანი საცხოვრებლით დაკმაყოფილებას.

თბილისში არსებული 735 კოლექტიური ცენტრიდან 330 არის სახელმწიფო საკუთრებაში, 220 კერძო საკუთრებაში, ხოლო 185 შერეული საკუთრებაა. სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული 330 ცენტრიდან მხოლოდ 195 იქნება შეთავაზებული დევნილებისათვის საკუთრებაში გადასაცემად.

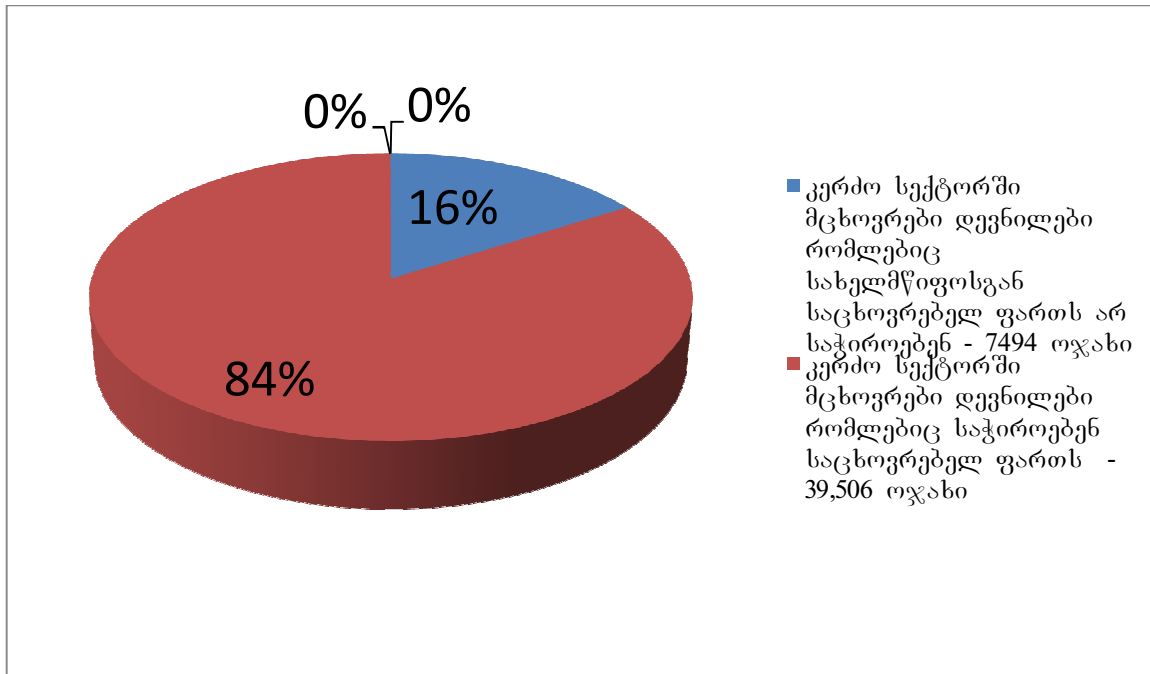
საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკა

თბილისში, კოლექტიურ ცენტრებში მცხოვრები 16,807 ოჯახიდან 7,777 ოჯახისთვის საცხოვრებლად რეაბილიტირებული ცენტრი იქნება შეთავაზებული, თუმცა ამის მიუხედავად 9,030 ოჯახი კვლავაც საჭიროებს გრძელვადიანი საცხოვრებლით დაკმაყოფილებას.

კერძო სექტორში მცხოვრები 47,000 ოჯახიდან 7,494 ოჯახი არ საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან საცხოვრებლით დაკმაყოფილებას, თუმცა დაახლოებით 39,506 ოჯახი სახელმწიფოს მხრიდან საცხოვრებლით დაკმაყოფილების მოლოდინშია.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკა

2010 წლის იანვრის მონაცემებით სამინისტრომ 23,000 დევნილი ოჯახის საცხოვრებლის პრობლემა უკვე გადაჭრა. (2008 წლის აგვისტოს შემდეგ) ანუ აქ იგულისხმება 8,000 ე.წ. ახალი და 15,000 ე.წ. ძველი დევნილი. სამინისტროს გაანგარიშებით, თუ დამატებითი დაფინანსების მოძიება ვერ მოხერხდა, დაახლოებით 28,000 დევნილი ოჯახი კვლავ დარჩება უმძიმეს პირობებში.

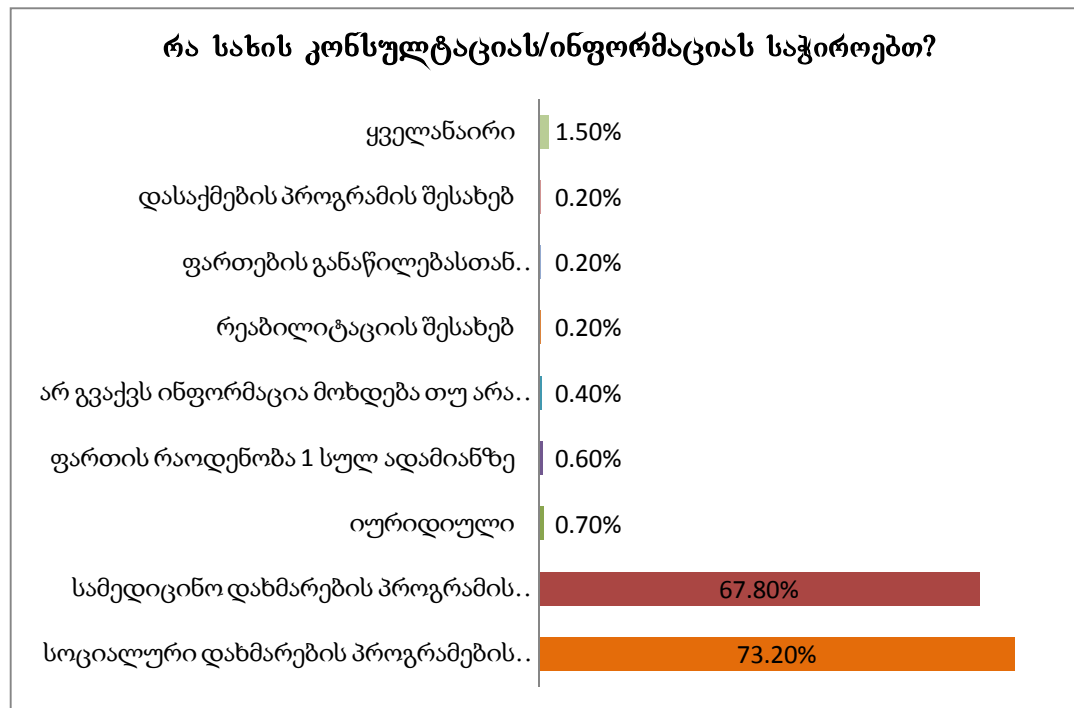
VI. სიტუაციის ანალიზი - მონიტორინგის შედეგები

მოცემულ თავში წარმოდგენილია პროექტის ფარგლებში ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად გამოვლენილი ძირითადი პრობლემები და სტატისტიკური მონაცემები.

6.1 ინფორმირებულობა

ზოგადი ინფორმირებულობის დონე მათთან დაკავშირებული პროცესების შესახებ დევნილთა შორის ძალიან დაბალია. უმეტეს შემთხვევაში დევნილებმა არ იციან არათუ სახელმწიფო სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დეტალები, არამედ რიგ შემთხვევაში საერთოდ არ ფლობენ ინფორმაციას ამ დოკუმენტების არსებობის შესახებ. ისინი არასაკმარისად არიან ინფორმირებული პრივატიზაციის და რეაბილიტაციის საკითხების, სოციალური დახმარებების, ჯანდაცვის პოლისების შესახებ. არ ფლობენ ინფორმაციას საკუთარი უფლებების თაობაზე.

მსგავსი სურათი დაფიქსირდა საქართველოს მასშტაბით გამოკითხული თითქმის ყველა დევნილი ოჯახის შემთხვევაში. ინფორმაციის გაცვლის ხარისხი სამინისტროსა და დევნილთა შორის საკმაოდ დაბალია. აღნიშნული, იწვევს მიმდინარე საკითხებზე დევნილთა არასწორი შეხედულებისა და არასწორი მოლოდინების გაჩენას. პროექტის მონიტორინგის მიერ დასმულ კითხვაზე, თუ რა სახის ინფორმაციას/კონსულტაციას საჭიროებენ, დევნილთა უმრავლესობამ ასეთი პასუხი გასცა:

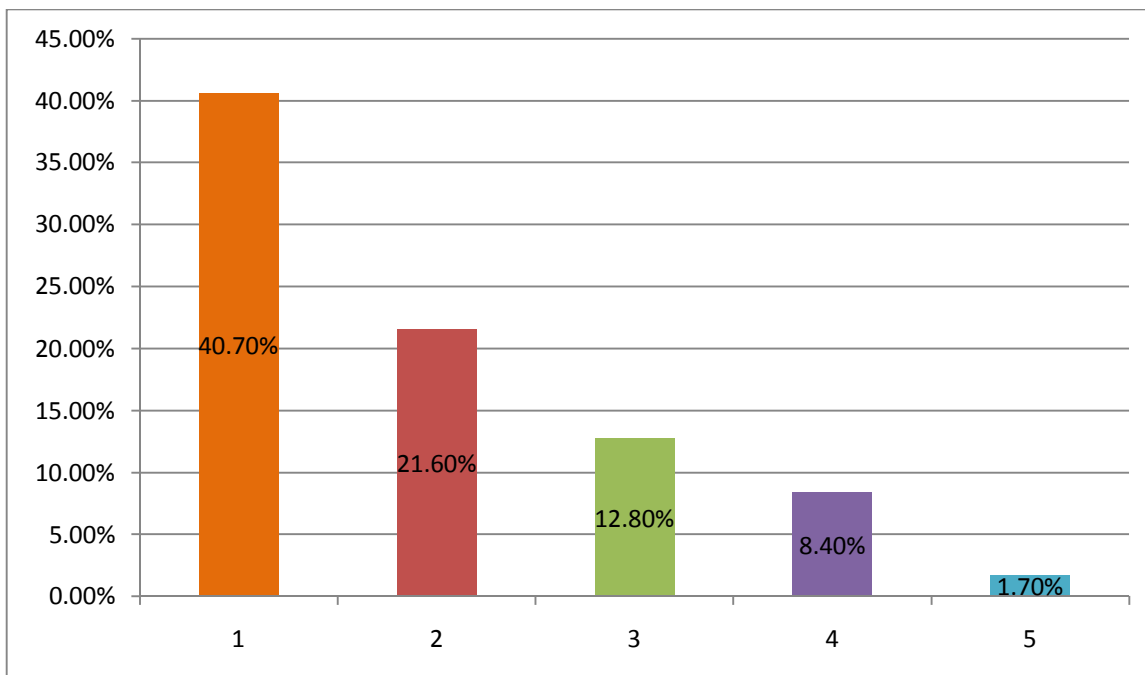
სხვა (მითითების გარეშე) 7.8%, პასუხის გარეშე 13.0%

ცხადია მოცემული მონაცემი მიუთითებს იმაზე, რომ დევნილებს არასათანადოდ მიეწოდებათ ინფორმაცია მათთვის საინტერესო საკითხებთან დაკავშირებით.

როგორც უკვე აღინიშნა სამინისტრომ საერთაშორისო ორგანიზაციების აქტიური დახმარებით შექმნა ცხელი ხაზი, ასევე შექმნილია მისაღები, რომელიც დევნილთათვის ინფორმაციის მიწოდებაზეა პასუხისმგებელი. სამწუხაროდ, როგორც მონიტორინგმა აჩვენა, არსებული მექანიზმები ინფორმაციის ნაკლებობის პრობლემის გადასაჭრელად არასაკმარისია. შეიქმნა საინფორმაციო ბროშურები დევნილთა უფლებებისა და სოციალური დახმარებების შესახებ, პრივატიზაციისა და სარეაბილიტაციო სტანდარტების შესახებ. საჭიროა უფრო ეფექტური ღონისძიებების გატარება არსებული მდგომარეობის შესაცვლელად.

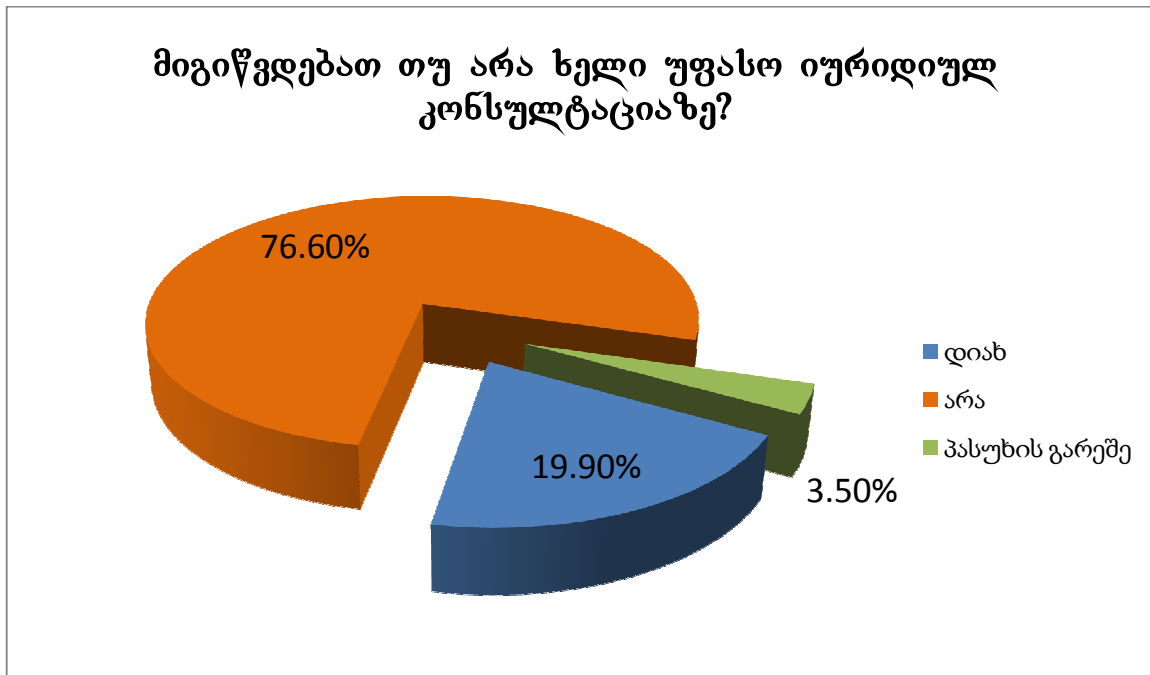
მეტი კონკრეტიკისთვის უკეთესია თუ ყურადღებას გავამახვილებთ იმ ძირითად საკითხებზე რაც სტატისტიკურმა მონაცემებმა აჩვენა. კერძოდ, სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, გამოკითხული დევნილების 40%-ზე მეტი არ არის ინფორმირებული მათთვის განკუთვნილი სამედიცინო მომსახურების შესახებ. პროექტის დამკვირვებლებს ყველაზე ხშირად ინფორმაციას სწორედ აღნიშნულ საკითხებზე სთხოვდნენ.

რამდენად ხართ ინფორმირებული დევნილებისათვის განკუთვნილი სამედიცინო სერვისების შესახებ? (შეფასება 5 ბალიან შკალაზე, სადაც 1 ნიშნავს - არ ვარ ინფორმირებული, ხოლო 5 ვარ ინფორმირებული)

პასუხის გარეშე 13.60%, მიჭირს პასუხის გაცემა 1.30%

იმულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიის თანახმად, სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული პროცესი უნდა განხორციელდეს დევნილთა უფლებების სრული დაცვით. აღნიშნულს კი უზრუნველყოფს სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული პროცესების თანმხლები იურიდიული კონსულტაცია და საინფორმაციო კამპანია. მიუხედავად ამისა, ჩვენს მიერ ჩატარებულმა მონიტორინგმა აჩვენა, რომ დევნილებს უფასო იურიდიულ კონსულტაციაზე ხშირ შემთხვევაში არ მიუწვდებათ ხელი.

კიდევ ერთი საკითხი რაც დევნილთა დიდ ინტერესს იწვევს პრივატიზაცია-რეაბილიტაციის თემას უკავშირდება. დევნილთა უმრავლესობას არ გააჩნია ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა სახის სარემონტო სამუშაოებს მოიცავს რეაბილიტაცია, არ იციან სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ 2009 წლის სექტემბერში შემუშავებული კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციისა და მშენებლობის სტანდარტების მიხედვით რა ოდენობის ფართია განკუთვნილი ერთი ადამიანისთვის. ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხი კი, რაზეც დევნილთა უმრავლესობა უკმაყოფილებას გამოთქვამს არის ის ფაქტი, რომ არ იციან მოხდება თუ არა მათი კოლექტიური ცენტრის დაკანონება/პრივატიზაცია, ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც პრივატიზაციის საკითხი გარკვეულია, არ იციან როდის გადაეცემათ საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტები.

ერთ-ერთი ყველაზე მძიმე პრობლემა, რომლიც ინფორმაციის ნაკლებობამ გამოიწვია იყო ელექტროენერგიასთან დაკავშირებული საკითხი. აღნიშნული საკითხი საქართველოს სახალხო დამცველის 2009 წლის მეორე ნახევრის ანგარიშშიც შევიდა. როგორც ცნობილია, 2008 წლის აგვისტოს კონფლიქტის შემდეგ სახელმწიფომ აიღო

ვალდებულება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში სრულად დაეფარა ელექტროენერგიის და ბუნებრივი აირის გადასახადი.³⁷ პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ ახალ ჩასახლებებში მცხოვრებმა დევნილებმა არ იცოდნენ ზუსტად როდის მოხდებოდა სახელმწიფოს მიერ ელექტროენერგიის სრული დაფინანსების შეწყვეტა. პრობლემამ თავი 2010 წლის ზამთრის პერიოდში იჩინა, როდესაც დევნილებმა მიიღეს გადასახადის ქვითრები, რომელშიც სამი თვის დავალიანების ჯამი იყო მოცემული (ოქტომბერი, ნოემბერი, დეკემბერი). სამინისტროს განმარტებით, ახალ ჩასახლებებში ინფორმაციის გავრცელებაზე მამასახლისები იყვნენ პასუხისმგებელი, ასევე, მათი თქმით, კომუნალური გადასახადების სრული დაფინანსების შეწყვეტის შესახებ განცხადება არაერთხელ გაკეთდა. მიუხედავად ამისა, აშკარაა რომ ზემოაღნიშნულმა მეთოდმა ეფექტურად ვერ იმუშავა. შედეგად დევნილთა ნაწილს, ზამთარში, გარკვეული პერიოდის განმავლობაში შეწყვეტილი ჰქონდა ელექტროენერგიის მიწოდება. სამინისტროსა და ელექტროენერგიის მიმწოდებელი კომპანია „ენერგო პრო“-ს შორის მოლაპარაკებების შედეგად, დევნილებს საშუალება მიეცათ დავალიანება 3 თვის განმავლობაში დაეფარათ. მიუხედავად მიღწეული შეთანხმებისა, დევნილთა მდგომარეობა მკვეთრად არ გაუმჯობესებულა. ახალ ჩასახლებებში მონიტორინგისას არაერთი შემთხვევა დაფიქსირდა, როდესაც ოჯახს გადაუხდელობის გამო, რამდენიმე თვის განმავლობაში არ მიეწოდებოდა ელექტროენერგია. ასეთი შემთხვევები დაფიქსირდა წეროვანში, კარალეთში, ხურვალეთში (დავალიანებების ოდენობა მერყეობს ოჯახების მიხედვით, მაგრამ იყო ოჯახები რომელთაც 400-600 ლარის გადახდა მოუწიათ).

ზემოაღნიშნული ცხადყოფს, რომ სახელმწიფო არასათანადოდ ახდენს დევნილთა ინფორმირებას. ამ კუთხით სიტუაციის გაუმჯობესების მიზნით, სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს შემდეგი:

- **ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ გადადგას ქმედითი ნაბიჯები, დევნილთა ინფორმირებულობის გაზრდის უზრუნველსაყოფად, როგორც ცხელი ხაზის საშუალებით, ისე სამინისტროში შესულ განცხადებებზე ამომწურავი და დროული პასუხის გაცემით.**
- **დევნილთათვის ინფორმაციის მიწოდების, საინფორმაციო კამპანიის უკეთ განხორციელების და უფრო ეფექტური შედეგის მიღების მიზნით, მიზანშეწონილია სამინისტრომ გადადგას კონკრეტული ნაბიჯები, რაც შეიძლება გამოიხატოს როგორც მედია საშუალებებით ინფორმაციის**

³⁷ საქართველოს მთავრობის განკარგულება #840, 11 ნოემბერი, 2009 წელი;
საქართველოს მთავრობის განკარგულება #771, 22 ოქტომბერი, 2009 წელი;
საქართველოს მთავრობის განკარგულება #784, 19 ნოემბერი, 2008 წელი;

გავრცელებაში, ისე სხვადასხვა სახის საინფორმაციო ბროშურების დამზადებასა და გავრცელებაში.

6.2 საცხოვრებელი პირობები

როგორც არაერთხელ აღინიშნა, სახელმწიფოს მიერ დეკლარირებული მთავარი მიზანი დევნილებთან მიმართებით მათი სოციალურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის ხელშეწყობა და საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესებაა.³⁸ სახელმწიფოს აქვს კანონით ნაკისრი ვალდებულება, დროებითი საცხოვრებელი უზრუნველყოს დევნილი მოსახლეობა. ამავდროულად, საერთაშორისოდ აღიარებული სტანდარტების შესაბამისად, სახელმწიფომ დევნილი უნდა დააკმაყოფილოს ადეკვატური საცხოვრებელი ნებისმიერ ვითარებაში და რაც მთავარია ეს პროცესი ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე უნდა განხორციელდეს.³⁹ აღნიშნული უფლება გარანტირებულია მთელი რიგი საერთაშორისო აქტებით⁴⁰, მათ შორის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 1966 წლის ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა პაქტის მე-11 მუხლით, რომელიც სახელმწიფოებს აკისრებს ვალდებულებას „მისთვის ხელმისაწვდომი რესურსების მაქსიმალური გამოყენებით“ მოახდინონ ამ მუხლით გათვალისწინებული უფლების რეალიზება. აღნიშნული არ ავალდებულებს სახელმწიფოს საცხოვრებელი უზრუნველყოს ქვეყნის მთელი მოსახლეობა. აქ საუბარია სახელმწიფოს ვალდებულებაზე უფასო საცხოვრებელი უზრუნველყოს ყველაზე დაუცველი და მოწყვლადი ჯგუფები.⁴¹ ამის მისაღწევად მთელი რიგი ღონისძიებების გატარებაა საჭირო. მათ შორის, საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული ინიციატივების წარმოდგენა და შესაბამისი საბიუჯეტო გათვლების გაკეთება.⁴² რაც შეეხება ადეკვატურ საცხოვრებელ პირობებს, ისინი უნდა შეესაბამებოდეს გარკვეულ ნორმებს. კერძოდ, მასში მცხოვრები ადამიანები „დაცული უნდა იყვნენ სიცივის, ნესტის, სიციხის, წვიმის, ქარის და სხვა ჯანმრთელობისათვის საშიში რისკებისაგან.“⁴³ ამავდროულად, მნიშვნელობა ენიჭება საცხოვრებლის მდებარეობასაც. ის უნდა მდებარეობდეს ისეთ ადგილას სადაც ხელმისაწვდომი იქნება როგორც სამუშაო ადგილები, ასევე წარმოდგენილი იქნება

³⁸ სახელმწიფო სტატეგია, პუნქტი 1.3.

³⁹ იხ. ზევით 4, პრინციპი 18.

⁴⁰ Universal Declaration of Human Rights (article 25), Convention on the rights of the Child (article 27.3), Convention on the Elimination of All forms of Discrimination against Women (article 14.2), International Convention on the Elimination of All forms of Racial Discrimination (article 5.e)

⁴¹ The Right to Adequate Housing, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Fact Sheet No.21, at p.6, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf>.

⁴² Report of the Special Rapporteur on Adequate Housing as a Component of the Right to an Adequate Standard of Living, Miloon Kothari, E/CN.4/2005/48, 3 March 2005, para.31

⁴³ The rights to adequate housing (Art.11(1)): 13/12/91, CESCR General Comment 4, para.8(d).

სკოლები, საბავშვო ბაღები, სამედიცინო პუნქტები და სხვადასხვა სოციალური სერვისის ობიექტები.⁴⁴

დევნილი მოსახლეობა ნებისმიერ ქვეყანაში ყველაზე დაუცველ კატეგორიად არის მიჩნეული. შესაბამისად, მათთვის საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება სახელმწიფოს პრიორიტეტი უნდა იყოს. სწორედ ამ მიზნით, სტრატეგიის სამოქმედო გეგმის თანახმად, სამინისტრომ დაიწყო კოლექტიური ცენტრებისა და დევნილთა საცხოვრებელი შენობების რეაბილიტაციის პროცესი. აღნიშნული პროცესის მიზანს, დევნილთათვის ცხოვრებისათვის აუცილებელი მინიმალური პირობების შექმნა წარმოადგენს. თუმცა ეს პროცესი ყველა კოლექტიურ ცენტრს და ყველა დევნილ ოჯახს თანაბრად არ შეეხება (ნაწილი კოლექტიური ცენტრების პრივატიზაციის საკითხი გადაწყვეტილი არ არის, შესაბამისად მათი რეაბილიტაცია არ მომხდარა).

პარალელურ რეჟიმში მიმდინარეობს ახალი სახლების/კორპუსების მშენებლობა საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში, რაც დევნილი ოჯახებისათვის გრძელვადიანი განსახლების საშუალება გახდება. მიუხედავად სამინისტროს მიერ გადადგმული ქმედითი ნაბიჯებისა, დევნილთა დიდი ნაწილი კვლავ აგრძელებს მძიმე პირობებში ცხოვრებას. განსაკუთრებით მძიმეა 1990-იანი წლების დევნილების მდგომარეობა. მათი უმრავლესობა წლებია მძიმე პირობებში ცხოვრობს. კოლექტიური ცენტრების დიდი ნაწილი ამორტიზირებულია და არ აკმაყოფილებს ადეკვატური ცხოვრებისათვის საჭირო მინიმალურ მოთხოვნებს. აღსანიშნავია, რომ ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს გადაწყვეტილებების შესაბამისად, მძიმე საცხოვრებელი პირობები რიგ შემთხვევაში შესაძლოა დამამცირებელ მოპყრობას გაუტოლდეს.⁴⁵

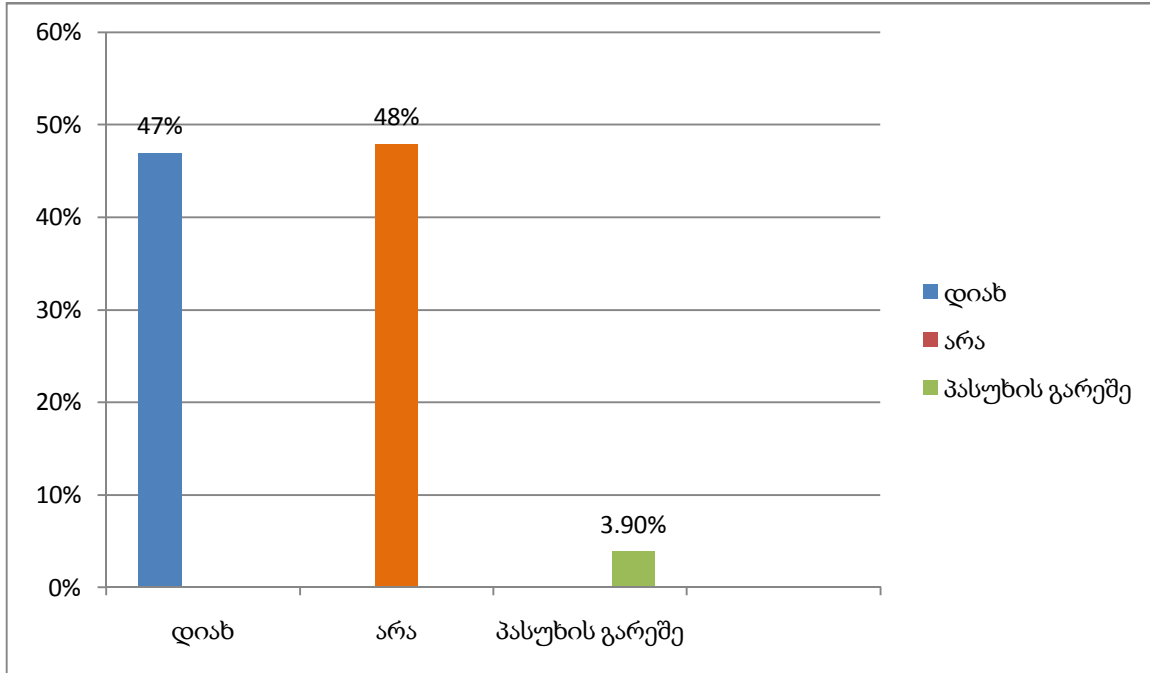
მიუხედავად იმისა, რომ სიტუაცია საცხოვრებელი პირობების კუთხით მეტ-ნაკლებად ერთგვაროვანია, მაინც შეინიშნება განსხვავებები რეგიონების მიხედვით. კოლექტიურ ცენტრებში მცხოვრები დევნილების საცხოვრებელი პირობები განსხვავებულია. ცხადია უკეთესი მდგომარეობაა იმ ცენტრებში რომელთაც რეაბილიტაციის პროცესი შეეხოთ, თუმცა რიგ შემთხვევაში ძალიან მძიმეა ვითარება იმ კოლექტიურ ცენტრებში რომელთა ბედიც ჯერ კიდევ არ არის გადაწყვეტილი.

განსხვავდება ე.წ „ძველი“ და „ახალი“ ნაკადის დევნილების მდგომარეობაც. შესაბამისად სხვადასხვა ტიპის პრობლემები იკვეთება.

⁴⁴ იქვე, para.8(f).

⁴⁵ ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა იცნობს რამოდენიმე საქმეს სადაც მძიმე საცხოვრებელი პირობები დამამცირებელ მოპყრობად იქნა დაკვალიფიცირებული სასამართლოს მიერ. Case of Moldovan and others v Romania, Application nos. 41138/98 and 64320/01, judgment of 12 July, 2005. (Families had been forced to live for a considerable period of time in cellars, stables, or to move in with friends and relatives in such overcrowded conditions that illness frequently occurred. Court considered that a particularly serious violations of article 8 of a continuing nature constituted degrading treatment, since it involved interference with their human dignity).

აკმაყოფილებს თუ არა თქვენი საცხოვრებელი პირობები მინიმალურ მოთხოვნებს?

აჭარის მასშტაბით ჩატარებულმა მონიტორინგმა ცხადყო, რომ საცხოვრებელი პირობების მხრივ მდგომარეობა რეგიონში დამაკმაყოფილებელია. მონიტორის მიერ მონახულებულ 15 კოლექტიურ ცენტრში სადაც სარეაბილიტაციო სამუშაოები ჩატარდა შენობები მოწესრიგებული, დასუფთავებული და განათებულია. არ დგას ნაგვის გატანის პრობლემა, სარეაბილიტაციო სამუშაოების ხარისხი დამაკმაყოფილებელია.

საცხოვრებელი პირობები მძიმეა იმ შენობებში, სადაც სარეაბილიტაციო სამუშაოები არ ჩატარებულა. გარემონტებულ ფართებში გადაყვანამდე განსაკუთრებით რთულ ვითარებაში უწევდათ ცხოვრება მახინჯაურის ბავშვთა სახლსა და დასასვენებელ სახლ „ქობულეთში“ მცხოვრებ დევნილებს. დასასვენებელ სახლ „ქობულეთში“ დევნილებს 3 თვის განმავლობაში არ მიეწოდებოდათ ელექტროენერგია და წყალი. შენობა იყო ძველი და საცხოვრებლად უვარგისი. თუმცა 2010 წლის ივნისის თვეში აღნიშნული შენობებიდან დევნილთა გადაყვანა მოხდა ახლად გარემონტებულ შენობებში,⁴⁶ რამაც მათი მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა.

სამეგრელოს რეგიონში მცხოვრები დევნილების უმეტესობა საცხოვრებელი პირობებით უკმაყოფილოა. ზოგადად სამეგრელოს რეგიონში არსებული კოლექტიური ჩასახლების ობიექტების მდგომარეობა განსაკუთრებული სიმძიმით

⁴⁶ აჭარის რეგიონში ივნისის თვეში განხორციელებული ფართების გადანაწილების პროცესი დეტალურად იხილეთ დანართში.

გამოირჩევა. კოლექტიური ცენტრების უმრავლესობაში სადაც მონიტორინგი განხორციელდა (132 კოლექტიური ცენტრი) მოუწესრიგებელია საკანალიზაციო და წყალგაყვანილობის სისტემა. როგორც წესი ობიექტების უმრავლესობაში სახურავიდან ჩადის წყალი, რაც აჩენს ნესტს საცხოვრებელ სახლებში და ქმნის ცხოვრებისთვის არაადეკვატურ პირობებს. დევნილების უმეტესობას არ აქვს ინდივიდუალური სამზარეულო და სველი წერტილები. აღნიშნული კი ქმნის ანტისანიტარიის საფრთხეს. მაგალითად, ზუგდიდის რაიონული საავადმყოფოს კოლექტიური ცენტრი, სადაც ანტისანიტარია მწვავე პრობლემას წარმოადგენს. დევნილთა თქმით, აღნიშნულ ობიექტზე ამის გამო მოწამელის შემთხვევებიც დაფიქსირებულა. ასევე აღსანიშნავია ქ. ფოთში სასტუმრო „კოლხეთში“ მცხოვრები დევნილების მდგომარეობა. შენობა სიძველის გამო ამორტიზებულია, ჭერი, იატაკი, კედლები ცუდ მდგომარეობაშია, ხოლო სახურავიდან ჩამოდის წყალი. სასტუმროს შენობა კერძო საკუთრებაშია, შესაბამისად შენობის რეაბილიტაცია არ იგეგმება, თუმცა დევნილთათვის არც ისაა ცნობილი როდის მოხდება მათი ალტერნატიულ ფართში გადაყვანა. მსგავსი პრობლემებია ფოთში, ტაბიძის ქ.#12ა-ში მდებარე შენობაში (ყოფილი პროფტექნიკუმის შენობა), ასევე სენაკის სამხედრო დასახლებაში, სადაც მიუხედავად იმისა, რომ დასრულებულია რეაბილიტაცია, საცხოვრებელი პირობები მაინც მძიმეა. შენობას სამი თვის მანძილზე არ მიეწოდება ელექტროენერგია. დევნილთა განმარტებით, დავალიანება დაგროვდა სარემონტო სამუშაოების მიმდინარეობისას, თუმცა აღნიშნული არ დაადასტურა სამინისტროს რეგიონალური სამმართველოს წარმომადგენელმა.

იმერეთის რეგიონში ხშირია ისეთი ობიექტები სადაც მწვავედ დგას ჰიგიენისა და ანტისანიტარიის პრობლემა.⁴⁷ მაგალითად, ქ.ქუთაისში, ხარებავას ქ.#52-ში, ყოფილი სამხედრო ლიცეუმის შენობაში მცხოვრები 72 დევნილი ოჯახი აღნიშნავს, რომ შენობის სარდაფი ივსება წყლით, არის ნაგავი და ანტისანიტარია. მსგავსი პრობლემაა ქ.ქუთაისში, ზ.ჭავჭავაძის ქ.#50-შიც. მიმდებარე ტერიტორიაზე ფუნქციონირებს ნაგავსაყრელი. ამის გამო, ანტისანიტარია განსაკუთრებული პრობლემა ხდება ზაფხულში.

უმძიმეს ვითარებაში უწევს ცხოვრება ქუთაისის კოტეჯ #1-ში მცხოვრებ დევნილ 35 ოჯახს. კოტეჯები 1995-96 წლებში აშენდა დევნილთა დროებით საცხოვრებლად, სამწლიანი გარანტიით. ხის კოტეჯებს დიდი ხანია გაუვიდა ექსპლუატაციის ვადა. სიძველის გამო, კედლებში გაჩნდა ნაპრალები. ქარიან ამინდში არის ხის კოტეჯების დანგრევის საშიშროება. არ არის სველი წერტილები, სიძველის გამო ისინი დაშლილი და დანგრეულია. ზემოაღნიშნულის გამო, კოტეჯები საცხოვრებლად ვარგისს აღარ წარმოადგენს, რის გამოც, აქ მცხოვრები დევნილები სასწრაფოდ საჭიროებენ ალტერნატიულ ფართებში გადაყვანას, თუმცა დღემდე უცნობია, როდისთვის გეგმავს სამინისტრო მათთვის საცხოვრებლის შეცვლას.

⁴⁷ იმერეთის რეგიონში მონიტორინგი 53 კოლექტიურ ცენტრში განხორციელდა.

რაც შეეხება იმერეთის რეგიონში რეაბილიტირებულ შენობებს, მონიტორინგის საფუძველზე (ქ.ქუთაისში ნიკეას ქ#19, ზაქარიაძის ქ#21, თაბუკაშვილის ქ#94, ახალგაზრდობის #19, ქ. ხონის სამხედრო დასახლება) შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ დევნილების უმრავლესობა უკმაყოფილოა სარეაბილიტაციო სამუშაოებით. ძირითადი პრობლემები ყველგან ერთია, სახურავიდან ჩამოდის წყალი. შესაბამისად ოთახებში არის ნესტი, რაც უარყოფითად მოქმედებს ჯანმრთელობაზე. ხშირ შემთხვევაში რეაბილიტირებული შენობების ნაწილს მოუწესრიგებელი აქვს ინფრასტრუქტურა.

ქუთაისი, კოტეჯი #1

განსაკუთრებით მძიმე ვითარებაა ახალგაზრდობის ქ.#5-ში, ყოფილ „ტურბაზა რიონი“-ში. აქ საბჭოთა კავშირის დროს აშენებული ხის კოტეჯებია. მდგომარეობა უმძიმესია, კოტეჯები ფაქტობრივად დაშლის პირას არის მისული. ამჟამად აქ 15 დევნილი ოჯახი ცხოვრობს, რომელთა საცხოვრებელი პირობებიც ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს. ისინი სასწრაფოდ საჭიროებენ ალტერნატიულ განსახლებას, თუმცა არც ამ შემთხვევაში არ არის ცნობილი, როდის იგეგმება მათი გადაყვანა.

ტურბაზა „რიონი“

თბილისის ტერიტორიაზე მცხოვრები დევნილების საცხოვრებელი პირობები განსხვავდება ცალკეული ცენტრების მიხედვით. არის კოლექტიური ცენტრები, სადაც საცხოვრებელი პირობების საკმაოდ კარგია, თუმცა უნდა აღინიშნოს რომ რიგ ცენტრებში მდგომარეობა შეიძლება შეფასდეს როგორც გაუსაძლისი ან უკიდურესად მძიმე. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ნუცუბიდის პლატოზე არსებული დევნილთა კოლექტიური ცენტრები. კერძოდ, ნუცუბიდის მე-4 მ/რ. ყოფილი შპს „ავტოსადგომის“ ტერიტორიაზე მდებარე დევნილთა კოლექტიური ცენტრი, შენობა #43 და #45. წვიმების შედეგად ტერიტორია იტბორება. ძლიერი წვიმების დროს, წყალმა ეზოებში და საცხოვრებელ ფართებში შეაღწია. დაზიანდა ელექტროსადენი, რის გამოც ცენტრს კვირაზე მეტი არ მიეწოდებოდა ელ.ენერგია. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ცენტრში მონიტორინგის მომენტისათვის დაწყებული იყო პრივატიზაციის პროცესი, სრულფასოვანი სარეაბილიტაციო სამუშაოები მათი უკიდურესი საჭიროების მიუხედავად არ ჩატარებულა და დევნილთა თქმით არც იგეგმება. შენობის სახურავიდან ჩამოდის წყალი, რის გამოც შენობის მე-4 და მე-3 სართული მნიშვნელოვნად არის დაზიანებული. ცენტრში სიტუაცია გაუმჯობესდა მას შემდეგ, რაც მერიის საქალაქო სამსახურების მიერ შესაბამისი ღონისძიებების გატარების შემდგომ შესაძლებელი გახდა დენის მიწოდების აღდგენა.

ყოფილ „თბილბინრემშენი“-ს ტერიტორიაზე არსებული ცენტრი ასევე მძიმე მდგომარეობაშია. აქ, ისევე როგორც ნუცუბიდის პლატოზე მდებარე ტექნიკური უნივერსიტეტის საერთო საცხოვრებლის ტერიტორიაზე, დგება წყალი, რაც უკიდურესად მძიმე მდგომარეობას ქმნის სანიტარიის მხრივ. დატბორვის მიზეზი

არის სანიაღვრე სისტემის გაუმართაობა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ აქ მცხოვრებ დევნილებს სამინისტრომ შესთავაზა ალტერნატიული ფართი, რაზეც დევნილებმა უარი განაცხადეს.

შიდა ქართლში 2008 წლის კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებული პირები ჩასახლებული არიან კორპუსის ტიპის სახლებში და ახლად აშენებულ კოტეჯებში. კორპუსის ტიპის ჩასახლებებში, მიუხედავად განხორციელებული სარეაბილიტაციო სამუშაოებისა, წყლის სისტემა მალევე გაფუჭდა. სამზარეულოში შექმნილი ანტისანიტარული პირობების (სველი წერტილები დაზიანებულია და დატბორილია იატაკი, არის ნესტი) გამო მოსახლეობა მათ ვერ მოიხმარს. ასეთი ობიექტია მაგ. გორის კომბინატის ტერიტორიაზე სისხლის გადასხმის ცენტრი. აქ მცხოვრები მოსახლეობა ითხოვს მიწების გამოცვლას და სველი წერტილების მოწესრიგებას. ამკარაა, რომ დევნილთა თავშესაფარი მინიმალურ საცხოვრებელ პირობებს ვერ აკმაყოფილებს. ხაშურში პრობლემურია მე-9 პროფ.სასწავლებლის შენობაც, სადაც ლამინირებული იატაკი დაზიანებულია, მოსაწესრიგებელია წყლის და საკანალიზაციო სისტემა. ამის გამო, აღნიშნულ ობიექტზე, ცხოვრებისთვის უმძიმესი პირობებია. სურამის სანატორიუმის შენობაში სარეაბილიტაციო სამუშაოებისას კარ-ფანჯრის შეცვლა არ მომხდარა. ამის გამო წვიმის დროს მოსახლეობას ოთახებში შესდის წყალი, რაც იწვევს მთელ რიგ პრობლემებს, როგორც საყოფაცხოვრებოს, ისე ჯანმრთელობასთან დაკავშირებულს.

გორი, სისხლის გადასხმის ცენტრი

6.2.1 კოტეჯური ტიპის ჩასახლებები

2008 წლის რუსეთ–საქართველოს შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად, იძულებით გადაადგილებულ პირთა დიდი ნაწილის საცხოვრებლით დაკმაყოფილების მიზნით, დონორთა დახმარებით, კოტეჯები აშენდა, შეიქმნა ჩასახლებები. იმ დევნილებს, რომლებიც უარს აცხადებდნენ კოტეჯზე, სახელმწიფომ შესთავაზა ალტერნატივა – 10 000 აშშ დოლარის ეკვივალენტი თანხა ლარებში⁴⁸.

კოტეჯების მშენებლობა იმ მცირე დროის მონაკვეთში, რომელშიც იგი განხორციელდა, სახელმწიფოს მხრიდან გადადგმული უპრეცედენტო ნაბიჯი იყო. განსხვავებით 1990-იანი წლების დევნილებისგან, 2008 წლის დევნილთათვის გრძელვადიანი საცხოვრებლით დაკმაყოფილება გაცილებით სწრაფად მოხდა. თუმცა, სწორედ მშენებლობის დაჩქარებულმა ტემპებმა გამოიწვია ის პრობლემები, რომლებიც ამ ეტაპზე არსებობს.

კოტეჯური ტიპის ჩასახლებებში არსებული ვითარების შესასწავლად, პროექტის ფარგლებში ვიზიტები განხორციელდა წეროვანში, კარალეთში, შავშევებში, ხურვალეთში, სკრაში, საქაშეთში, ბერბუკსა და მოხისში. აღსანიშნავია, რომ ჩასახლებების მონიტორინგში ექსპერტებს არ მიუღიათ მონაწილეობა, თუმცა ქვემოთ განხილული პრობლემები რიგითი ადამიანისთვისაც აშკარა და თვალშისაცემია.

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს რომ წეროვანის დასახლების ინფრასტრუქტურის განვითარების ხარისხი მნიშვნელოვნად განსხვავდება მდებარეობის მიხედვით: წეროვანის დასახლების საავტომობილო მაგისტრალთან ახლოს მდებარე ნაწილში გაკეთებულია ასფალტის გზა, მის ცენტრალურ და ქვედა ნაწილებში გზა საუკეთესო შემთხვევაში ხრემით არის გასწორებული. მსგავსი ვითარებაა კოტეჯების ხარისხთან მიმართებაშიც. კარგ მდგომარეობაშია ის კოტეჯები რომლებიც განლაგებულია მაგისტრალთან ახლოს, შედარებით რთული ვითარებაა წეროვანის დასახლების ქვედა ზონაში. წეროვანის მდებარეობის გამო, პერიოდული, ძლიერი წვიმები იწვევს ჩასახლების დატბორვასა და დევნილთა თავშესაფრების დაზიანებას. აღსანიშნავია რომ მსგავს შემთხვევაში, დევნილები იღებენ დახმარებას ხელისუფლებისგან, რაც ზედაპირულ სარემონტო სამუშაოებში გამოიხატება. თუმცა, დევნილთა განმარტებით, მსგავსი დახმარებები არაა საკმარისი. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს განმარტებით, ზემოაღნიშნული პრობლემის გადასაჭრელად გადაიდგა ქმედითი ნაბიჯები, კერძოდ, გაიწმინდა სანიაღვრე სისტემა, რამაც მათი განმარტებით, უნდა გამოასწოროს აღნიშნული პრობლემა.

⁴⁸ ინფორმაცია კოტეჯის სანაცვლო კომპენსაციის შესახებ ინფორმაცია იხილეთ შემდეგ ქვეთავში

დატბორილი წეროვანი, 2010 წლის მარტი.

რაც შეეხება უშუალოდ კოტეჯების მშენებლობის ხარისხს, უნდა ითქვას, რომ იგი ხშირად არადამაკმაყოფილებელია. ბევრ კოტეჯში მზიდი კედლები ერთმანეთისგან თვალშისაცემად და დაცილებული.

კოტეჯები პრაქტიკულად მიწაზე დგას, იატაკი ადვილად სველდება და განიცდის დეფორმაციას. წვიმის დროს წყალი სახლებში იატაკიდან აღწევს. შემოსული წყალი აზიანებს კედლებს და იწვევს მომატებულ ტენიანობას, რაც თავის მხრივ საზიანო გავლენას ახდენს მაცხოვრებლების ჯანმრთელობაზე.

პრობლემურია სველი წერტილებისა და გაყვანილობების ხარისხიც, ამის გამო, გაყვანილობა ხშირად გამოდის მწყობრიდან. გამოკითხულ დევნილთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ ხშირად ექმნებათ პრობლემები როგორც სველი წერტილების ისე ელ.გაყვანილობასთან, რის გამოც უწევთ მისი საკუთარი სახსრებით შეკეთება.

არსებობს გარკვეული პრობლემები, რომლებიც კოტეჯების ზამთრის პერიოდში გათბობას უკავშირდება. იმის გამო, რომ როგორც წესი, ჩასახლებები განლაგებულია ღია ტერიტორიაზე, ხშირია ძლიერი ქარი. ცუდი მონტაჟის გამო, ფანჯრები ატარებს ცივ ჰაერს. იმ დასახლებებში, სადაც გათბობის საშუალებას ელექტროენერგია წარმოადგენს, კოტეჯების მშენებლობის ხარვეზების გამო დევნილებს უწევთ ელექტროენერგიის მაღალი გადასახადების გადახდა.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ახალ ჩასახლებებში არ არის სადრენაჟო სისტემა, კოტეჯებში კედლებზე შეინიშნება ნესტი, იატაკი დაზიანებულია და დახეთქილია, ჭერიდან ჩამოდის წყალი.

უხარისხოდ ჩატარებულ სამშენებლო სამუშაოებზე საუბარია სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციების კვლევებში. „საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველო“-ს მიერ 2010 წლის აპრილში მომზადებულ ანგარიშში აღნიშნულია, რომ პრობლემების უმრავლესობა, რომელიც კოტეჯებში შეინიშნება გამოწვეულია არქიტექტურული დაგეგმარების დროს დაშვებული შეცდომებით. ორგანიზაციის

თქმით, მშენებლობის პროცესის სწრაფი ტემპით მიმდინარეობის გამო, ძირითადად სამშენებლო მასალებმა ვერ მოასწრო საფუძვლიანად გამოშრობა.⁴⁹

ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ანგარიშის მიხედვით, ახალი ჩასახლებების მშენებლობის პროცესში არ იქნა გათვალისწინებული საინჟინრო-გეოლოგიური კვლევების შედეგები და რეკომენდაციები.⁵⁰

Amnesty International-ის 2010 წლის ანგარიშში⁵¹ მითითებულია, რომ ახალი ჩასახლებებისთვის ადგილმდებარეობის შერჩევისას გამოყენებული კრიტერიუმები ბუნდოვანია. ჩასახლებათა უმრავლესობა მოწყვეტილია ადმინისტრაციულ ცენტრებს, შესაბამისად დევნილთათვის საავადმყოფოებზე, სკოლებზე, და სხვადასხვა დაწესებულებებზე ხელმისაწვდომობა არ არის უზრუნველყოფილი.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა, რაც მონიტორინგის საფუძველზე გამოიკვეთა ანტისანიტარიას უკავშირდება. კოტეჯის ტიპის დასახლებებში, არ ხდება სანიტარული ნორმების დაცვა. მაგალითად, სოფ. საქაშეთში პრობლემაა ნაგავსაყრელის არ არსებობა. მოსახლეობა საკუთარი ძალებით თხრის ორმოებს და ნაგავს იქ ყრის, რაც სხვადასხვა დაავადებების გავრცელების საფრთხეს ქმნის. აუცილებელია ადგილობრივმა მუნიციპალიტეტებმა გარკვეული ზომები მიიღონ აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად.

არსებული სიტუაციის გათვალისწინებით აუცილებელია:

- **კოლექტიური განსახლების ობიექტებში მიმდინარე პრივატიზაცია - რეაბილიტაციის პროცესი დაჩქარებული ტემპებით განხორციელდეს, რათა დევნილი მოსახლეობის ადეკვატური თავშესაფრით დაკმაყოფილება მცირე დროში გახდეს შესაძლებელი;**
- **ახლად აშენებული კოტეჯების შემთხვევაში, გამოსწორდეს ანგარიშში ასახული ყველა ხარვეზი.**

⁴⁹ „კოტეჯური ტიპის დასახლებები ახალი დევნილებისათვის საქართველოში: ანგარიშვალდებულება დახმარებისა და მშენებლობის პროცესში“, საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველო, აპრილი 2010 წელი.

⁵⁰ „დევნილთა საცხოვრებელი სახლებით უზრუნველყოფისათვის დონორთა მიერ გამოყოფილი საერთაშორისო დახმარების ხარჯვის მონიტორინგის ანგარიში“, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, ივნისი 2010, გვ. 33.

⁵¹ Amnesty International, 'In the Waiting Room, Internally Displaced People in Georgia', 2010, გვ.21.

6.3 პრივატიზაცია - რეაბილიტაციის პროცესი

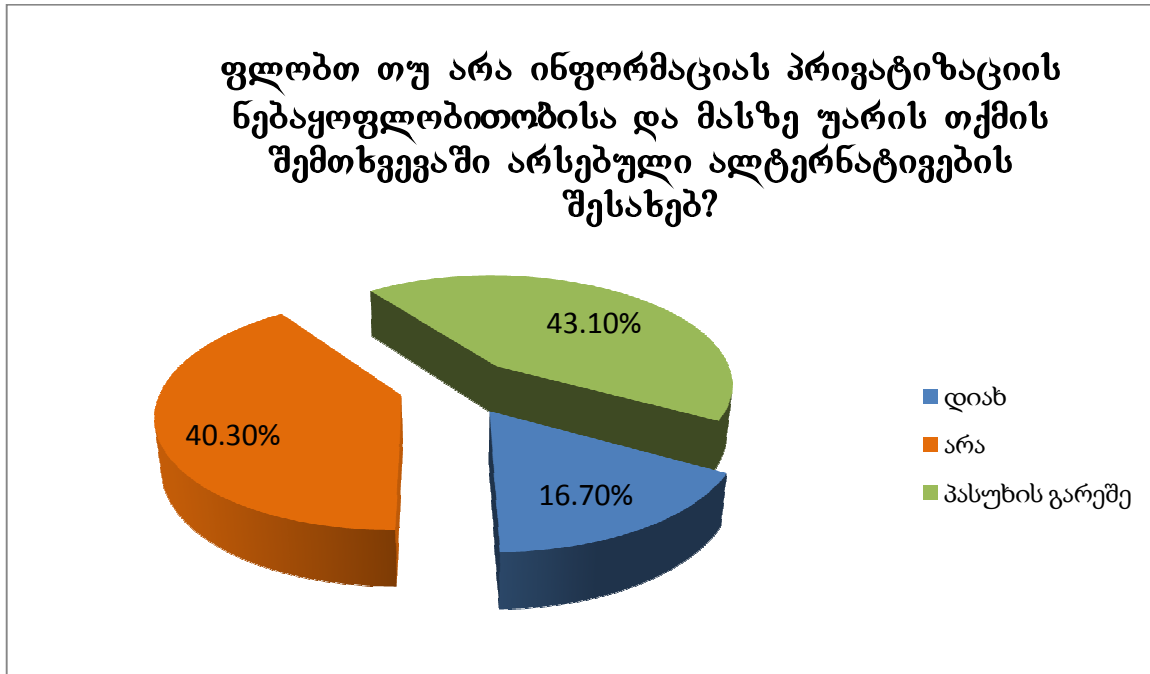
საქართველოს მთავრობის მიერ დამტკიცებულ დევენილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიის ფარგლებში, პრივატიზაცია გრძელვადიანი საცხოვრებლით დაკმაყოფილების ერთ-ერთი საშუალებაა. პრივატიზაციის პროცესში ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს გარდა, არაერთი სტრუქტურაა ჩართული. მათ შორის სსიპ საჯარო რეესტრის სააგენტო, რომელიც პასუხისმგებელია როგორც მონაცემთა ბაზის შექმნა/დაზუსტებაზე, ასევე დევენილთა საკუთრების რეგისტრაციაზე.

6.3.1 პრივატიზაცია

საქართველოს პრეზიდენტის 2009 წლის 2 თებერვლის #62 განკარგულების საფუძველზე, გადაწყდა დევენილებისათვის სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული კოლექტიური ცენტრების სიმბოლურ ფასად, 1 ლარად გადაცემა. უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლების რეგისტრაციასთან დაკავშირებული მომსახურების საფასურის გადახდასაც სახელმწიფო უზრუნველყოფს.

სტრატეგიის თანახმად, პრივატიზაცია ნებაყოფლობითი პროცესია, შესაბამისად დევენილებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა მიიღონ ინფორმაცია ყველა ალტერნატივის შესახებ, რომელსაც მთავრობა სთავაზობს. მათ უფლება აქვთ მთავრობის წარმომადგენლებისგან მოითხოვონ დეტალური ინფორმაციის მიწოდება აღნიშნულ თემაზე. დევენილებს ასევე უფლება აქვთ უარი განაცხადონ სახელმწიფოს შეთავაზებაზე, რაც მათ არ უკარგავთ დაკავებულ ფართში ცხოვრების უფლებას.

სამწუხაროდ, პროექტის ფარგლებში ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად, დევენილთა არაინფორმირებულობის პრობლემა ამ კუთხითაც გამოიკვეთა. პროექტის მონიტორინგის მიერ დასმულ კითხვაზე, ფლობენ თუ არა დევენილები ინფორმაციას პრივატიზაციის ნებაყოფლობითობისა და მასზე უარის თქმის შემთხვევაში არსებული ალტერნატივების შესახებ, დევენილი ოჯახებისაგან ასეთი პასუხი მივიღეთ.

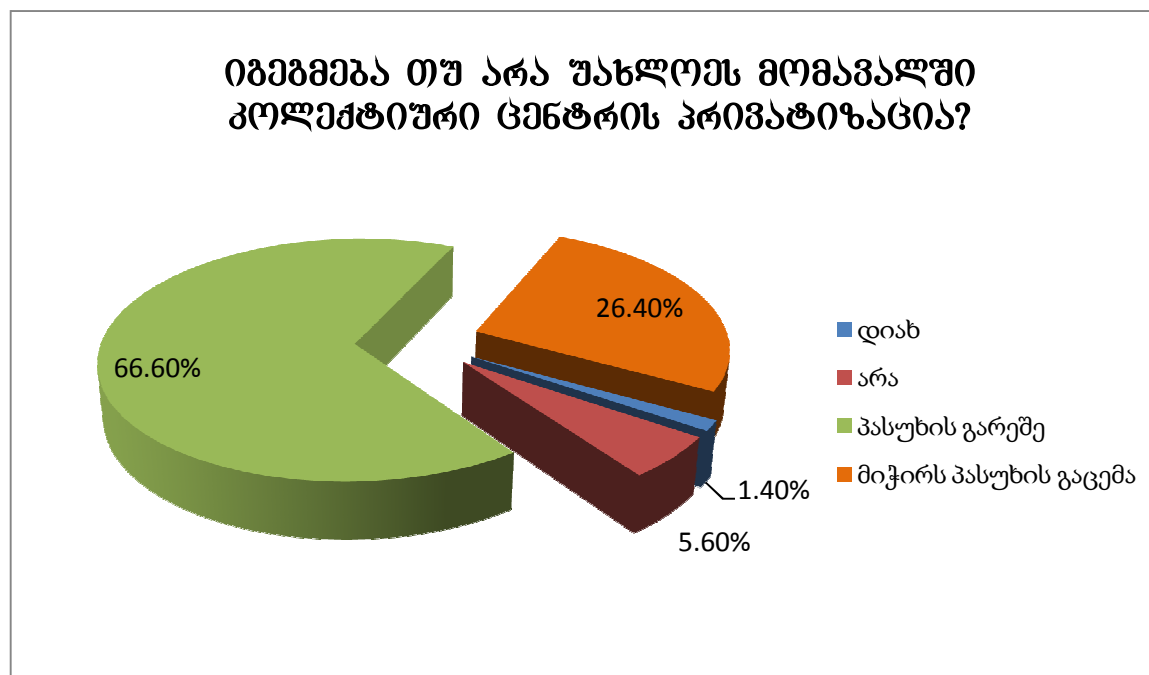
საქართველოს მასშტაბით ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ დევნილთა უმეტესობისათვის ალტერნატივის შეთავაზება არ მომხდარა. როგორც წესი, დევნილები თანხმდებიან სამინისტროს მიერ გაკეთებულ პირველივე შეთავაზებაზე, იმის მიუხედავად აკმაყოფილებთ თუ არა ფართი. ამის მთავარი მიზეზი ალტერნატივების შესახებ ინფორმაციის არარსებობაა, ასევე, ხშირად დევნილებს ეშინიათ, რომ ის ალტერნატივები, რომლებზეც საუბარია სამოქმედო გეგმაში შეიძლება ვერ მიიღონ, ამიტომ მათ ურჩევნიათ თანხმობა განაცხადონ რეალურ შეთავაზებაზე და არ დაკარგონ საცხოვრებელი ადგილი. ივნისის თვეში აჭარის რეგიონში ჩატარებული ფართების გადანაწილებისას, მოსახლეობა მიღება-ჩაბარების აქტს ისე აწერდა ხელს, რომ ფართების ოდენობასაც არ ნახულობდა. დევნილები სამინისტროს წარმომადგენლებისგან ვერ იღებდნენ განმარტებას რა მოხდებოდა იმ შემთხვევაში, თუ ფართზე უარს იტყოდნენ, ან ზოგადად რა სახის გასაჩივრების მექანიზმები იყო მათთვის ხელმისაწვდომი.

დევნილთა უმრავლესობისათვის ჯერ კიდევ არ არის ცნობილი რა ელის მათ კომპაქტური განსახლების ობიექტს. ხშირ შემთხვევაში დევნილები სამინისტროსგან ვერ იღებენ ამომწურავ და ზუსტ პასუხს კითხვაზე, მოხდება თუ არა მათი კოლექტიური ცენტრის პრივატიზება და როდის. მაგალითად, ქ.ზუგდიდის ონარიის დასახლების მცხოვრებმა დევნილებმა სამინისტროს რეგიონულ სამმართველოს მსგავსი კითხვით არაერთხელ მიმართეს, მაგრამ ვერ შეძლეს კონკრეტული პასუხის მიღება. იგივე შეიძლება ითქვას საქართველოს მასშტაბით მცხოვრებ არაერთ

დევნილზეც. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, ინფორმირებულობის პრობლემა იკვეთება ქ. თბილისშიც.

საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატი განიხილავს ქ.თბილისში, ანა პოლიტოვსკაიას (ჯიქიას ქ.) #18ა-ში მდებარე კორპუსში მცხოვრები დევნილების კოლექტიურ განცხადებას. დევნილთათვის უცნობია გადაცემათ თუ არა მათ საკუთრებაში კორპუსი, რომელშიც 8 წლის განმავლობაში ცხოვრობენ. მათი განცხადების საფუძველზე, საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატმა მიმართა ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს.⁵² როგორც სამინისტროს პასუხიდან გახდა ცნობილი,⁵³ კომპაქტური განსახლების ობიექტების დევნილთათვის კერძო საკუთრებაში გადაცემას, ამ ეტაპზე შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურები ინდივიდუალურად განიხილავენ თითოეული კომპაქტური ობიექტის დევნილთათვის საკუთრებაში გადაცემის საკითხს.

მიუხედავად იმისა, რომ სამინისტროს მიერ არაერთ შეხვედრასა თუ კონფერენციაზე გაკეთდა ზეპირი განცხადება საპრივატიზაციოდ განსაზღვრული კოლექტიური ცენტრების უახლესი სიების არსებობის შესახებ. ეს სიები საჯაროდ ხელმისაწვდომ დოკუმენტს ჯერ კიდევ არ წარმოადგენს. შესაბამისად, დევნილი მოსახლეობის დიდმა უმრავლესობამ ზუსტი პასუხი ვერ გასცა დასმულ კითხვაზე.

⁵² წერილი #1539/04-11/0595-10 ; გაგზავნის თარიღი 2010 წლის 25 მარტს.

⁵³ წერილი #05/02-12/5904/2; მიღების თარიღი: 2010 წლის 18 მაისი.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა, რაც პრივატიზაციის პროცესთან პირდაპირ კავშირშია, დევნილთა დამისამართების საკითხს უკავშირდება. იგულისხმება არა დევნილთა პირველადი რეგისტრაცია, არამედ დევნილთა დამისამართება მათ ფაქტობრივ საცხოვრებელ ადგილზე. როგორც უკვე აღინიშნა, კოლექტიურ ცენტრებში მცხოვრები დევნილების რეგისტრაცია სამოქალაქო რეესტრის სააგენტოს მიერ ხორციელდება. თუმცა, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ დევნილთა დიდი ნაწილი არ ცხოვრობს მათი რეგისტრაციის ადგილზე, ზუსტი მონაცემების მოპოვება საკმაოდ რთულია. არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც დევნილი ორ სხვადასხვა ადგილას ფიქსირდება, ერთგან ოფიციალურადაა რეგისტრირებული, ხოლო მეორე ადგილზე ფაქტობრივად ცხოვრობს. ყოველივე ზემოაღნიშნული პრივატიზაციის პროცესის შემაფერხებელ გარემოებად შეიძლება იქცეს, ვინაიდან ხშირად დევნილები ფართის დაკანონებას მათი ფაქტობრივი საცხოვრებლის მიხედვით ითხოვენ. სამინისტროში განმარტავენ, რომ რეგისტრაციის ადგილი გადამწყვეტი გარემოება არ გახდება თუკი დადასტურდება, რომ დევნილი ოჯახი რეალურად ცხოვრობს მათ მიერ მითითებულ მისამართზე.

ხშირია ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც რამდენიმე დევნილი ოჯახი ერთად არის დამისამართებული. არის შემთხვევებიც, როდესაც სხვა დევნილები არიან მიწერილი ამა თუ იმ ოჯახზე. აღნიშნული ხშირ შემთხვევაში პრივატიზაციის პროცესის გაჭიანურების მიზეზი ხდება.

კიდევ ერთი პრობლემა ფართის განაწილებისას განსხვავებული მიდგომის არსებობაა. მაგალითად, ქ.ქუთაისში, ფიზიკა-მათემატიკური სკოლის შენობაში მცხოვრებ დევნილებს გაურემონტეს ის ფართი, რასაც ფლობდნენ. მოცემულ ობიექტზე ზოგიერთი ოჯახის შემთხვევაში ფართი იყო იმაზე მეტი, ვიდრე სტანდარტით არის გათვალისწინებული. ანალოგიურს ითხოვენ ქუთაისში, ჩვილ ბავშვთა სახლში მცხოვრები დევნილები, თუმცა, სამინისტროს რეგიონული სამმართველოს განმარტებით, ამგვარი რამ შეუძლებელია და დევნილებს ზედმეტი ფართი უნდა ჩამოეჭრათ. კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციისა და მშენებლობის სტანდარტების განმარტებით დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ ახალი ან ცარიელი შენობებისგან განსხვავებით კოლექტიურ ცენტრებში ზოგიერთი ოჯახი იკავებს მეტ ფართს ვიდრე განსაზღვრულია სტანდარტების მიხედვით. ასეთ შემთხვევაში, როდესაც ფართებს შორის დიდი განსხვავება ფიქსირდება „გამჭვირვალე პროცესი უნდა დაიწყოს, რომლის მეშვეობითაც დევნილები მიიღებენ სწორ/მიუკერძოებელ გადაწყვეტილებას ზემოთ აღნიშნული უსამართლობის აღმოფხვრის მიზნით.“ მიუხედავად ამ ჩანაწერისა, არსად არ არის დადგენილი, ასეთი ტიპის პრობლემის გადაჭრის რაიმე კონკრეტულ მექანიზმი. ერთადერთი, რასაც დოკუმენტი განმარტავს, არის ის, რომ აღნიშნული პროცესი უნდა წარმოადგენდეს თემის აზრს და უნდა მოიცავდეს სოციალურად მოწყვლადი ჯგუფების ინტერესების დაცვის გარანტიებს.

ფართების არათანაბარი განაწილების პრობლემა იყო აჭარაშიც. დაფიქსირდა შემთხვევები, როდესაც დევნილს გამოყოფილი აქვს იმაზე მეტი ფართი, ვიდრე იგივე პირობებში მყოფ სხვა დევნილ ოჯახს. ივნისის თვეში აჭარის რეგიონში განხორციელდა ფართების გადანაწილების პროცესი, რომლის მონიტორინგსაც პროექტის დამკვირვებელი ახორციელებდა. დეტალური ინფორმაცია აღნიშნული პროცესის შესახებ იხილეთ დანართი #2.

დევნილთა გარკვეული კატეგორიისთვის საცხოვრებელი ფართების დაკანონება არ ხდება იმ ადგილას სადაც ისინი წლების განმავლობაში ცხოვრობდნენ. ცხადია ეს სერიოზულ უკმაყოფილებას იწვევს დევნილებში, მათი უმრავლესობის თქმით, ისინი უკვე ინტეგრირებული არიან გარემოში, სადაც წლების განმავლობაში ცხოვრობენ, (ნაწილი დევნილებისა მუშაობს, ბავშვები დადიან სკოლაში და ა.შ.) შესაბამისად მათ სხვა რეგიონში/ქალაქში გადასვლის სურვილი არ აქვთ და ზოგ შემთხვევაში საერთოდ უარს აცხადებენ სამინისტროს მიერ შეთავაზებული ფართის დაკანონებაზე. ამისი ნათელი მაგალითია კახეთში, სანატორიუმ „ახტალა“-დან დევნილთა გამოსახლების ფაქტი. დევნილ ოჯახებს სამინისტრომ ბაკურციხეში მდებარე რეაბილიტირებულ შენობაში გადასვლა შესთავაზა. მიუხედავად ამისა, დევნილებმა გურჯაანში ქირით დარჩენა ამჯობინეს. მოსალოდნელია, რომ ეს პრობლემა კიდევ უფრო მწვავედ იქნეს თავს მომდევნო თვეებში, როდესაც თბილისში მცხოვრებ დევნილთა უმრავლესობას თბილისის გარეთ, საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში შეეთავაზებათ ალტერნატიული ფართი.⁵⁴ მიზანშეწონილია სამინისტროს მიერ წინასწარ განემარტოს დევნილებს არსებული გეგმების შესახებ, რათა მოსახლეობა იყოს ინფორმირებული და არ შეექმნათ არასწორი მოლოდინები.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რაც პრივატიზაციასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, საკოორდინაციო საბჭოს მიერ 2010 წლის ივნისის თვეში „დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებელით უზრუნველყოფის პროცესის სახელმძღვანელო პრინციპები, კრიტერიუმები და პროცედურების“ შემუშავებაა.⁵⁵ აღნიშნული დოკუმენტის მიღება დადებით მოვლენას წარმოადგენს, ვინაიდან მასში დაკონკრეტებულია ის კრიტერიუმები, რომლის გათვალისწინებაც უნდა მოხდეს დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებელით უზრუნველყოფისას. დოკუმენტის თანახმად, პირველად ყველაზე მძიმე მდგომარეობაში მცხოვრები დევნილების დაკმაყოფილება უნდა განხორციელდეს, განსაზღვრულია კრიტერიუმების შესაბამისი ქულათა მაჩვენებლებიც, რომელთა გამოყენებითაც უნდა მოხდეს ოჯახის შეფასება. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული დოკუმენტის მიღება წინ გადადგმული ნაბიჯია, ჯერ კიდევ უცნობია თუ როგორ მოხდება მისი პრაქტიკაში განხორციელება.

⁵⁴ იხ. ქვეთავი გამოსახლებების შესახებ.

⁵⁵ იხ. დოკუმენტი, დანართი N 3.

6.3.2 რეაბილიტაცია

იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა მიმართ სახელმწიფო სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის თანახმად, კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაცია და საკუთრებაში გადაცემა/პრივატიზაცია არის ერთიანი პროცესი, შესაბამისად კონკრეტული შენობის გარემონტების გადაწყვეტილების შემთხვევაში, კოლექტიური ცენტრი საკუთრებაში გადაცემამდე უნდა გარემონტდეს. „კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციის და მშენებლობის სტანდარტები“ შემუშავებული და დამტკიცებულია სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ.⁵⁶ განახლებული სტრატეგიის მიხედვით, 2009 წლის 30 ოქტომბერს მიღებული დოკუმენტი გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფისას სახელმძღვანელო უნდა გახდეს.⁵⁷ როგორც სტრატეგია განმარტავს, რეაბილიტაციის პროცესის თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილებები დევნილთა ინტერესების მაქსიმალური დაცვით უნდა განხორციელდეს. სარეაბილიტაციო სტანდარტები განსაზღვრავს როგორც ფართის ოდენობას ერთ სულ მოსახლეზე, ასევე იმ ძირითად მინიმალურ კრიტერიუმებს რასაც რეაბილიტირებული ფართი უნდა აკმაყოფილებდეს.

სარეაბილიტაციო სამუშაოების განმახორციელებელ უწყებას საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდი წარმოადგენს.⁵⁸ მუნიციპალური განვითარების ფონდის ოფიციალურ ვებ გვერდზე განთავსებულია ამომწურავი ინფორმაცია აღნიშნული პროცესის მიმდინარეობის შესახებ. რაც თავისთავად მნიშვნელოვანი ინიციატივაა სტრატეგიის გეგმის განხორციელების გამჭვირვალობის კუთხით.

ხაზგასასმელია ის ფაქტი, რომ უკვე რეაბილიტირებული ობიექტების შემთხვევაში ეს სტანდარტი არ ყოფილა დაცული. როგორც მუნიციპალური განვითარების ფონდის წარმომადგენელმა განმარტა, 2009 წლის 30 ოქტომბრამდე რეაბილიტაციასთან დაკავშირებით ერთიანი მიდგომა არ არსებობდა და ის ცალკეული შენობის საჭიროებებიდან გამომდინარეობდა. ფონდში ასევე აღნიშნეს, რომ რეაბილიტირებულ ობიექტებში ფართებიც არათანაბრად იყო დევნილთა შორის გადანაწილებული და განსხვავდებოდა კოლექტიური ცენტრის მიხედვით.⁵⁹ თუმცა სტრატეგიაში განხორციელებული ცვლილებების შემდეგ უნდა ვივარაუდოთ, რომ რეაბილიტაცია სტანდარტების მიხედვით ერთგვაროვნად განხორციელდება.

Amnesty International-ი ანგარიშში ყურადღებას ამახვილებს სარემონტო სამუშაოების უხარისხობაზე. როგორც ორგანიზაცია აღნიშნავს, მათ მიერ ჩატარებული ვიზიტების

⁵⁶ იხ. დოკუმენტი, დანართი N 1.

⁵⁷ სახელმწიფო სტრატეგია 2.1.8

⁵⁸ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 23 ივლისის #118 დადგენილება.

⁵⁹ შეხვედრა მუნიციპალური განვითარების ფონდთან შედგა 2010 წლის 30 მარტს, თენგიზ ლაკირბაიასა(ჰიდროტექნიკური და სამოქ. ნაგებობების რეაბილიტაციის დეპარტამენტის უფროსი) და ლევან ცხოვრებაშვილთან (სამელიორაცია ასოციაციების სამმართველოს უფროსი).

შედეგად აშკარა გახდა, რომ კვლავ რჩება სასმელ წყალთან და ნორმალურ სანიტარულ პირობებთან დაკავშირებული პრობლემები.⁶⁰ მონიტორინგისას ჩვენს მიერაც დაფიქსირდა მსგავსი პრობლემები. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ სარემონტო სამუშაოები სულ რამდენიმე თვის დამთავრებულია, თითქმის ყველა შენობაში შეინიშნება ბზარები, ნესტის ლაქები. კარებების სახელოვრები დაზიანებულია, ფანჯრებიდან შემოდის წყალი. სარეაბილიტაციო სამუშაოების დასრულებიდან მცირე დროში კანალიზაციისა და წყალგაყვანილობის მიწები გამოვიდა მწყობრიდან სენაკში, სამხედრო ქალაქის ჩასახლებაში. პრობლემურია რუსთავის ტერიტორიაზე რეაბილიტირებული რამდენიმე კოლექტიური ცენტრი.⁶¹ მათში შეიმჩნევა მაღალი ტენიანობა, რაც ხელს უწყობს კედლების, იატაკის და ზოგადად საცხოვრებლის დაზიანებას. ზოგიერთი ოჯახის შემთხვევაში, ნესტის პრობლემა იმდენად მძიმედ დგას, რომ მონიტორების შეფასებით ბინაში გაჩერება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში შესაძლებელია სხვადასხვა დაავადებების გაჩენის მიზეზიც გახდეს.

სარეაბილიტაციო სამუშაოების ხარისხი განსხვავდება ისეთ შემთხვევაში, როდესაც დევნილები თავად იხდიან თანხებს უკეთესი ხარისხის საღებავებისა თუ სხვა სამშენებლო მასალის შესაძენად. შესაბამისად, მათ საცხოვრებელ ფართებში

⁶⁰ იხ. ზევით 50, გვ. 21.

⁶¹ ქ. რუსთავი 9 მაისის #8, ქ. რუსთავი ლესელიძის #52-ა, ქ. რუსთავი ლომოურის #6, ქ. რუსთავი შარტავას #4.

სამუშაოები უკეთესი ხარისხით არის შესრულებული (მაგ. ყოფილი სასტუმრო „მეზღვარი“, ყოფილი შპს ნარკოლოგიური ცენტრი, 221-ე ქარხნის ბაგა-ბაღი ფოთში).

რეაბილიტაციის პროცესი უმრავლეს შემთხვევაში ისე ხორციელდება, რომ არ ხდება დევნილთა გადაყვანა ალტერნატიულ ფართში. რემონტი კი როგორც წესი 3-4 თვის მანძილზე გრძელდება. აღნიშნულის გამო, დევნილებს საკმაოდ მძიმე საყოფაცხოვრებო პირობებში უხდებათ ცხოვრება. ეს საკითხი განსაკუთრებით პრობლემური იყო ზამთრის პერიოდში. პროექტის დამკვირვებლებთან საუბრისას, არაერთმა დევნილმა აღნიშნა, რომ კარგი იქნებოდა თუ სარემონტო სამუშაოების მიმდინარეობისას მათი ალტერნატიულ ფართში დროებით გადაყვანა მოხდებოდა.

მუნიციპალური განვითარების ფონდს უხარისხოდ შესრულებული სარეაბილიტაციო სამუშაოების შემთხვევაში დეფექტების გასწორების მექანიზმი კონტრაქტორებთან დადებულ ხელშეკრულებაში ჩადებული აქვს, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში ეს დევნილებისათვის პრობლემის გადაწყვეტის საშუალება არ ხდება. დევნილების ნაწილს ერთწლიანი საგარანტიო ვადის შესახებ ინფორმაცია არ აქვს. ნაწილი კი მიიჩნევს, რომ არ არსებობს მოქნილი მექანიზმი, რომელიც ხარვეზის მოკლე დროში გასწორების შესაძლებლობას მისცემს მათ. უმრავლეს შემთხვევაში ხარვეზის აღმოჩენისას დევნილები მიმართავენ ან ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებს ან სამინისტროს რეგიონულ სამმართველოებს, რომლებმაც თავის მხრივ უნდა მიმართონ მუნიციპალური განვითარების ფონდს, ხოლო მუნიციპალური განვითარების ფონდი მიმართავს სამშენებლო კომპანიას, რომელიც იმ კონკრეტული კოლექტიური ცენტრის რეაბილიტაციაზეა პასუხისმგებელი. ცხადია არსებული მექანიზმის გამო, ხარვეზების გასწორება ხშირად დროში ჭიანჭურდება, თუმცა რიგი კონკრეტული ობიექტების შემთხვევაში ხარვეზების გასწორება მოხდა (მაგ. ქუთაისში ა. მშენებლის #4ა – შეიცვალა სახურავი).

თავის მხრივ პრობლემური საკითხია რეაბილიტაციის ერთწლიანი საგარანტიო ვადაც. თუ გავითვალისწინებთ მომსახურების ტიპსა და იმ ფაქტს, რომ რეაბილიტირებული შენობები გრძელვადიანი განსახლებისთვის არის გათვლილი, უფრო ლოგიკური იქნება თუკი სამშენებლო კომპანიასთან გაფორმებულ ხელშეკრულებაში სარემონტო სამუშაოების უფრო ხანგრძლივი საგარანტიო ვადა იქნება ჩადებული.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით შესაბამისმა უწყებებმა უნდა განხორციელონ შემდეგი:

- **სარეაბილიტაციო სტანდარტები სავალდებულო უნდა გახდეს შესასრულებლად და მოხდეს საქართველოს მასშტაბით ერთიანი პრაქტიკის დანერგვა;**

- სარეაბილიტაციო და საპრივატიზაციო ობიექტების შერჩევა და რიგითობის განსაზღვრა განხორციელდეს დადგენილი კრიტერიუმების შესაბამისად;
- დაჩქარდეს დევნილთათვის გადაცემული რეაბილიტირებული ფართის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრა, უზრუნველყოფილ იქნას ყველა დევნილი შესაბამისი საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტით;
- საჯაროდ ხელმისაწვდომი გახდეს საპრივატიზაციოდ განსაზღვრული კოლექტიური ცენტრების სია;

6.4 ჯანდაცვა

გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპებში იძულებით გადაადგილების შესახებ აღნიშნულია, რომ ხელისუფლების პასუხისმგებელმა ორგანოებმა როგორც მინიმუმ უნდა უზრუნველყონ გადაუდებელი სამედიცინო დახმარებისა და სანიტარული მომსახურების შეთავაზება დევნილი მოსახლეობისათვის.⁶² მე-19 პრინციპში კი აღნიშნულია, რომ ყველა ავადმყოფი დევნილი უფლებამოსილია მიიღოს სამედიცინო დახმარება და ყურადღება „პრაქტიკული შესაძლებლობის ფარგლებში და მაქსიმალურად მჭიდრო ვადებში.“

გარდა სახელმძღვანელო პრინციპებისა, ჯანმრთელობის უფლება ეროვნულ დონეზე აღიარებულია საქართველოს კონსტიტუციითა და მთელი რიგი საერთაშორისო აქტებით. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის „პირველადი ჯანდაცვის“ სტრატეგიაში განმარტებულია, რა წარმოადგენს ჯანმრთელობის უფლების ძირითად არსს.⁶³ კერძოდ, უნდა მოხდეს გავრცელებული დაავადებების სათანადო მკურნალობა, მოსახლეობა უზრუნველყოფილი უნდა იყოს აუცილებელი მედიკამენტებით.

ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კომპონენტად ასევე მიჩნეულია ჯანსაღ გარემოში ცხოვრება, რაც გულისხმობს მოსახლეობის უზრუნველყოფას სასმელი წყლითა და სათანადო საკვებით, ძირითადი სანიტარული პირობების გათვალისწინებით.

2008 წლის აგვისტოს მოვლენების შემდგომ პერიოდში, დონორი ორგანიზაციების დახმარებით სახელმწიფომ მოახერხა დევნილთა უზრუნველყოფა სათანადო სამედიცინო მომსახურებით. კოლექტიურ ცენტრებში უფასო სამედიცინო კონსულტაციები ტარდებოდა. ასევე ხდებოდა აუცილებელი მედიკამენტებით დევნილთა უფასოდ უზრუნველყოფა. მიუხედავად ამისა, დევნილთა დიდი რაოდენობიდან გამომდინარე, ყველა ცენტრის თანაბრად დაფარვა ვერ მოხერხდა. 2009 წლიდან სახელმწიფომ თავად იკისრა სამედიცინო დაზღვევის საფუძველზე

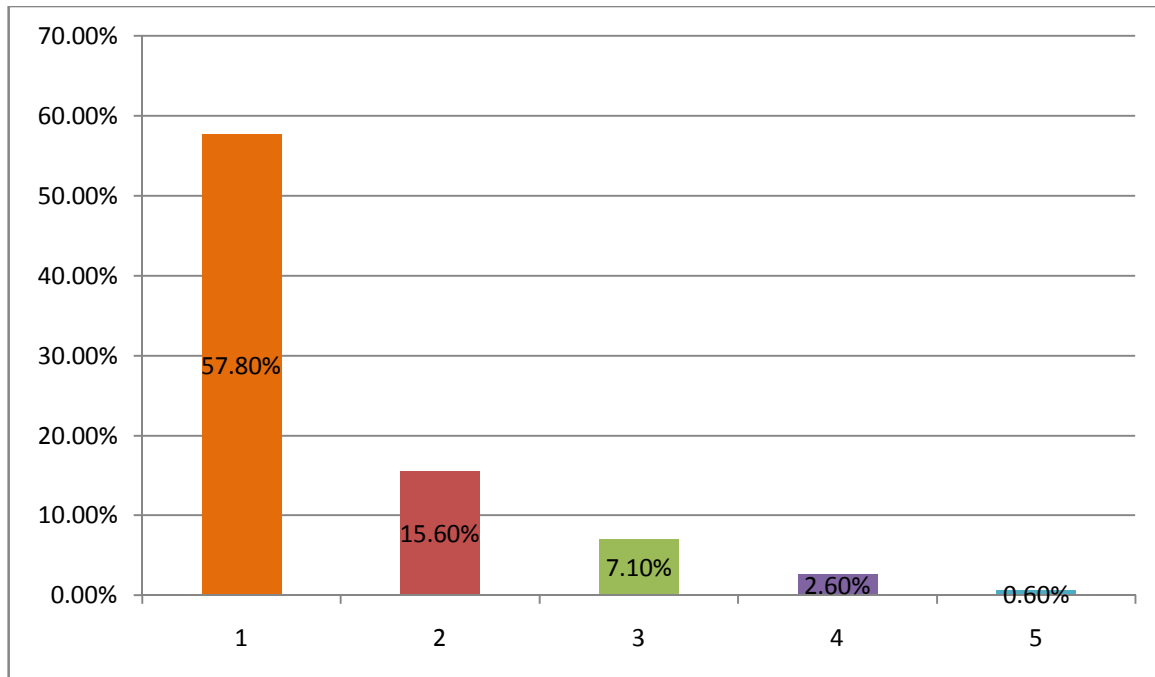
⁶² იხ. ზევით 4, პრინციპი 18.2 (d)

⁶³ Global Strategy for Health for All by the Year 2000, World Health Organization, Geneva 1981.

2008 წლის კონფლიქტის შედეგად დევნილი მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურებით უზრუნველყოფა. მათი უმრავლესობა ავტომატურად ჩაერთო სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფ პირთა სოციალური დახმარების პროგრამაში, რის საფუძველზეც მათ სამედიცინო დაზღვევა/სადაზღვევო ვაუჩერები გადაეცათ. თუმცა აქაც არის გარკვეული პრობლემები. დევნილები, რომელთაც დაზღვევის პოლისები აქვთ, არასაკმარისად არიან ინფორმირებულები მათი გამოყენების წესების შესახებ. სხვა საკითხია მომსახურების სახეობები, რომელიც გათვალისწინებულია ჯანდაცვის პოლისით. ხშირია დევნილთა უკმაყოფილება იმის თაობაზე, რომ მათთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი და საჭირო მომსახურება აღნიშნული პოლისით არ ფინანსდება. მაგალითად, წეროვანში მცხოვრები დევნილების დიდი ნაწილი აცხადებს, რომ პოლისებით რთულია მოსახლეობისათვის პრევენციული სამედიცინო დახმარების მიღება. იმ შემთხვევაში, თუ მდგომარეობა კრიტიკული არ არის დაზღვევაში გათვალისწინებული უფასო სამედიცინო პროცედურის ჩატარება იმდენად პრობლემური ხდება, რომ დევნილები იძულებულნი ხდებიან არ ისარგებლონ ვაუჩერით.

პოლისებით დაბრკოლებების გარეშე ხდება გადაუდებელი სამედიცინო ჩარევის უზრუნველყოფა. სოციალური მომსახურების სააგენტოს ინფორმაციით სადაზღვევო ვაუჩერით დაფინანსებული სამედიცინო დაზღვევის პირობები გულისხმობს ამბოლატორიული და სტაციონალური მომსახურების ხარჯების ანაზღაურებას. ეს უკანასკნელი მოიცავს გადაუდებელ სტაციონარულ მომსახურებას და გეგმიურ ქირურგიულ ოპერაციებს. ვაუჩერი ასევე ანაზღაურებს მშობიარობასთან დაკავშირებულ ხარჯებს. თუმცა არაფერია ნათქვამი მედიკამენტების შესახებ. ცხადია სახელმწიფო ვერ უზრუნველყოფს დევნილთათვის ყველანაირი ტიპის მედიკამენტის უფასო მიწოდებას, მაგრამ ბევრი დევნილისათვის შეღავათიან ფასებში მედიკამენტების მიღება სასიცოცხლო აუცილებლობას წარმოადგენს. პროექტის მიერ ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ის ფასდაკლებები მედიკამენტებზე, რითიც დევნილი მოსახლეობა სარგებლობს უმნიშვნელოა და ძირითადი ხარჯების გადახდა დევნილებს თავად უწევთ. სპეციფიკური დანიშნულების მედიკამენტები, განსაკუთრებით ქრონიკული დაავადებების მქონე დევნილების შემთხვევაში, მაინც თავად დევნილების შესაძენი ხდება. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ სოციალური დახმარება, რომელსაც დევნილები იღებენ ხშირად მათი შემოსავლის ერთადერთი წყაროა, პრაქტიკულად შეუძლებელი ხდება მიზანმიმართული მკურნალობა. რთულია ასეთი მინიმალური თანხა გადანაწილდეს საკვების შეძენაზე, გადასახადების გადახდასა და სხვა ყოველდღიურ საჭიროებებზე.

რამდენად ხართ სახელმწიფოს მიერ მედიკამენტებით უზრუნველყოფილი? (შეფასება 5 ბალიან შკალაზე, სადაც 1 ნიშნავს არ ვარ უზრუნველყოფილი, ხოლო 5 უზრუნველყოფილი ვარ)

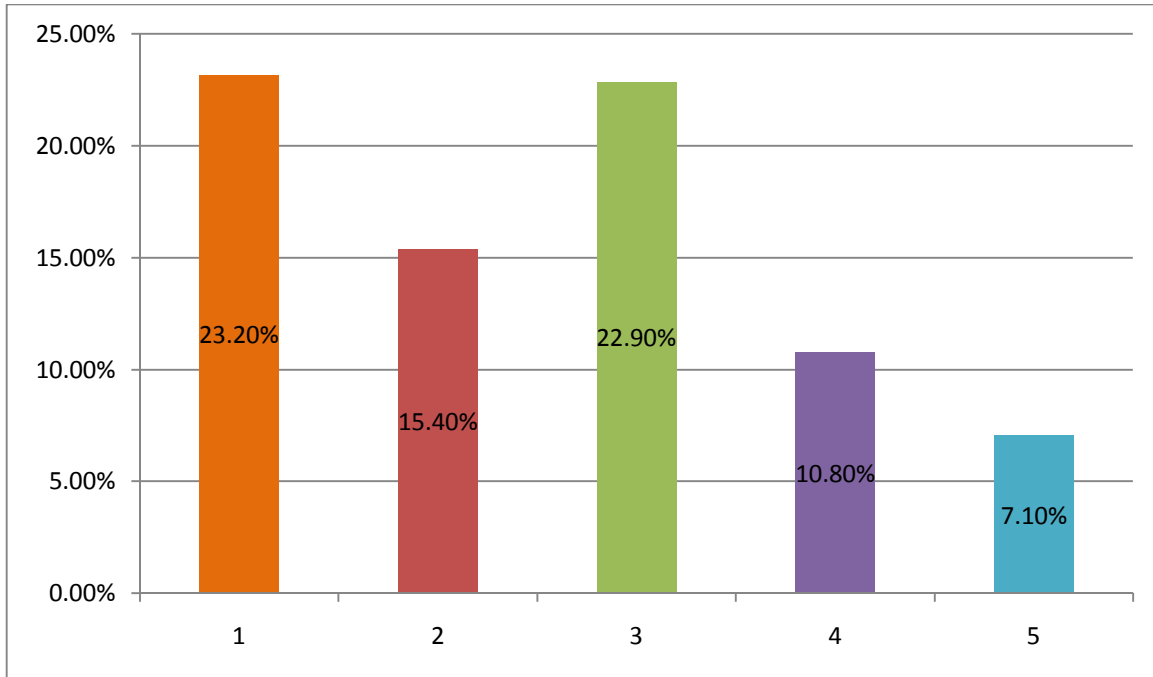
პასუხის გარეშე 14.10%; მიჭირს პასუხის გაცემა 2.20%

მედიკამენტების პრობლემა საქართველოს ყველა რეგიონში თანაბრად პრობლემურია. აჭარაში, რომელიც შედარებით ნესტიანი ჰავით გამოირჩევა დევნილთა დიდ ნაწილს აწუხებს ქრონიკული ასთმა, რისი მკურნალობაც საკმაოდ ძვირადღირებულ მედიკამენტებს მოითხოვს. ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად, ქ. ბათუმის მერიის ჯანდაცვის პროგრამის ფარგლებში მოქმედებს უფასო მედიკამენტების პროგრამა ასთმით და დიაბეტით დაავადებული პირებისთვის, მაგრამ პროგრამა მოიცავს მხოლოდ ქ.ბათუმს და არ მოიცავს მთლიან აჭარას

ქვემოთ მოცემული მონაცემები ნათლად ასახავს იმ არაერთგვაროვან ვითარებას, რომელიც უფასო სამედიცინო მომსახურების კუთხით შეინიშნება.

რამდენად ხელმისაწვდომია თქვენთვის უფასო სახელმწიფო სამედიცინო მომსახურება?

(შეფასება 5 ბალიან შკალაზე, სადაც 1 ნიშნავს არ არის ხელმისაწვდომი, ხოლო 5 ხელმისაწვდომია)

პასუხის გარეშე 16.50%; მიჭირს პასუხის გაცემა 4.10%

ხშირად დევნილები მკურნალობის ხარჯების დაფარვის მიზნით, ერთჯერადი ფულადი დახმარების მოთხოვნით მიმართავენ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს. აღნიშნული დახმარების გაცემას ითვალისწინებს „იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ“ საქართველოს კანონი. კერძოდ, კანონის 1¹ მუხლის „თ“ ქვეპუნქტის მიხედვით, ერთჯერადი ფულადი შემწეობა არის საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული ფულადი თანხა, რომელიც მიეცემა უმწეო მდგომარეობაში მყოფ დევნილს მისი განცხადების საფუძველზე.

საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატი ამჟამად სწავლობს რამდენიმე განცხადებას ერთჯერად ფულად შემწეობასთან დაკავშირებით. განცხადებები ჯანმრთელობის საკითხებს უკავშირდება. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო ითვალისწინებს რა დევნილთა სოციალურ მდგომარეობას განცხადების საფუძველზე ხშირად გასცემს ერთჯერად ფულად შემწეობას.

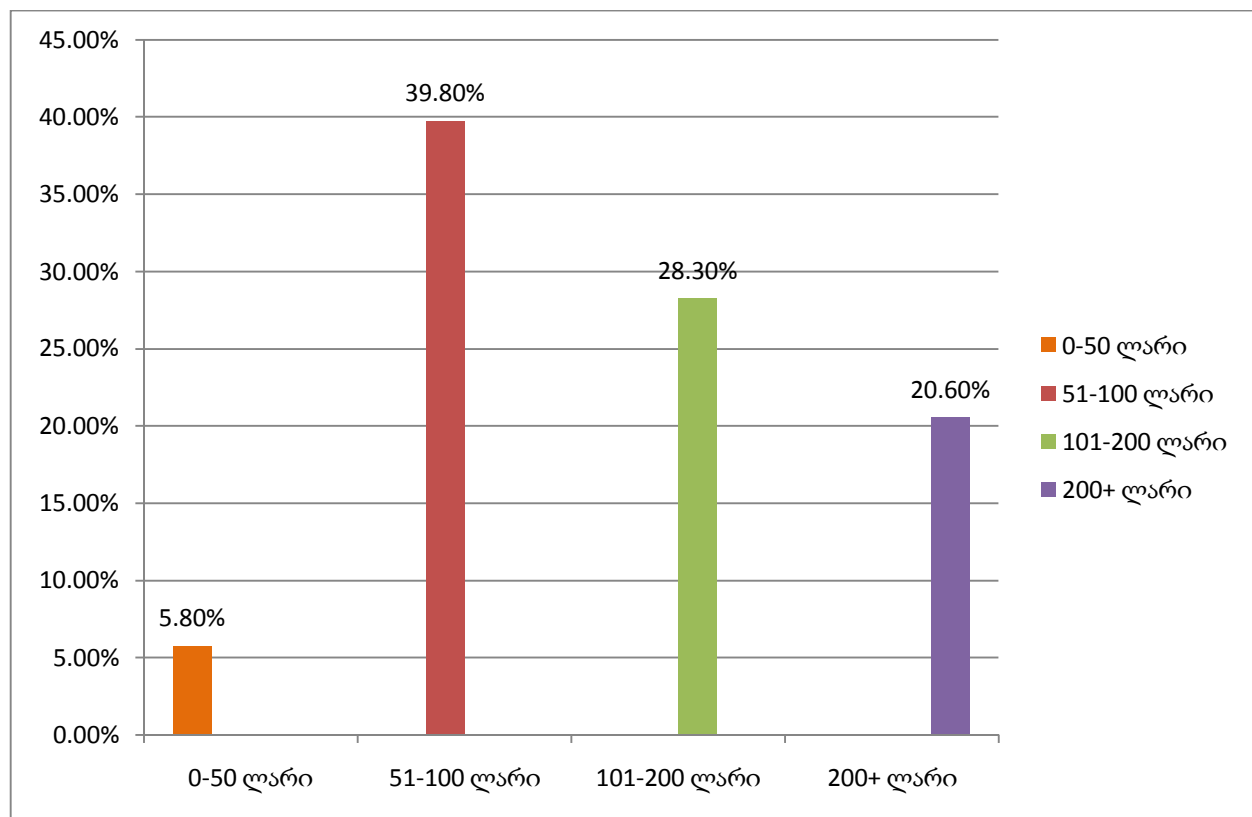
დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოს მიერ გატარდა კონკრეტული ზომები რათა დევნილებს ჰქონოდათ სამედიცინო დახმარების მიღების შესაძლებლობა, აუცილებელია გადაიდგას ქმედითი ნაბიჯები რათა გაუმჯობესდეს არსებული მდგომარეობა.

- წარმართოს საინფორმაციო კამპანია, რომლის ფარგლებშიც დევნილებს რომლებიც სარგებლობენ სამედიცინო დაზღვევის პოლისით, განემარტებათ რა სახის მომსახურების მიღება შეუძლიათ და როგორ;
- გადაიდგას შესაბამისი ნაბიჯები რათა დევნილი მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი გახდეს მედიკამენტების შეძენა შეღავათიან ფასებში;

6.5 დასაქმება

დევნილთა დასაქმება ერთ-ერთი უმწვავესი პრობლემაა საქართველოში. აშკარაა, რომ დევნილთა სახელმწიფოზე დამოკიდებულების შემცირება მხოლოდ მათი დასაქმების ხარჯზეა შესაძლებელი. პროექტის მიერ ჩატარებული მონიტორინგის საფუძველზე გამოიკვეთა, რომ დევნილთა უმრავლესობისათვის შემოსავლის მთავარ წყაროს დევნილის შემწეობა ან სოციალური დახმარება წარმოადგენს.

რამდენია თქვენი ოჯახის საშუალო შემოსავალი?

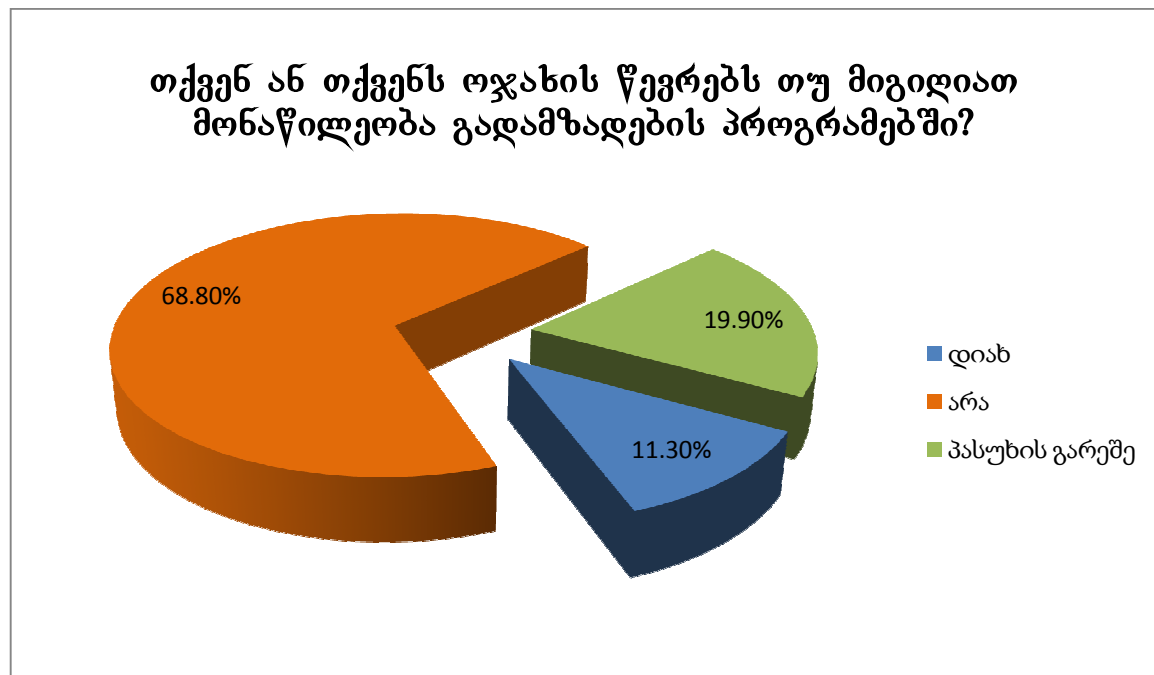
მიჭირს პასუხის გაცემა 0.4%; პასუხის გარეშე 5.2%

მიმდინარე წელს მსოფლიო სასურსათო პროგრამა შეწყდა, რომელიც რუსეთ საქართველოს 2008 წლის შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად დევნილთა საკვები პროდუქტებით უზრუნველყოფას ახდენდა. ამან რა თქმა უნდა კიდევ უფრო გაართულა დევნილთა ეკონომიკური მდგომარეობა.

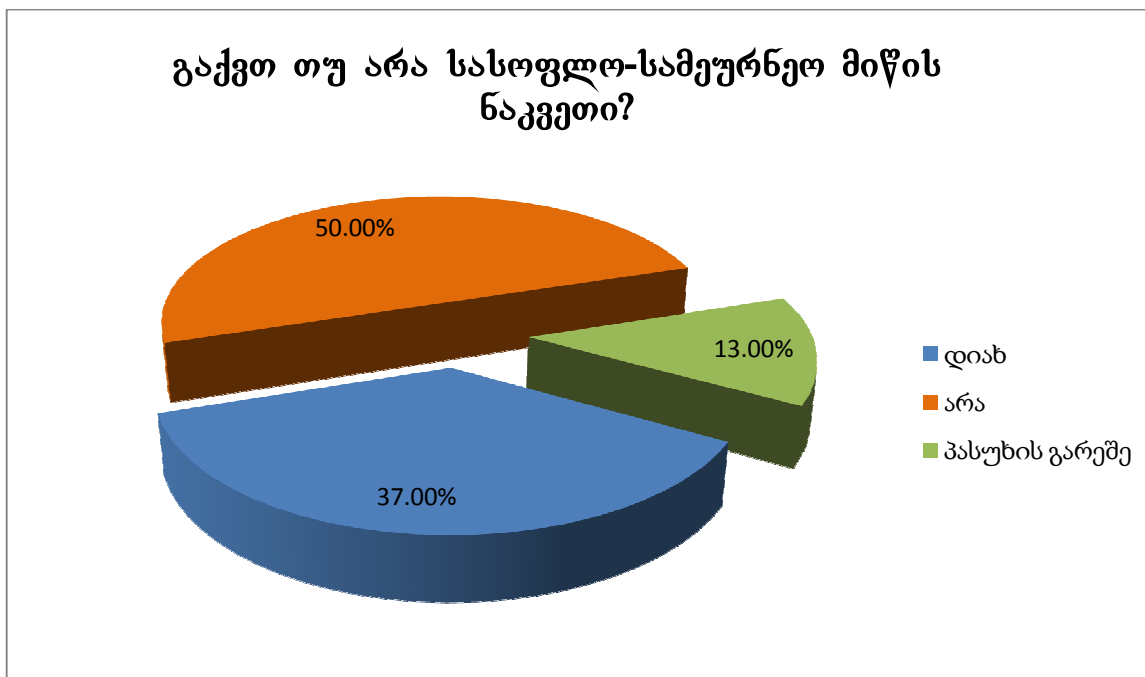
დადებითად უნდა შეფასდეს ის ფაქტი, რომ საქართველოს მასშტაბით სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციები დევნილთათვის ახორციელებენ გადამზადების პროგრამებს და გასცემენ მცირე სესხებს. მაგალითად, გორში ცენტრ „აფხაზეთის“ მიერ, მოხდა მცირე ბიზნესის მხარდაჭერა, გაიცა მცირე სესხები. წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტმა ხელობის შემსწავლელი სახლი ჩამოაყალიბა, სადაც ქალებისთვის ჭრა-კერვის, ცხობის, ხოლო მამაკაცებისათვის სადურგლო საქმის შესწავლა მიმდინარეობდა. არასამთავრობო ორგანიზაციები მსგავს ინიციატივებს ქ.ქუთაისშიც ახორციელებენ. მიმდინარეობს დევნილთა გადამზადება, კომპიუტერული პროგრამების და ბიზნეს გეგმის შედგენის სწავლება, დევნილთა წარმატებული პროექტები არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მცირე სესხებითაც ფინანსდება. ნაკლებად ხორციელდება მსგავსი პროგრამები აჭარისა და სამეგრელოს რეგიონში.

საქართველოს მასშტაბით მონიტორინგის პროცესში აღმოვაჩინეთ შემთხვევები, როდესაც სარეაბილიტაციო პროცესის ფარგლებში თავად დევნილები იყვნენ დასაქმებულნი.

მიუხედავად ამისა, ასეთი მცირე ზომის ინიციატივები არ არის საკმარისი. რეალობა გვიჩვენებს, რომ საჭიროა უფრო ფართომასშტაბიანი ღონისძიებების გატარება, რაც მომავალში დევნილთა დასაქმებას გახდის შესაძლებელს.

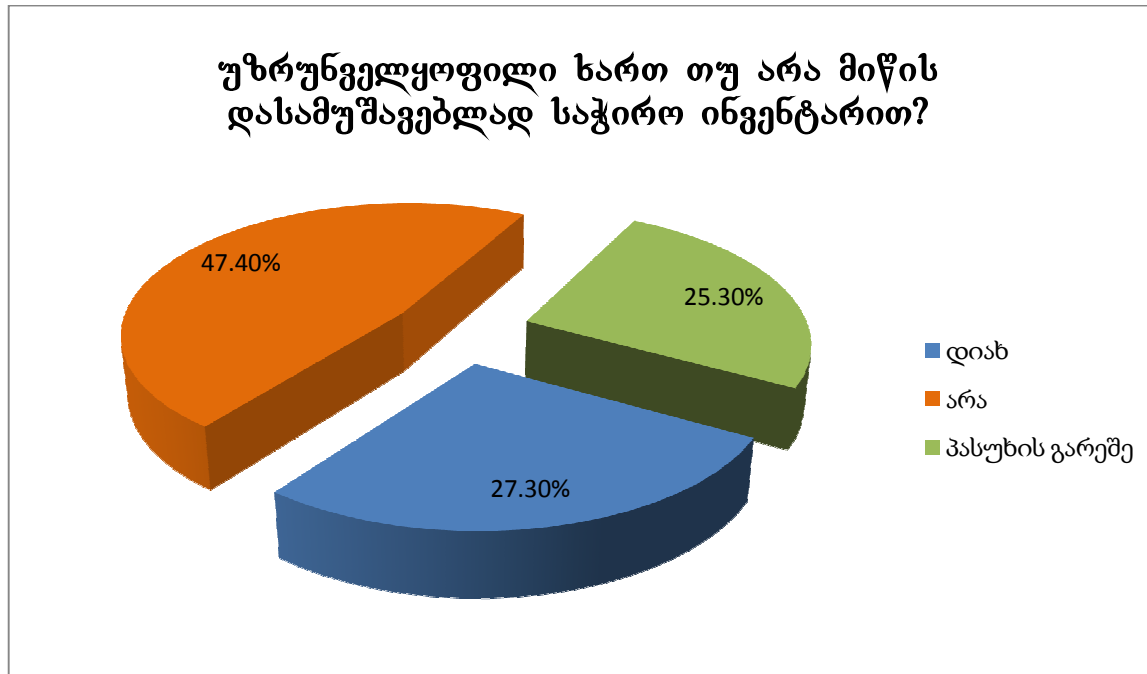

როგორც უკვე აღინიშნა ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს მიერ შემუშავებულ იქნა დევნილთათვის საარსებო წყაროების საკოორდინაციო მექანიზმი, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს სამინისტროს ადვილად გამოავლინოს ხარვეზები დევნილთა სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობასა და ინტეგრაციაში. ამგვარი ღონისძიებების გატარება რა თქმა უნდა დადებით მოვლენას წარმოადგენს. თუმცა, სასურველია სახელმწიფომ მეტი ყურადღება მიაქციოს პროფესიული განათლებისა და შეღავათიანი კრედიტების პროგრამას, რათა ეს პროგრამები დევნილთათვის ხელმისაწვდომი გახდეს. დევნილთა უმრავლესობამ აღნიშნა რომ შეღავათიანი კრედიტების პროგრამაში მონაწილეობის მიღების აუცილებელი პირობა იყო ბიზნეს გეგმის წარდგენა. სამწუხაროდ, დევნილებს არ ჰქონდათ მსგავსი გეგმის შედგენის გამოცდილება. შესაბამისად, მათი უმრავლესობის ჩართვა მსგავს პროგრამაში ვერ მოხდებოდა.

საარსებო წყაროებზე საუბრისას უნდა აღინიშნოს, რომ დღესდღეობით რეგიონებში მცხოვრები დევნილი მოსახლეობის უმეტესობა საუბრობს სახნავ-სათესი მიწების აუცილებლობასა და მის დამუშავებაში დახმარებაზე. დევნილთა ნაწილი (ძირითადად 2008 წლის დევნილები) მიწებით უზრუნველყოფილია, თუმცა არის პრობლემებიც. მაგალითად, 2008 წლის კონფლიქტის შემდეგ დაზარალებული დევნილები კოდორის ხეობიდან, ითხოვენ მიწის ნაკვეთებს. ეს ადამიანები ხეობაში ცხოვრებისას მისდევდნენ მესაქონლეობას და სოფლის მეურნეობას, ამიტომ მათი უმთავრესი მოთხოვნაა სახელმწიფომ გამოუყოს მიწის ნაკვეთები. მიწის ნაკვეთის

საჭიროებაზე ამახვილებენ ყურადღებას ახალ ჩასახლებებში მცხოვრები დევნილებიც.

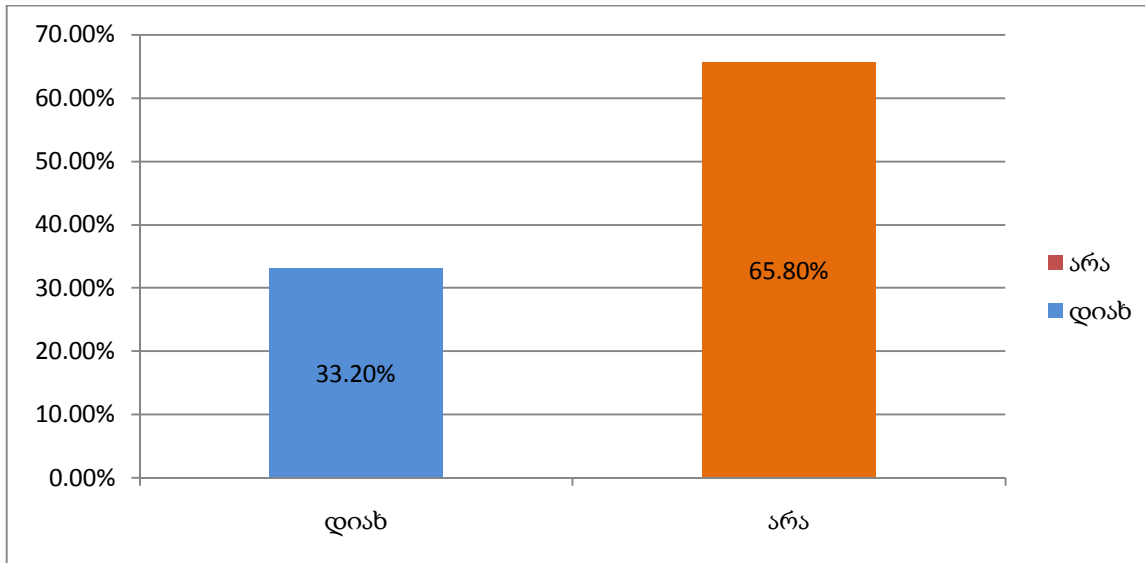
ზოგადად შეიძლება დავასკვნათ, რომ თუ მოსახლეობის უზრუნველყოფა მოხდება ვარგისი სასოფლო-სამეურნეო მიწით, რომლის დამუშავებისას მათ გაეწევათ დახმარება, დევნილთა ეკონომიკური დამოუკიდებლობის დონე გაიზრდება, შესაბამისად სახელმწიფოსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებზე დამოკიდებულებაც შემცირდება.

- საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ საერთაშორისო და არასამთავრობო აქტორებთან მჭიდრო თანამშრომლობით გადადგას ნაბიჯები დევნილთა გადამზადებისა და პროფესიული განათლების პროგრამების შექმნის მიზნით, რაც შემდგომში შეუწყობს ხელს დევნილთა დასაქმებას.

6.6 განათლება

პროექტის მიერ ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად დაწყებითი განათლების ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით პრობლემები არ გამოიკვეთა. გამოკითხული დევნილი ოჯახების უმრავლესობამ, რომელთაც სასკოლო ასაკის ბავშვები ყავთ აღნიშნა, რომ ბავშვები სისტემატურად დადიან სკოლაში, თუმცა ერთ-ერთ პრობლემურ საკითხს მათთვის უფასო სასკოლო სახელმძღვანელოები წარმოადგენს.

ხართ თუ არა უზრუნველყოფილი უფასო სასკოლო სახელმძღვანელოებით?

1% პასუხის გარეშე.

საშუალო განათლებას უკავშირდება სახელმწიფო სტრატეგიის სამოქმედო გეგმაში გაკეთებული ჩანაწერი, რომელშიც საკმაოდ დიდი ნაწილი ეთმობა განათლების თემას. საუბარია ე.წ. „დევნილთა“ სკოლების დახურვაზე. სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში ასევე გათვალისწინებულია დამატებითი გაკვეთილების ჩატარება დევნილი მოსწავლეებისათვის, ცნობიერების ამაღლება მშვიდობისა და შემწყნარებლობის თემაზე, ბავშვთა უფლებებზე და ა.შ. თუმცა ჯერჯერობით კონკრეტული გაწერილი გეგმა ამ თემაზე არ არის შემუშავებული.

რაც შეეხება ე.წ. „დევნილთა სკოლების“ დახურვის საკითხს უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილება მისაღები და დადებითია, რადგან დევნილთა სკოლის დახურვით ხდება დევნილი მოზარდების ადგილობრივ მოსახლეობასთან ინტეგრირების ხელშეწყობა. თუმცა ამ საკითხზეც არსებობს აზრთა გარკვეული სხვადასხვაობა. ნაწილი დევნილებისა მიიჩნევს, რომ ასეთი ტიპის გადაწყვეტილებების მიღება მათი მონაწილეობით უნდა მოხდეს და რაც მთავარია პროცესი არ უნდა იყოს ხელოვნური და ძალდატანებითი.

6.7 ოჯახური ძალადობა

მიუხედავად იმისა, რომ პროექტის მონიტორინგისას კითხვარში მოხდა ოჯახური ძალადობის შესახებ კითხვების ჩართვა, ინფორმაციის იმ დოზით მოპოვება, რომელიც ამ საკითხზე დასკვნების გაკეთების საშუალებას მოგვცემდა სამწუხაროდ ვერ მოხერხდა. დევნილთა უმრავლესობამ კოლექტიურ ცენტრებში ოჯახური ძალადობის ფაქტი არ დაადასტურა, ხოლო ნაწილმა საერთოდ არ გასცა დასმულ კითხვას პასუხი.⁶⁴ გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ოჯახური ძალადობის თემაზე კვლევას სულ სხვა სპეციფიკა აქვს და ზოგადი მონიტორინგისას რთული იყო ამ თემის უკეთ დამუშავება. თუმცა ორგანიზაციები, რომლებიც ოჯახური ძალადობის თემაზე მუშაობენ აღნიშნავენ, რომ 2008 წლის კონფლიქტის შემდეგ ოჯახური ძალადობის შემთხვევების რაოდენობამ იმატა.⁶⁵ აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სახალხო დამცველის აპარატში ხორციელდება გაეროს ქალთა ფონდის პროექტი „ShiEld - ოჯახური ძალადობის პრევენციისა და დამლევისათვის“. პროექტის მიზანია ოჯახში ძალადობისა და კონფლიქტის პერიოდში სექსუალური ძალადობის მსხვერპლთათვის შესაბამისი მომსახურების გაწევა.

6.8 შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები

პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების საჭიროებები არ არის გათვალისწინებული არც ერთ კოლექტიურ ცენტრში და არც ახლად აშენებულ ჩასახლებებში. რა თქმა უნდა არაადაპტირებული გარემო სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს როგორც თვითონ შშმ პირებისთვის, ასევე მათი ოჯახის წევრებისათვის. განსაკუთრებით საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ დევნილ შშმ პირთა საჭიროებების გათვალისწინება არ ხდება დევნილთა ფართით დაკმაყოფილებისას, ასევე არ არის გათვალისწინებული მათთვის ცალკე სივრცის გამოყოფა, რაც რიგ შემთხვევაში სერიოზულ აუცილებლობას წარმოადგენს ოჯახისათვის.

6.9 კოტეჯის სანაცვლო თანხები/კომპენსაციები

2008 წლის აგვისტოს კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებული პირების დროებითი საცხოვრებელი უზრუნველყოფისას სახელმწიფომ მიიღო გადაწყვეტილება დევნილთათვის მიეცა საშუალება გაეკეთებინათ ინფორმირებული არჩევანი. კერძოდ, აერჩიათ დროებითი საცხოვრებელი – კოტეჯის სახით, ან აეღოთ

⁶⁴ კითხა იყო ასეთი: გსმენიათ თუ არა ოჯახური ძალადობის ფაქტების შესახებ თქვენს კოლექტიურ ცენტრში?

⁶⁵ მაგ. ძალადობისაგან დაცვის ეროვნული ქსელი, ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის გორის ოფისი, არასამთავრობო ორგანიზაცია სახლი.

მისი სანაცვლო კომპენსაცია (10,000 დოლარის ეკვივალენტი ლარებში) და თავად ეზრუნათ დროებით თავშესაფრის მოძიებაზე.

სამინისტროს მონაცემებით, რუსეთ-საქართველოს შორის 2008 წლის შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებულ პირთაგან 1,684 ოჯახმა (სულ 4,333 პირმა) დროებითი თავშესაფრის სანაცვლოდ სახელმწიფოსგან მიიღო კომპენსაცია 10,000 დოლარის ეკვივალენტი ლარებში.

თავისთავად ასეთი ალტერნატივის არსებობა მისასაღმებელია, თუმცა აღნიშნულთან დაკავშირებით გამოიკვეთა სერიოზული პრობლემა. სახალხო დამცველს არაერთი დევნილი მიმართავს, რომელსაც დღემდე არ მოუღია კოტეჯის სანაცვლო კომპენსაცია. ალტერნატივის არსებობა ფაქტობრივად აზრს კარგავს. მაშინ, როდესაც კონფლიქტის შემდეგ ორი წლის გასვლის შემდეგაც დევნილთა გარკვეული რაოდენობა დღემდე ელოდება კუთვნილ თანხას.

აღნიშნულს მივყავართ, არა ინფორმირებული არჩევნის ხარვეზთან, არამედ სახელმწიფოს უპირველესი ვალდებულების, იძულებით გადაადგილებული პირის დროებითი საცხოვრებლით დაკმაყოფილების პრობლემასთან.

სახალხო დამცველმა 2010 წლის 1 მარტს #213/04-11 წერილით მიმართა სამინისტროს და გამოითხოვა ინფორმაცია, დევნილებს შორის რამდენი ადამიანი/ოჯახი არის ამ ეტაპზე დარჩენილი კოტეჯის სანაცვლო თანხის გარეშე, ასევე როდის იგეგმება მათი დაკმაყოფილება. ამ კითხვაზე ამომწურავი პასუხი არ მიგვიღია, რაც არ გვაძლევს საშუალებას, შევაფასოთ მდგომარეობა.

ეს საკითხი კიდევ ერთხელ დადგა დღის წესრიგში, როდესაც ქ.თბილისში, 2010 წლის აგვისტოს თვეში რამდენიმე შენობიდან მოხდა დევნილთა გამოსახლება.⁶⁶ შენობაში მცხოვრებ დევნილთა შორის იყვნენ 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებული პირები, რომლებსაც დღემდე არ აუღიათ კოტეჯის სანაცვლო საკომპენსაციო თანხები. მიუხედავად იმისა, რომ სამინისტროდან ამ საკითხზე ამომწურავი ინფორმაციის მიღება ვერ მოხერხდა, ზემოაღნიშნული ფაქტი კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ საქართველოში რჩებიან ასეთი კატეგორიის ადამიანები.

შესაბამისად აუცილებელია სახელმწიფოს/საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს მიერ, დროულად იქნას გაცემული კომპენსაციები იმ კატეგორიის დევნილებზე, რომელთაც კოტეჯის სანაცვლოდ არჩევანი ფულად კომპენსაციაზე შეაჩერეს.

⁶⁶ დეტალური ინფორმაცია იხ. შემდეგ თავში

VII. კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობა

საქართველოს მიერ არაკონტროლირებად სივრცეში ადამიანის უფლებების დარღვევის არაერთ ფაქტს აქვს ადგილი. თუმცა მათ შესახებ დეტალური ინფორმაციის მიღება საკმაოდ რთულია. ამის მთავარ მიზეზი აღნიშნულ ტერიტორიებზე საერთაშორისო აქტორების მიერ მონიტორინგის განხორციელების შეუძლებლობაა. მოსახლეობა ვინც საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე დროებით გადმოსვლას ახერხებს, ცდილობს არ ისაუბროს იმ პრობლემებზე რასაც ისინი ყოველდღიურად აწყდებიან. ცხადია მათ აქვთ შიში, რომ ხმამაღალი განცხადებების საფუძველზე ოკუპირებულ ტერიტორიაზე დაბრუნების შემდგომ რეპრესიების მსხვერპლნი გახდებიან.

არსებული პოლიტიკური ვითარების მიუხედავად, კონფლიქტურ რეგიონში მცხოვრები ადამიანები დაცული არიან მთელი რიგი საერთაშორისო ნორმებით. პირველ რიგში, ოკუპანტ სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება პატივი სცეს მოცემულ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობის საერთაშორისოდ აღიარებულ უფლებებს. ამავე დროს, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს დაკარგული აქვს ეფექტური კონტროლი აფხაზეთისა და ოსეთის ტერიტორიებზე, მასაც აქვს პოზიტიური ვალდებულება დაიცვას კონფლიქტური რეგიონების ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობის უფლებები. სახელმწიფოს ვალდებულებაა მსგავს შემთხვევებში მის ხელთ არსებული ყველა ბერკეტის (ყველა სამართლებრივი და დიპლომატიური საშუალების) გამოყენება, რათა დაიცვას კონფლიქტურ რეგიონებში მცხოვრები მოქალაქეების უფლებები.

სამწუხაროდ, კონფლიქტურ რეგიონებში მცხოვრები მოსახლეობა ფაქტობრივად დარჩენილია სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების გარეშე, რასაც შედეგად მათი უფლებების დარღვევები სდევს თან. ამ ეტაპზე ერთ-ერთ საუკეთესო გამოსავალს წარმოადგენს საერთაშორისო ინსტიტუტების მიერ ამ ტერიტორიაზე არსებული სიტუაციის მონიტორინგი. ცხადია ეფექტური სადამკვირვებლო მისიების ყოფნა, ტერიტორიებზე მცხოვრები მოქალაქეებისათვის დაცვის და უსაფრთხოების გარანტი იქნება.

7.1 გალის რაიონში მცხოვრები მოსახლეობა

საქართველოს სახალხო დამცველის ოფისში გალის რეგიონიდან შემოსული განცხადებები ცხადყოფს თუ რა რთული ვითარებაა ამ რაიონში. 2010 წლის 9 აპრილს საქართველოს სახალხო დამცველმა გააკეთა განცხადება გალის რეგიონში მცხოვრები ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობის რელიგიის თავისუფლების დარღვევასთან

დაკავშირებით.⁶⁷ როგორც მოქალაქეთა განცხადებიდან ირკვევა, აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებულ ქართულ ტაძრებში აკრძალულია ქართულ ენაზე ღვთისმსახურება, ეთნიკურად ქართველ სასულიერო პირებს კი განმცხადებლების თქმით ფიზიკურად უსწორდებიან. გარდა ამისა, საუბარია ქართული ეკლესია-მონასტრების, ხუროთმოძღვრების ძეგლებისა და სიწმინდეების დარბევასა და გაძარცვაზე.

საკმაოდ მწვავედ დგას ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები ადამიანების სამედიცინო მომსახურებასთან დაკავშირებული საკითხიც. კერძოდ, ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები ადამიანების დიდი ნაწილი ვერ სარგებლობს იმ სამედიცინო მომსახურებით, რომელიც საქართველოს დანარჩენ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოქალაქეებისთვის არის ხელმისაწვდომი. ეს თავის მხრივ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოქალაქეების კონსტიტუციითა და მთელი რიგი საერთაშორისო აქტებით გარანტირებული ჯანმრთელობის უფლების დარღვევას წარმოადგენს. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს განცხადებით, ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობა არაკონტროლირებადი ტერიტორიიდან მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში გადმოდის სამკურნალოდ, თუმცა უკან დაბრუნებისას ეს ადამიანები ხშირად ოკუპანტებისა და დე ფაქტო მთავრობის რეპრესიების მსხვერპლნი ხდებიან.⁶⁸ სამინისტროს განცხადებით 25-30 ბავშვის მკურნალობის ფაქტი ირიცხება სამინისტროს მონაცემთა ბაზაში, ყველა მათგანი ზუგდიდის ტერიტორიაზე სამკურნალოდ უკიდურესად მძიმე მდგომარეობაში მყოფი იქნა გადმოყვანილი. ხშირად მშობლები ითხოვენ არ გაშუქდეს მსგავსი შემთხვევები, რადგან მათ ამის გამო შესაძლოა სერიოზული საფრთხე დაემუქროთ.

ერთ-ერთ ყველაზე სერიოზულ პრობლემას გალში მცხოვრები მოსახლეობისათვის ზუგდიდის ტერიტორიაზე გადმოსვლა წარმოადგენს. მათ უმრავლესობას არ აქვს საშუალება ისარგებლოს ზუგდიდთან დამაკავშირებელი მთავარი ხიდით, შესაბამისად, უხდებათ შემოვლითი გზებით სარგებლობა, რაც დიდ საფრთხესთან არის დაკავშირებული.

კიდევ ერთი სერიოზული საკითხი რომელიც გალის რაიონში მცხოვრები ქართული მოსახლეობისთვის არის პრობლემური არის უსაფრთხოების პრობლემა და ის ფსიქოლოგიური ზეწოლა, რომელსაც ისინი ყოველდღიურად განიცდიან. პროექტის დამკვირვებლის მიერ გამოკითხულმა რესპოდენტებმა, აღნიშნეს, რომ ხშირია

⁶⁷ სახალხო დამცველის განცხადება გალის ქართული მოსახლეობისათვის რელიგიის თავისუფლების დარღვევის თაობაზე, 09.04.2010, <<http://www.ombudsman.ge/index.php?page=1001&lang=0&id=1205>>.

⁶⁸ კობა სუბელიანის მოხსენება ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის დროებითი საპარლამენტო კომისიის სხდომაზე, 16.04.2010, <http://www.mra.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=71&info_id=781>.

სროლისა და აფეთქებების ფაქტები, რის შედეგადაც ზარალდება მოსახლეობა და ახლომდებარე შენობები. ივნისის თვეში აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის წარმომადგენლების მიერ გავრცელდა ინფორმაცია აფხაზ შეიარაღებულ პირთა მიერ გალის რაიონის სოფელ დიხაზურგაში სახლების გადაწვის და ადგილობრივი ახალგაზრდების ცემის შესახებ.⁶⁹ ასევე ივნისის თვეში გავრცელდა ინფორმაცია გალის რაიონის სოფელ საბერიოში მცხოვრებ ქართულ ოჯახზე ყაჩაღური თავდასხმის შესახებ. ოჯახის ყველა წევრი სასტიკად სცემეს, ოჯახის უფროსი კი დაჭრეს.⁷⁰ სამწუხაროდ, დეტალური ინფორმაციის მოპოვება აღნიშნულ ფაქტებთან დაკავშირებით ვერ ხერხდება და სახალხო დამცველის ოფისი, ისევე როგორც პროექტის წარმომადგენლები მოკლებული არიან მსგავსი ფაქტების გადამოწმების შესაძლებლობას.

პრობლემაა ისიც, რომ გალში მცხოვრებ ახალგაზრდებს აიძულებენ თვითღიარებული აფხაზეთის რესპუბლიკის ჯარში სავალდებულო სამხედრო სამსახურის გავლას.

ზოგადად უკანონო დაკავების ფაქტები საკმაოდ ხშირია. განსაკუთრებით ხშირია საქართველოს მოქალაქეთა დაკავების ფაქტები „საზღვრის უკანონო გადაკვეთის“ ბრალდებით. აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით, ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოში შესულია საქმე რუსეთისა და საქართველოს წინააღმდეგ,⁷¹ თუმცა ჯერ-ჯერობით გადაწყვეტილება არ არის მიღებული.

რაც შეეხება გალის რაიონში განათლების საკითხს, გამოკითხული დევნილი მოსახლეობის უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ სკოლებში ქართულად განათლების მიღების საშუალება შეზღუდულია და მოსწავლეებს აიძულებენ რუსულ ენაზე განათლების მიღებას.⁷² მსგავსი ქმედება ეწინააღმდეგება საყოველთაოდ აღიარებულ განათლების უფლებას, რომელიც გულისხმობს მშობლის უფლებას, შეარჩიონ თავიანთი შვილებისათვის განათლების სახე მათი რელიგიის, მორალური და იდეური მრწამსის შესაბამისად.⁷³

⁶⁹ „სადაამსჯელო ღონისძიებები გალში“, 24 საათი, 08 ივნისი, 2010, <<http://24saati.ge/index.php/category/news/2010-06-08/7465.html>>

⁷⁰ <<http://www.1tv.ge/News-View.aspx?Location=7018&LangID=1>>

⁷¹ Mamasakhlishi v Georgia and Russian Federation (application no.29999/04), Nanava v Georgia and Russian Federation (Application no.41424/05) both cases concern arbitrary detention of individual on the ground of “illegal crossing of borders”

⁷² აფხაზეთი მთავრობის განათლების სამინისტრო ყოველწლიურად ამარაგებს გალის რეგიონში არსებულ 31 ქართულ სკოლას ქართული სახელმძღვანელოებით.

⁷³ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 26(3) მუხლი, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი ოქმის მე-2 მუხლი, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის 18(4) მუხლი, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებათა საერთაშორისო პაქტი 13(4) მუხლი, ბავშვთა უფლებების კონვენციის 14(2).

რაც შეეხება უმაღლეს განათლებას, ქართველ სტუდენტთა უმრავლესობა უმაღლესი განათლების მისაღებად ზუგდიდში გადმოდის. გალიდან გადმოსულმა სტუდენტებმა პროექტის მონიტორთან საუბრისას აღნიშნეს, რომ მათი ნაწილი დაფინანსებას იღებს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსგან, ხოლო ნაწილი ფინანსდება აფხაზეთის მთავრობის მიერ,⁷⁴ მისასაღმებელი ფაქტია ისიც, რომ აფხაზეთის მთავრობის ინიციატივით ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმები გაფორმდა პროფესიულ სასწავლებლებთან, რის შედეგადაც გალის რეგიონიდან დევნილ ახალგაზრდებს შეღავათი გაეწევათ პროფესიული განათლების მიღებისას.

გალის რაიონში მცხოვრები ქართული მოსახლეობის უმრავლესობისათვის შემოსავლის ძირითად წყაროს მიწის ნაკვეთები წარმოადგენს. ხოლო მათი დამატებით შემოსავლის წყარო სახელმწიფოსგან მიღებული დევნილის შემწეობა და პენსიაა. აღნიშნული რა თქმა უნდა არ არის საკმარისი, შესაბამისად რეგიონში მცხოვრებ მოსახლეობას მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებში უწევს ცხოვრება.

ზემოაღნიშნულს ემატება ისიც, რომ სოციალური პროგრამა რომელიც მთელი საქართველოს მასშტაბით ხორციელდება (სიღარიბის ზღვარს მიღმა ოჯახების დახმარების პროგრამა), გალის რეგიონში ვერ ხორციელდება. მიუხედავად იმისა, რომ აქ ძალიან ბევრი ოჯახი პოტენციურად აღნიშნული პროგრამის ბენეფიციარს წარმოადგენს, იმის გამო, რომ ვერ ხერხდება სოციალური მუშაკების რეგიონში შესვლა იქ არსებული რთული ვითარების გამო, ვერ ხდება ოჯახის დეკლარაციების შევსება, შესაბამისად პირები ვერ ხვდებიან აღნიშნულ პროგრამაში.

აღსანიშნავია ასევე ე.წ. საზღვრის პირა სოფლებში მცხოვრები მოსახლეობის უსაფრთხოების საკითხიც. საკმაოდ დიდი რისკის და შიშის ქვეშ უწევთ ცხოვრება განმუხურში მცხოვრებ დევნილ და ადგილობრივ მოსახლეობას. მათ პროექტის მონიტორთან საუბრისას აღნიშნეს, რომ ხშირად ისმის სროლის ხმა, რიგ შემთხვევებში ადგილი აქვს გატაცების ფაქტებსაც.⁷⁵

7.2 2008 წლის რუსეთ - საქართველოს შეიარაღებული კონფლიქტის დროს დაზარალებული მოსახლეობა

2008 წლის აგვისტოს რუსეთ - საქართველოს შეიარაღებული კონფლიქტის დროს დაახლოებით 100,000 ადამიანი იძულებული გახდა დაეტოვებინა მუდმივი

⁷⁴ ცნობილია რომ გალიდან გადმოსული სტუდენტებისათვის არსებობს 100 კაციანი კვოტა და შესაბამისად მათ სრულად უფინანსდებათ სწავლის გადასახადი.

⁷⁵ პროექტის დამკვირვებელთან საუბრისას საზღვრისპირა სოფლებში მცხოვრებმა მოსახლეობამ აღნიშნა, რომ გატაცების ფაქტებმა ბოლო პერიოდში იკლო. მონიტორინგი ჩატარდა სოფლებში: განმუხური, შამგონა და ორსანტია.

საცხოვრებელი ადგილი,⁷⁶ თუმცა მათ დიდ ნაწილს დაბრუნების შესაძლებლობა მიეცა და ამჟამად ე.წ. საზღვრისპირა სოფლებში განაგრძობს ცხოვრებას. სიტუაციის ადგილზე უკეთ შესწავლის მიზნით, პროექტის მონიტორმა ვიზიტები განახორციელა შემდეგ სოფლებში: ერგნეთი, ტყვიავი, კარბი, დიცო, არბო და მერეთი. მონიტორები პირველ რიგში ცდილობდნენ იმის გარკვევას, მოხდა თუ არა ამ ადამიანების საცხოვრებელ ადგილზე დაბრუნება ნებაყოფლობით. უნდა აღინიშნოს, რომ გამოკითხული ოჯახების უმრავლესობამ აღნიშნა რომ გადაწყვეტილება დაბრუნების შესახებ მათ ნებაყოფლობით მიიღეს.

7.2.1 უსაფრთხოება/გატაცებები

აქ მცხოვრებ პირთა უმნიშვნელოვანეს პრობლემას, მათი უსაფრთხოება წარმოადგენს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია სოფელი ერგნეთი. სოფლიდან რამდენიმე მეტრში დგას რუსული საგუშაგო. მიუხედავად იმისა, რომ ქართული პოლიცია და ევროკავშირის სადამკვირვებლო მისია ახორციელებენ პატრულირებას, მოსახლეობა მუდმივი სტრესის ქვეშაა. გამოკითხულთა უმრავლესობა თავს უსაფრთხოდ არ გრძნობს. მათი განმარტებით, ხშირად ისმის სროლის ხმა, ასევე ხშირია „საზღვრის უკანონო გადაკვეთის“ ბრალდებით დაკავების ფაქტები. 2008 წლის კონფლიქტის შემდგომ პერიოდში 172 მოქალაქის დაკავება მოხდა.⁷⁷ ეთნიკურად ქართველი მოქალაქეების დაკავება ხშირად პოლიტიკური ვაჭრობის

⁷⁶ <<http://www.internal-displacement.org/countries/georgia>>

⁷⁷ South Ossetia: The Burden of Recognition, International Crisis Group, Europe report N205, 7 June 2010, page.16.

საგანი ხდება. ამის ნათელი დადასტურებას წარმოადგენს ის ფაქტები, რომელთა შესახებაც საზოგადოება კარგადაა ინფორმირებული. 2009 წლის შემოდგომაზე სოფელ ტირძნისიდან არასრულწლოვნები გაიტაცეს.⁷⁸ 2009 წლის შემოდგომაზე თვითგამოცხადებული ე.წ. სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის სამართალდამცავებმა დააკავეს 16 ქართველი მეტყევე. ხშირია მწყემსების დაკავების ფაქტებიც. სახალხო დამცველი მსგავს შემთხვევებში ყველა მის ხელთ არსებულ მექანიზმს იყენებს, რათა მსგავს ფაქტებზე მოხდეს დროული და ადეკვატური რეაგირება. აღსანიშნავია, რომ დღეის მდგომარეობით საქართველოს რამდენიმე მოქალაქე კვლავაც რჩება ცხინვალის ციხეში.

7.2.2 საყოფაცხოვრებო პრობლემები

ზოგადად უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნულ სოფლებში მცხოვრები მოსახლეობის საყოფაცხოვრებო პირობები ძალიან მძიმეა. სოფლებში მდებარე სახლების უმეტესობა საომარი მოქმედებების დროს დაზიანდა. საქართველოს მთავრობამ საერთაშორისო ორგანიზაციების აქტიური დახმარებით, გასცა სხვადასხვა ტიპის დახმარებები საომარი მოქმედებების შედეგად დაზიანებული საცხოვრებელი სახლების აღდგენის მიზნით. თუმცა, უნდა აღინიშნოს რომ ამ პროცესს ხარვეზების გარეშე არ ჩაუვლია, რადგან იგი ყოველგვარი ჩამოყალიბებული კრიტერიუმების გარეშე წარიმართა. იყო შემთხვევებიც, როდესაც ზოგიერთ მოსახლეს დახმარებაზე საერთოდ უარი ეთქვა იმ მიზეზით, რომ სახლის დაზიანება გამოწვეული იყო სიძველით და არა კონფლიქტის შედეგად. ჩვენთვის უცნობია ვის მიერ და რა კრიტერიუმების საფუძველზე ხდებოდა იმ ადამიანებისათვის უარის თქმა რომელთა სახლებიც შესაძლოა არ იყო სრულად დაზიანებული, მაგრამ მაინც საჭიროებდა შეკეთებას კონფლიქტის შემდეგ. სახალხო დამცველის აპარატმა მიმართა გორის მუნიციპალიტეტის გამგეობას გ.ფ.-ს და ე.გ.-ს განცხადებების საფუძველზე. აღნიშნული პირები მიუთითებდნენ, რომ 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად დაუზიანდათ საცხოვრებელი სახლი. გორის მუნიციპალიტეტის გამგეობამ წერილობით აცნობა საქართველოს სახალხო დამცველს, რომ ორივე შემთხვევაში საცხოვრებელი სახლების დაზიანება გამოწვეული იყო სიძველით.

სახალხო დამცველის აპარატმა განმეორებით მიმართა გორის მუნიციპალიტეტის გამგეობას გარკვეული ინფორმაციის გამთხოვის მიზნით. კერძოდ, თუ რა ფორმით ხდება გორის მუნიციპალიტეტის მიერ საცხოვრებელი სახლების დაზიანების მიზეზთა დადგენა და არსებობს თუ არა წერილობითი დასკვნები, რომლითაც დასტურდება თითოეული ობიექტის დაზიანების მიზეზი.

⁷⁸ სახალხო დამცველს არაერთხელ მიმართეს გატაცებულთა ნათესავებმა. სახალხო დამცველი და მისი აპარატი აქტიურად იყო ჩართული აღნიშნულ პროცესში.

2010 წლის 13 აგვისტოს გორის მუნიციპალიტეტიდან გვეცნობა, რომ განცხადებას განიხილავს გორის მუნიციპალიტეტის გამგეობის ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების სამსახური. დაზიანების საკითხის შესწავლა კი ხდება ვიზუალური დათვალიერებით შესაბამისი ტერიტორიული ორგანოს რწმუნებულთან ერთად.

გორის მუნიციპალიტეტისგან ასევე გვეცნობა, რომ აღნიშნული მუნიციპალიტეტის გამგეობაში ინახება მათი სამსახურებისა და ტერიტორიული ორგანოს რწმუნებულების მიერ განცხადებების განხილვისა და შესწავლის წერილობითი პასუხები. წერილში მითითებულია, რომ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით არ არსებობს სხვა სახის დოკუმენტაცია.

კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის საცხოვრებელი სახლები, სოფელი ერგნეთი

სასოფლო სამეურნეო მიწის ნაკვეთები ერთ-ერთ მთავარ პრობლემად რჩება ე.წ. სასაზღვრო ზოლში მცხოვრები მოსახლეობისათვის. ძალიან ბევრ მოსახლეს, მაგ. სოფელ ერგნეთში არ აქვს შესაძლებლობა გამოიყენოს მისი კუთვნილი მიწის ნაკვეთი. სახნავ-სათესი მიწების ნაწილს ამჟამად ოსური მხარე აკონტროლებს. ის ადამიანები, რომელთა მიწებიც სასაზღვრო ზოლის მიღმა დარჩა დროდადრო მაინც გადადიან კუთვნილ ნაკვეთებში, რაც ხშირად ოკუპანტების მიერ მათი დაკავების საფუძველი ხდება. როგორც ცნობილია, ამ რეგიონში მცხოვრები მოსახლეობის შემოსავლის დიდ ნაწილს სწორედ მიწის დამუშავების შედეგად მიღებული შემოსავალი წარმოადგენდა, შესაბამისად, იმ ადამიანების მატერიალური მდგომარეობა, რომლებიც ვერ ახერხებენ სასოფლო-სამეურნეო მიწებით სარგებლობას ძალიან მძიმეა.

მწვავე პრობლემას წარმოადგენს საირიგაციო-სარწყავი წყალი. ადგილობრივი მოსახლეობის მტკიცებით, ზაფხულის პერიოდში ხშირია ოსური მხარის მიერ სარწყავი წყლის გადაკეტვის შემთხვევები. ამის გამო, ფაქტობრივად პრობლემას წარმოადგენს იმ მიწების დამუშავებაც, რომელიც უსაფრთხო ადგილას მდებარეობს. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის შემოსავლის მთავარ წყაროს მიწის ნაკვეთებიდან მიღებული მოსავლის გაყიდვა წარმოადგენს, აუცილებელია სახელმწიფოს მიერ გაკეთდეს ალტერნატიული სარწყავი სისტემა, რომელიც მოსახლეობას მიწის ნაკვეთების დამუშავებისა და შესაბამისი შემოსავლის მიღების შესაძლებლობას მისცემს. საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს, საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების

კომპანიასა და საერთაშორისო ორგანიზაცია "წითელ ჯვარს" შორის გაფორმებული მემორანდუმის თანახმად, "წითელმა ჯვარმა" გორის რაიონის კონფლიქტური ზონის სოფლების წყალმომარაგების სისტემის აღდგენითი სამუშაოები დაიწყო, რომელიც ოქტომბერში დაასრულდება. ვიმედოვნებთ, რომ აღნიშნული სისტემის აღდგენა გადაჭრის წყალმომარაგების კუთხით არსებულ პრობლემას.

ასევე უნდა გამოინახოს გამოსავალი და ის მოსახლეობა, რომელიც ვერ სარგებლობს კუთვნილი მიწის ნაკვეთით უსაფრთხოების გარანტიების არ არსებობის გამო, უნდა დაკმაყოფილდეს ალტერნატიული მიწით.

აღნიშნულ სოფლებში კიდევ ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს ჯანდაცვა. კონფლიქტით დაზარალებულ სოფლების ნაწილში არ არის ამბულატორიები და შესაბამისად, სამედიცინო მომსახურების მისაღებად მოსახლეობას გორში ჩასვლა უწევს. უნდა აღინიშნოს, რომ კონფლიქტის შემდგომ, მხოლოდ ტყვიავეში მოხდა ადგილობრივი ამბულატორიის მედიკამენტებით მომარაგება, მაგრამ ამ ეტაპზე უფასო მედიკამენტებით მოსახლეობის უზრუნველყოფა უკვე აღარ მიმდინარეობს. მართალია, ეტაპობრივად ხდება კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის ჩართვა სოციალურად დაუცველთა პროგრამებში და მათთვის სადაზღვევო ვაუჩერების დარიგება, მაგრამ მოსახლეობას, ისევე როგორც ახალ ჩასახლებებში მცხოვრებ დევნილებს არ აქვს მათი გამოყენების შესახებ ინფორმაცია. დაზღვევის არსებობის შემთხვევაშიც, ისინი იძულებული არიან ჩავიდნენ გორში, რაც მათი უმრავლესობისათვის სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს, ვინაიდან მოსახლეობის დიდი ნაწილი ასაკოვანია და გადაადგილება უჭირს.

პროექტის ფარგლებში განხორციელებული ვიზიტებისას ადგილობრივი მოსახლეობა ითხოვდა ექიმთა მობილური ჯგუფის შედგენას, რათა პერიოდულად ადგილზე ვიზიტები გახდეს შესაძლებელი. კარგი იქნება თუკი შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო გაითვალისწინებს მოსახლეობის თხოვნას და უახლოეს მომავალში მოხდება ამგვარი ვიზიტების დაგეგმვა და განხორციელება.

ასევე პრობლემურია იმ ადამიანებისთვის დევნილის სტატუსის მინიჭების საკითხიც, რომლებიც ე.წ. არაკონტროლირებადი სოფლებიდან (ზარდიანთკარი, გუგუტიანთკარი, ახალი ხურვალეთი, ზემო ნიქოზი) არიან. მათი ნაწილი გორში საბავშვო ბაღების შენობებში არიან შესახლებული ყოველგვარი სტატუსის გარეშე, ვინაიდან ხელისუფლების მხრიდან ჯერ კიდევ არ არის მიღებული გადაწყვეტილება თუ რა სტატუსის მატარებლები არიან ეს ადამიანები. ასეთ მაგალითად შეგვიძლია ახალი ხურვალეთიდან დევნილი ფირუზ ვანიევი მოვიყვანოთ. ვანიევის ოჯახი 2008 წლის ომამდე ცხოვრობდა სოფელ ახალ ხურვალეთში, რომელიც ამჟამად ამ ოჯახის იურიდიულ მისამართს წარმოადგენს. ოჯახის საცხოვრებელი ტერიტორია ესაზღვრება სოფ. წინაგარას და შესაბამისად მათ საცხოვრებელ სახლებში გადასვლა არ შეუძლიათ. ვანიევებმა ორჯერ მიმართეს სამინისტროს, თუმცა წერილობითი

პასუხი არ მიუღიათ. მათ მხოლოდ განემარტათ, რომ სოფელი არაკონტროლირებადია და დღემდე მიმდინარეობს განხილვა, თუ როგორ იქნებიან დაკმაყოფილებული ამ კატეგორიის მოქალაქეები. ოჯახის თხოვნაა მიენიჭოთ დევნილის სტატუსი.

რეკომენდაციები

- შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ გაითვალისწინოს კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის (განსაკუთრებით სოფ. ერგნეთის) თხოვნა და უახლოეს მომავალში დაიგეგმოს და განხორციელდეს ექიმთა მობილური ჯგუფების ვიზიტები აღნიშნულ სოფლებში.
- ე.წ. საზღვრისპირა სოფლების მოსახლეობა, რომელთა კუთვნილი მიწებიც მოხვედრილია საქართველოს მიერ არაკონტროლირებად ტერიტორიაზე დაკმაყოფილდეს ალტერნატიული მიწით.
- გადაიხედოს არსებული ვიზუალური დათვალიერების მეთოდი, რომლის საფუძველზეც გაიცემა ერთჯერადი დახმარება იმ ოჯახებისათვის, რომელთა საკუთრება დაზარალდა საომარი მოქმედებების შედეგად.

8. რესტიტუცია

კანონმდებლობის ანალიზის თავში მოკლედ მიმოვიხილეთ საერთაშორისო და შიდა კანონმდებლობით გარანტირებული რესტიტუციის უფლება. აღნიშნული უფლება გარანტირებულია 1997 წლის 31 ოქტომბრის საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ საქართველოს კანონში „საომარი მდგომარეობის შესახებ“ და 2006 წლის 29 დეკემბერს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული საქართველოს კანონით „ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაზარალებულთა ქონებრივი რესტიტუციისა და კომპენსაციის შესახებ.“ კანონის მე-5 მუხლში აღიარებულია ყველა იძულებით გადაადგილებული პირის უფლება დაბრუნდეს თავის თავდაპირველ საცხოვრებელ ადგილზე. იგივე მუხლი ადგენს კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაკარგული საცხოვრებლის ან სხვა უძრავი ქონების კანონიერი მფლობელისათვის დაბრუნების გარანტიებს, რაც გულისხმობს დაზარალებულის უფლებას: „მიიღოს უძრავი ქონება, ან თუ მისი საცხოვრებლის ან სხვა უძრავი ქონების დაბრუნება შეუძლებელია, მიიღოს იმავე ღირებულების ადეკვატური (სანაცვლო) საცხოვრებელი, ხოლო თუ იმავე ღირებულების ადეკვატური (სანაცვლო) საცხოვრებლის გადაცემა შეუძლებელია, მიიღოს ქონებრივი ზიანის კომპენსაცია.“ განსაზღვრული მიზნების განსახორციელებლად კანონით გათვალისწინებულია რესტიტუციის და კომპენსაციის კომისიის შექმნა.

აღნიშნული კომისია კანონის⁷⁹ თანახმად 2007 წელს უნდა შექმნილიყო სამი წლის ვადით. სამწუხაროდ, იგი დღემდე არ შექმნილა. ზემოაღნიშნული წარმოადგენს სახელმწიფო პოლიტიკის არათანმიმდევრულობის კიდევ ერთ მაგალითს. კანონის მიღება მოხდა 2006 წელს და მას შემდეგ არანაირი ქმედითი ნაბიჯი არ გადადგმულა ამ კუთხით. ამ საკითხზე მთავრობას რეკომენდაცია იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლებების საკითხებზე გაეროს გენერალური მდივნის წარმომადგენელმა ვოლტერ კელინმაც მისცა. მან სახელმწიფოს მოუწოდა საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით ჩამოაყალიბოს ქონების რესტიტუციის მექანიზმი, რომელიც გადაწყვეტს ყველა არსებულ ქონებრივ დავას.⁸⁰

შიდა მექანიზმისა და ქონებრივი რესტიტუციის კონკრეტული პროცედურის არ არსებობამ გამოიწვია ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოში კონფლიქტური რეგიონებიდან საქართველოს წინააღმდეგ საკუთრების უფლების დარღვევის ფაქტებთან დაკავშირებით განაცხადების ზრდა.

ცხადია ამ ტიპის საქმეები კიდევ უფრო პრობლემური შეიძლება გახდეს მომავალში, შესაბამისად, მიზანშეწონილია აღნიშნულ საკითხზე ყურადღების გამახვილება და გარკვეული მექანიზმის შემუშავება.

თუმცა აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ კომისიის შექმნის გადავადების ერთ –ერთი მიზეზი საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან მხარდაჭერის ნაკლებობასაც უკავშირდება, რამაც ნეგატიურად იმოქმედა სახელმწიფოს მხრიდან ამ ვალდებულების ჯეროვნად განხორციელებაზე.

9. გამოსახლებები

მოცემული საანგარიშო პერიოდი აგვისტოს თვეს არ მოიცავს, მაგრამ ბოლო პერიოდში თბილისში განვითარებული მოვლენებისა და საკითხის აქტუალობიდან გამომდინარე მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ ზემოაღნიშნულ საკითხზე ყურადღების გამახვილება.

2010 წლის ივლისი–აგვისტოს თვეებში ადგილი ჰქონდა დევნილთა რამდენიმე შენობიდან გამოსახლების ფაქტს. სახალხო დამცველის აპარატი და პროექტის თანამშრომლები აქტიურ მონიტორინგს ახორციელებდნენ მიმდინარე პროცესებზე (26-28 ივლისს გამომცემლობა „სამშობლოდან“ დევნილთა გამოსახლება, 10-11

⁷⁹ „ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაზარალებულთა ქონებრივი რესტიტუციისა და კონპენსაციის შესახებ“, 2006 წლის 29 დეკემბერი

⁸⁰ Representative of the Secretary –General on the human rights of internally displaced persons, Follow-up Mission to the Report on the Mission to Georgia, A/HRC/13/21/Add.3, 14 January 2009.

აგვისტო თამარაშვილის #9, 13 აგვისტო - მაჩაბლის ქ. #8, 18 აგვისტო - მოსაშვილის ქ. #24, გეოლოგიის დეპარტამენტი, 19 აგვისტო - სანდრო-ეულის ქ. #3).

განხორციელებული მონიტორინგის საფუძველზე, მთელი რიგი პრობლემები გამოიკვეთა, რაზეც სახალხო დამცველმა ოფიციალური განცხადება გააკეთა.⁸¹

როგორც მონიტორინგის შედეგად გამოიკვეთა, ობიექტების უმეტესობა საიდანაც გამოსახლება განხორციელდა არ წარმოადგენდა დევნილთა კოლექტიური განსახლების ობიექტს. შენობებში ცხოვრობდნენ სხვადასხვა კატეგორიის დევნილები, როგორც 1990 წლებში დევნილი, ისე 2008 წლის კონფლიქტის შემდეგ იძულებით გადაადგილებული პირები. მათ შორის იყვნენ კერძო სექტორში მცხოვრები დევნილებიც, რომლებიც თვითნებურად იყვნენ შენობებში შესული. ზემოაღნიშნულ შენობებში 2008 წლის აგვისტოს კონფლიქტის შედეგად დევნილი მოსახლეობის ის კატეგორია იყო შესული, რომელთაც კოტეჯის ნაცვლად განცხადებები საკომპენსაციო თანხის მიღებაზე ჰქონდათ დაწერილი და აღნიშნული თანხას დღემდე ელოდებიან. ამას გარდა, დევნილთა ძალიან მცირე ნაწილი, აღნიშნულ შენობებშიც სამინისტროს ნებართვის საფუძველზე იმყოფებოდა. რაც შეეხება ნებართვას, ის მხოლოდ ზეპირსიტყვიერ ფორმას ატარებდა.

ნათელია რომ შენობაში მცხოვრები ყველა კატეგორიის დევნილი ალტერნატიულ განსახლებას არ ექვემდებარება და სამინისტროს დევნილთა ამ ჯგუფების მიმართ სხვადასხვა ვალდებულებები აქვს.

სახალხო დამცველმა მიმართა საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს პროცესის სამართლებრივი შესწავლისათვის აუცილებელი ინფორმაციის მისაღებად. სახალხო დამცველის აპარატს არ მიუღია ამომწურავი ინფორმაცია დასმულ კითხვებზე, შესაბამისად რთულდება ზუსტი სამართლებრივი შეფასების გაკეთება. მიუხედავად ამისა, მთელს პროცესს თან ახლდა ისეთი პრობლემები როგორიცაა

1. გამოსახლების შემჭიდროებული ვადები – დევნილებს, როგორც წესი, გამოსახლების შესახებ აფრთხილებდნენ 5 დღით ადრე, დევნილები მიუთითებენ, რომ ხშირ შემთხვევაში გაფრთხილება ატარებდა ზეპირ ხასიათს. გამოსახლების მცირე ვადები, არ აძლევდათ დევნილებს საშუალებას დაეცალათ შენობები თავიანთი ნივთებისგან;
2. ინფორმირებულობის პრობლემა – როგორც წესი ის დევნილები, რომლებიც ალტერნატიულ განსახლებას ექვემდებარებოდნენ არ ფლობდნენ ინფორმაციას ალტერნატიული საცხოვრებლის შესახებ, ან მხოლოდ ზოგადი

⁸¹ <http://www.ombudsman.ge/index.php?page=1001&lang=0&id=1305>, 17 აგვისტო, 2010.

ინფორმაცია ჰქონდათ, რაც ძირითადად საცხოვრებლის ადგილმდებარეობით შემოიფარგლებოდა.

3. იმ მცირე შემთხვევებში კი, როდესაც დევნილებისთვის წინასწარ იყო ცნობილი შეთავაზებული ალტერნატივის შესახებ, ხშირად დღის წესრიგში სხვა პრობლემა დგებოდა. კერძოდ, ალტერნატიული ფართი არ აკმაყოფილებს საცხოვრებლად აუცილებელ მინიმალურ სტანდარტებს (მაგ. თვალჭრელიძის ქ.#2–დან საყვირის ქუჩაზე გადაყვანილ დევნილთა საქმე).
4. დევნილთა განმარტებით, თავად გამოსახლების პროცესი შეურაცხმყოფელ ხასიათს ატარებდა. ხშირი იყო სიტყვიერი შეურაცხყოფის, არასათანადო მოპყრობის ფაქტები. ცალკეულ შემთხვევაში დევნილები ფიზიკურ შეურაცხყოფაზეც მიუთითებდნენ.

ამჟამად გამოცხადებულია მორატორიუმი დევნილთა მიერ დაკავებული შენობებიდან გამოსახლებაზე. მიმდინარეობს დევნილთა გამოსახლების სახელმძღვანელო პრინციპების შემუშავების პროცესში, რომელშიც ჩართულები არიან საერთაშორისო ორგანიზაციები.

რეკომენდაციები

- საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ უზრუნველყოს დევნილებისთვის გამოსახლებამდე ზუსტი ინფორმაციის მიწოდება მათ მიმართ დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ.
- დევნილ მოსახლეობას მიეცეს შესაძლებლობა წინასწარ მოინახულოს შეთავაზებული ალტერნატიული ფართი და გააკეთოს ინფორმირებული არჩევანი.
- დევნილთა ალტერნატიულ საცხოვრებლებში გადაყვანამდე მოხდეს მათი სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ დადგენილ მინიმალურ საცხოვრებელ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა.

VII დასკვნა - რეკომენდაციები

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ წინ გადადგმული ნაბიჯების მიუხედავად, დღემდე არაერთი პრობლემა რჩება მოსაგვარებელი, რაც დიდ ძალისხმევასა და აქტიურ მუშაობას მოითხოვს. ცხადია დევნილთა რაოდენობა მათი პრობლემების სწრაფი გადაჭრის შესაძლებლობას არ იძლევა, მაგრამ სწორად გაწერილი და კარგად გააზრებული პოლიტიკის საფუძველზე შესაძლებელია პრობლემების გადაჭრა ეტაპობრივად განხორციელდეს.

- ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ გადადგას ქმედითი ნაბიჯები, დევნილთა ინფორმირებულობის გაზრდის უზრუნველსაყოფად, როგორც ცხელი ხაზის საშუალებით, ისე სამინისტროში შესულ განცხადებებზე ამომწურავი და დროული პასუხის გაცემით.
- დევნილთათვის ინფორმაციის მიწოდების, საინფორმაციო კამპანიის უკეთ განხორციელების და უფრო ეფექტური შედეგის მიღების მიზნით, მიზანშეწონილია სამინისტრომ გადადგას კონკრეტული ნაბიჯები, რაც შეიძლება გამოიხატოს როგორც მედია საშუალებებით ინფორმაციის გავრცელებაში, ისე სხვადასხვა სახის საინფორმაციო ბროშურების დამზადებასა და გავრცელებაში.
- კოლექტიური განსახლების ობიექტებში მიმდინარე პრივატიზაცია - რეაბილიტაციის პროცესი დაჩქარებული ტემპებით განხორციელდეს, რათა დევნილი მოსახლეობის ადეკვატური თავშესაფრით დაკმაყოფილება მცირე დროში გახდეს შესაძლებელი;
- ახლად აშენებული კოტეჯების შემთხვევაში, გამოსწორდეს ანგარიშში ასახული ყველა ხარვეზი.
- სარეაბილიტაციო სტანდარტები სავალდებულო უნდა გახდეს შესასრულებლად და მოხდეს საქართველოს მასშტაბით ერთიანი პრაქტიკის დანერგვა;
- სარეაბილიტაციო და საპრივატიზაციო ობიექტების შერჩევა და რიგითობის განსაზღვრა განხორციელდეს დადგენილი კრიტერიუმების შესაბამისად;

- დაჩქარდეს დევნილთათვის გადაცემული რეაბილიტირებული ფართის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრა, უზრუნველყოფილ იქნას ყველა დევნილი შესაბამისი საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტით;
- საჯაროდ ხელმისაწვდომი გახდეს საპრივატიზაციოდ განსაზღვრული კოლექტიური ცენტრების სია;
- წარიმართოს საინფორმაციო კამპანია, რომლის ფარგლებშიც დევნილებს რომლებიც სარგებლობენ სამედიცინო დაზღვევის პოლისით, განემარტებათ რა სახის მომსახურების მიღება შეუძლიათ და როგორ;
- შესაძლებლობის ფარგლებში გადაიდგას შესაბამისი ნაბიჯები რათა დევნილი მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი გახდეს მედიკამენტების შეძენა შეღავათიან ფასებში;
- შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ გაითვალისწინოს კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის (განსაკუთრებით სოფ. ერგნეთის) თხოვნა და უახლოეს მომავალში დაიგეგმოს და განხორციელდეს ექიმთა მობილური ჯგუფების ვიზიტები აღნიშნულ სოფლებში.
- ე.წ. საზღვრისპირა სოფლების მოსახლეობა, რომელთა კუთვნილი მიწებიც მოხვედრილია საქართველოს მიერ არაკონტროლირებად ტერიტორიაზე დაკმაყოფილდეს ალტერნატიული მიწით.
- გადაიხედოს არსებული ვიზუალური დათვალიერების მეთოდი, რომლის საფუძველზეც გაიცემა ერთჯერადი დახმარება იმ ოჯახებისათვის, რომელთა საკუთრება დაზარალდა საომარი მოქმედებების შედეგად.
- საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ საერთაშორისო და არასამთავრობო აქტორებთან მჭიდრო თანამშრომლობით გადადგას ნაბიჯები დევნილთა გადამზადებისა და პროფესიული განათლების პროგრამების შექმნის მიზნით, რაც შემდგომში შეუწყობს ხელს დევნილთა დასაქმებას.
- შესაბამისად აუცილებელია სახელმწიფოს/საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს მიერ, დროულად იქნას გაცემული კომპენსაციები

იმ კატეგორიის დევნილებზე, რომელთაც კოტეჯის სანაცვლოდ არჩევანი ფულად კომპენსაციაზე შეაჩერეს.

გამოსახლების შემთხვევაში

- აუცილებელია შესაბამისი სტრუქტურების (სამინისტროების) წარმომადგენლებსა და დევნილ მოსახლეობას შორის მეტი კომუნიკაცია.
- დევნილებს გამოსახლებამდე უნდა ჰქონდეთ ზუსტი წარმოდგენა და ინფორმაცია საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს მიერ მათ მიმართ დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ.
- მნიშვნელოვანია დევნილ მოსახლეობას მიეცეს შესაძლებლობა წინასწარ მოინახულოს შეთავაზებული ალტერნატიული ფართი და გააკეთოს ინფორმირებული არჩევანი.
- დევნილთა ალტერნატიულ საცხოვრებლებში გადაყვანამდე მოხდეს მათი სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ დადგენილ მინიმალურ საცხოვრებელ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა.

დანართი #1

კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციისა და მშენებლობის სტანდარტები დევნილთა ხანგრძლივადიანი თავშესაფრით უზრუნველყოფის მიზნით*					
პარამეტრი	ერთეული	სტანდარტები		შენიშვნა	
		მინიმალური სტანდარტი ახლადაშენებული და ცარიელი შენობების თვის	მინიმალური სტანდარტები დევნილებით დასახლებულ კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის ისთვის		
საცხოვრებელი ფართი (აბაზანის გამოკლებით)	მ ² თითოეულ ბინაში	25 - 35 მ ²	15 მ ² -ზე მეტი თითოეულ მოსახლეზე+ დამატებითი 5-8 მ ² თითოეულ დამატებით მოსახლეზე	ერთოთახიანი ბინა	1-2 მოსახლე
		40 - 45მ ²	თითოეულ დამატებით მოსახლეზე	ოროთახიანი ბინა	3-4 მოსახლე
		50 - 60მ ²	იმ შემთხვევების გარდა, როცა ეს ტექნიკურად არ არის შესაძლებელი ან შეთავაზება უარყოფილია ბენეფიციარის ოჯახის მიერ (იხილეთ	სამოთახიანი ბინა	5-6 მოსახლე
		დამატებითი 5 მ ² თითოეულ დამატებით მოსახლეზე	შეთავაზება უარყოფილია ბენეფიციარის ოჯახის მიერ (იხილეთ		თითოეულ დამატებით მოსახლეზე (6-ზე მეტ სულიან ოჯახებში)

			განმარტებით ი დოკუმენტი), ერთ ოთახში მცხოვრებ სულთა რაოდენობაზე არსებული რეკომენდაცი ები დაცული უნდა იქნას		
აბაზანა**	აბაზანა	1 თითოეულ ბინაში	1 კერძო მფლობელობა ში არსებული და იზოლირებუ ლი აბაზანა იმავე სართულზე	თითოეულ ბინაზე	საპირფარეშო + საშხაპე ცხელი წყლით + ხელის დასაბანი ნიჟარა ცხელი წყლით. იატაკქვეშა სადრენაჟო არხი საშხაპეში. ვენტილაციის სისტემა. კაფელით მოპირკეთებუ ლი იატაკი და კედლები რეცხვადი საღებავი ყველგან ჰიდროიზოლ აციური მასალისგან გაკეთებული ქერი

სამზარეულო**	სამზარეულო	1	1	თითოეულ ბინაზე	ნიჟარა + ღუმელი (კაფელისგან გაკეთებული 2 მწკრივი ნიჟარის უკან წყლის შხეფებისგან დასაცავად)
ფანჯრები	ფანჯრების რაოდენობა ერთ ოთახში	1	1	ყრუ ოთახი არ უნდა არსებობდეს (საცხოვრებელი ფართის შემადგენლობაში)	ორმაგი ფანჯრები
გათბობა		1	1	თითოეული ბინა უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სათანადო გათბობით, გათვლისწინებული უნდა იქნას ინდივიდუალური გაზის ან შეშის ღუმელი, ასევე სამზარეულოს ღუმელი (შეშაზე მომუშავე) საკვამურით	
საკვამური				შეშის ღუმელის საკვამურები უნდა გადიოდეს შენობის გარეთ. მუდმივად უნდა მოხდეს საკვამურების გაწმენდა და დაგოზვა და საკვამური უნდა მთავრდებოდეს მშენებლობის შესახებ არსებული სახელმწიფო სტანდარტის (1977) მიხედვით დადგენილ	

				მანძილზე შენობის ზემოთ
კედლები				არსებული ტიხრები უნდა შენარჩუნდეს იქ, სადაც ეს შესაძლებელი იქნება. ახალი ტიხრების აშენების შემთხვევაში, ხმაგაუმტარი და მსუბუქი მასალები (კნაუფ-ის ტიპის) უნდა იქნას მითითებული.
კედლების საფარი		შეღებილი კედლები		სამზარეულოში გამოყენებული უნდა იქნას რეცხვადი საღებავი
იატაკი				ლამინირებული იატაკი უნდა იქნას გამოყენებულ იქ, სადაც იატაკი გამოცვლას საჭიროებს. საჭიროების შემთხვევაში უნდა გაკეთდეს იატაკქვეშა საფარი
ელექტრო სისტემა	სისტემა	1	1	ელექტრული სისტემების დაგეგმარება და დაყენება უნდა მოხდეს იმ დაშვების გათვალისწინებით, რომ თითოეული ოჯახი გამოიყენებს მძლავრ ელექტრო მოწყობილობებს ზამთრის პერიოდში სტანდარტულ საყოფაცხოვრებო ელექტრო მოწყობილობებთან ერთად.

შენობის კონტრუქცი ა და საერთო მოხმარების ფართი**				სახურავის, კიბის უჯრედის, კედლების, ტროტუარის, ფასადის, წყლის ტუმბოების შეკეთება/გარემონტება სტანდარტის შესაბამისად, რომელიც საშუალებას იძლევა თავიდან იქნას აცილებული შენობის შემდგომი დაზიანება, უზრუნველყოფს მოსახლეთა უსაფრთხოებას და გამორიცხავს საფრთხეებს, მაგალითად: მოაჯირები კიბეებზე, წყალგაუმტარი სახურავი, ფასადის დაზიანებული ადგილების შეღესვა და ა.შ. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს საერთო მოხმარების ფართის უსაფრთხოებას. არამსხვრევადი მინა უნდა იქნას გამოყენებული საერთო მოხმარების ადგილებში
საერთო გაყვანილობ ები	წყალმომარაგება და კანალიზაცია			შიდა გაყვანილობები უნდა დაყენდეს შესაბამისი კანონმდებლობის და წყალმომარაგების/სანიტარ ული დაწესებულებების სტანდარტების შესაბამისად
				გარე გაყვანილობებზე პასუხისმგებლობა უნდა ეკისრებოდეს ადგილობრივ ხელისუფლებას.

				კონტრაქტორმა ან კონტრაქტორებმა უნდა მოახდინონ გარე გაყვანილობების დაყენება
	ელექტრუ ლი ქსელი			შიდა გაყვანილობების დაყენება უნდა შეესაბამებოდეს შესაბამის კანონმდებლობას და შესაბამისი დაწესებულებების სტანდარტებს
				გარეთა ქსელის უზრუნველყოფა შედის ადგილობრივი მთავრობის პასუხისმგებლობის ქვეშ. კონტრაქტორმა ან კონტრაქტორებმა უნდა უზრუნველყონ გარე გაყვანილობების დაყენება.
	გაზი			შიდა გაყვანილობები უნდა შეესაბამებოდეს შესაბამის საკანონმდებლო მოთხოვნებს და ბუნებრივი გაზის მომწოდებელი ორგანიზაციების სტანდარტებს
				გარე გაყვანილობები შედის ადგილობრივი მთავრობის პასუხისმგებლობის ქვეშ. კონტრაქტორმა ან კონტრაქტორებმა უნდა უზრუნველყონ გაყვანილობების დაყენება.

სახიფათო ნივთიერებე ბისგან დაცვა				ნებისმიერი შენობა შესაძლებელია შეიცავდეს სახიფათო სამშენებლო მასალებს, ისეთებს, როგორიცაა: აზბესტოსი, ტყვიის შემცველი საღებავები, სახიფათო ნივთიერებების (PCB) შემცველი ელექტრული ტრანსფორმატორები და ა. შ. თუ სახიფათო მასალების არსებობა საეჭვოა, შეფასებითი კვლევა უნდა ჩატარდეს შესაბამისი გამოცდილების მქონე ორგანიზაციის მიერ. სახიფათო მასალების აღმოჩენის შემთხვევაში, ისინი მოშორებული უნდა იქნას შენობიდან ან ამ მასალების დატოვება უნა მოხდეს დადგენილი სტანდარტების შესაბამისობის შემთხვევაში.
*ნებისმიერი სარეაბილიტაციო, რეკონსტრუქციის ან სამშენებლო სამუშაო უნდა განხორციელდეს საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად				
**როცა დევნილის ოჯახში არსებობს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე წევრი/წევრები, სახლის დიზაინში უნდა ჩაიდოს ასეთი ადამიანების მიერ სახლის გამოყენების შესაძლებლობა და საცხოვრებლის ხელმისაწვდომობა უნარშეზღუდული წევრებისათვის				

განმარტებითი დოკუმენტი

კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციისა და მშენებლობის სტანდარტები დევნილთა ხანგრძლივადიანი თავშესაფრით უზრუნველყოფის მიზნით

კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციისა და მშენებლობის სტანდარტების შესახებ შექმნილი დოკუმენტის მთავარი მიზანია ყველა დევნილის შესაბამისი საცხოვრებლით უზრუნველყოფა. არც ერთი დევნილის საცხოვრებელი არ უნდა ჩამოუვარდებოდეს აღნიშნულ სტანდარტებს. ის საცხოვრებელი, რომელიც არ მოვა შესაბამისობაში ზემოთ აღნიშნულ დოკუმენტთან, არ შეიძლება განხილულ იქნას როგორც ხანგრძლივადიანი თავშესაფარი დევნილისათვის.

სახელმძღვანელო პრინციპი გულისხმობს დევნილთა დარჩენას მათ ამჟამინდელ საცხოვრებელ ადგილსამყოფელში, თუ ეს მათი არჩევანიც იქნება, და მათ უზრუნველყოფას გრძელვადიანი საცხოვრებლით, რომელიც შეესაბამება დოკუმენტში მოცემულ სტანდარტებს.

იმ შემთხვევაში, თუ დევნილთა ოჯახების საცხოვრებელი პირობები აღნიშნულ სტანდარტებს არ შეესაბამება და მათი საცხოვრებელი ადგილების რეაბილიტაცია სტანდარტების მიხედვით შეუძლებელია, ალტერნატიული გადაწყვეტილება უნდა იქნას მიღებული მათი გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის მიზნით. გამონაკლისი ამ შემთხვევაში უნდა დაიშვას მხოლოდ მაშინ, როცა დევნილები საკუთარი ნებით და ინფორმირების შემდგომ უარს იტყვიან თავიანთ უფლებაზე ალტერნატიული საცხოვრებლით დაკმაყოფილების შესახებ და გამოთქვამენ სურვილს თავიანთ საცხოვრებელ ადგილსამყოფელში დარჩენაზე.

აღნიშნული სტანდარტები სახელმძღვანელო დოკუმენტი იქნება:

- დევნილებისთვის ხანგრძლივადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული უფლებების შესახებ ინფორმირების თვალსაზრისით და როგორც ინსტრუმენტი, რომლის საშუალებითაც მთავრობა და პარტნიორი ორგანიზაციები პასუხისმგებელი იქნებიან დევნილთა სამოქმედო გეგმაში მითითებული ხანგრძლივადიანი საცხოვრებლის უზრუნველყოფის პროგრამის განხორციელების დროს ამ სტანდარტების გამოყენებაზე.
- საქართველოს მთავრობისა და სამეთვალყურეო საბჭოსთვის დევნილთა სამოქმედო გეგმაში მითითებული ხანგრძლივადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის პროგრამის დაგეგმვის, განხორციელებისა და

ზედამხედველობის პროცესში, რაც მოიცავს (მაგრამ არ შემოიფარგლება ამით) შემდეგს:

* რეაბილიტაციის შეფასების ან არსებული კოლექტიური ცენტრების ხანგრძლივადიან საცხოვრებელ ადგილსამყოფელად ადაპტირების შესაძლებლობის შეფასებას და ამის შედეგად კოლექტიური ცენტრების კატეგორიზაციას.

* არსებული ცარიელი შენობების რეკონსტრუქციას დევნილთა ხანგრძლივადიან საცხოვრებლად.

* ახალი, ხანგრძლივადიანი საცხოვრებლების აშენებას დევნილებისათვის.

- საქართველოს მთავრობისთვის და კონტრაქტორი ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც ახორციელებენ სამოქმედო გეგმაში მითითებულ რეაბილიტაციის, ადაპტაციის, რეკონსტრუქციის ან მშენებლობის პროექტებს.

სარეაბილიტაციო შენობებში (ახალი ან ცარიელი შენობებისგან განსხვავებით), ზოგიერთი ოჯახი იკავებს მეტ ფართს, ვიდრე ეს განსაზღვრულია სტანდარტების მიხედვით. იმ შემთხვევებში, როცა სხვადასხვა დევნილი ოჯახის მიერ დაკავებულ ფართებს შორის დიდი განსხვავება ფიქსირდება, და იმ შენობებში, სადაც ეს სივრცე საჭიროა დევნილთა სხვა ოჯახების განსახლებისათვის, გამჭვირვალე პროცესი უნდა დაიწყოს, რომლის მეშვეობითაც დევნილები მიიღებენ სწორ/მიუკერძოებელ გადაწყვეტილებას ზემოთ აღნიშნული უსამართლობის აღმოფხვრის მიზნით.

განსახლების პროექტებში მონაწილე ორგანიზაციებმა (იქნება ეს სამთავრობო ორგანიზაციები, კერძო კონტრაქტორები თუ საერთაშორისო/არასამთავრობო ორგანიზაციები) უნდა უზრუნველყონ დევნილთა მონაწილეობა და ჩართვა დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესში. საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის სხვადასხვა შემთხვევების დროს (რეაბილიტაცია, რეკონსტრუქცია ან მშენებლობა) შესაბამისი კონსულტაცია უნდა იქნას გაწეული.

ყველა შემთხვევაში, სამუშაოს შემსრულებელი პასუხისმგებელია (პირდაპირ ან მესამე მხარის მონაწილეობით) უზრუნველყოს მოსახლეობის დახმარება პროცედურულ საკითხებში, განავითაროს მათი შესაძლებლობები ზოგადი მოხმარების ფართებზე სარემონტო სამუშაოების შესრულების კუთხით და ნებისმიერი სისტემის შეკეთების კუთხით, რომელიც რეგულარულ რემონტს და ტექნიკურ მომსახურებას საჭიროებს.

იმ შემთხვევაში, როცა დევნილთა ოჯახში ცხოვრობს ერთი ან ერთზე მეტი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე წევრი, საცხოვრებლის დიზაინი (ზოგადი მოხმარების ფართების ჩათვლით) უნდა შეიქმნას იმგვარად, რომ შეზღუდული

შესაძლებლობების მქონე წევრებმა შეძლონ საცხოვრებელი ფართის გამოყენება და შენობა უნდა მოიცავდეს ისეთ დეტალებს, როგორიცაა მცირე სიმაღლის საპირფარეშო და აბაზანა, განიერი კარები, ინვალიდის ეტლისთვის გადასადგომი პანდუსები და ა.შ. იქ, სადაც ამის განხორციელება ტექნიკურად შეუძლებელია, ალტერნატიული ხანგრძლივადიანი საცხოვრებელი (რომელიც შეესაბამება უნარშეზღუდულობის დაწესებულ სტანდარტებს) უნდა გამოინახოს. ზოგადი პრინციპის სახით, უნარშეზღუდული ადამიანებისთვის შენობის გამოყენების ხელმისაწვდომობა ჩადებული უნდა იყოს გარე დიზაინშიც ყველა შენობისთვის, სადაც ეს შესაძლებელია.

დანართი #2

ფართების განაწილების პროცესი აჭარის რეგიონში (14-20 ივნისი)

2010 წლის 14-20 ივნისს კომისიის მიერ, მოხდა რეაბილიტირებული საცხოვრებელი ფართების განაწილება ბათუმში, ჩაქვში და ქობულეთში. აღნიშნული კომისიის შემადგენლობაში შედიოდნენ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ტერიტორიული სამმართველოების წარმომადგენლები, დევნილთა დეპარტამენტის წარმომადგენლები და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მინისტრის მოადგილე. აღნიშნულ პროექტში დამკვირვებლის სტატუსით მონაწილეობას იღებდა ევროსაბჭოს პროექტის დამკვირვებელიც.

კომისიის მუშაობის შედეგად საცხოვრებელი ფართები გადაეცათ მახინჯაურის “ყოფილ ბავშვთა სახლში” და დ/ს “ქობულეთში” მცხოვრებ დევნილებს. (აღნიშნულ შენობაში ცხოვრობდა სტიქიის შედეგად დაზარალებული რამოდენიმე ოჯახიც). აჭარის ა/რ ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს წარმომადგენლების მიერ მოწოდებული ინფორმაციით აღნიშნულ ობიექტებში განთავსებული იყო 209 დევნილი ოჯახი (დამატებული 13 არადევნილი ოჯახი). პროექტის დამკვირვებლის მიერ პარალელურ რეჟიმში წარმოებული ჩანაწერით იმ დროისთვის ადგილზე დაფიქსირდა დაახლოებით 167 ოჯახი.

მუშაობის პერიოდში გამოიკვეთა შემდგომი საკითხები:

1. კომისიამ მუშაობა დაიწყო 14 ივნისს. იგი ადგილზე სწავლობდა დ.ს. “ქობულეთში” და მახინჯაურის “ყოფილ ბავშვთა სახლში”, მცხოვრებ დევნილთა საქმეებს. კერძოდ, მიმდინარეობდა დევნილების აღწერა და მათი სტატუსის დამადასტურებელი დოკუმენტაციის შემოწმება. იმის გამო,

რომ ადგილზე მუშაობის პროცესი არ იყო წინასწარ დაგეგმილი, იგი საკმაოდ დამაბუღლად მიმდინარეობდა.

სასურველი იქნებოდა განხორციელებული სამუშაო უკეთ ყოფილიყო დაგეგმილი. აღნიშნული სამუშაოს შეუმსუბუქებდა კომისიის წევრებს.

2. ზოგიერთი დევნილი ოჯახის შემთხვევაში ფართების განაწილებისას უკმაყოფილებას იწვევდა ის ფაქტი, რომ 2 წევრიან ოჯახებს, რომელშიც ცხოვრობდა დედა და სრულწლოვანი ვაჟიშვილი, სტანდარტების თანახმად სთავაზობდნენ ერთ ოთახიანი ბინას.

კომისიამ გაითვალისწინა შექმნილი სიტუაცია და თითოეული ასეთი ოჯახის პრობლემა დადებითად გადაწყვიტა.

3. კიდევ ერთი პრობლემური საკითხი არადევნილ პირზე გათხოვილი დევნილი ოჯახების გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის საკითხი იყო. ფართების განაწილება ხდებოდა ოჯახის წევრების რაოდენობის მიხედვით. იმ შემთხვევაში, თუ დევნილი მამაკაცი დაქორწინებული იყო არადევნილ პირზე, ოჯახის წევრთა რაოდენობაში ხდებოდა მათი გათვალისწინება. ხოლო, თუ დევნილი ქალბატონი გათხოვილი იყო არადევნილ პირზე, მაშინ მას უარს ეუბნებოდნენ საცხოვრებელი ფართზე. ეს საკითხი უკმაყოფილებას იწვევდა დევნილებს შორის.

აღნიშნული საკითხიც კომისიის მიერ დადებითად იქნა გადაწყვეტილი და ყველა მსგავსი ოჯახი დაკმაყოფილდა საცხოვრებელი ფართებით.

4. შენიშვნები იყო გამოთქმული შესრულებული სარემონტო სამუშაოების ხარისხის გამო. ზოგიერთ ბინას გააჩნდა ეგრეთწოდებული ყრუ (ფანჯრის გარეშე) ოთახი. არ ფუნქციონირებდა შესასვლელი კარების საკეტები. ზოგიერთ ადგილას იატაკი და კედლების საღებავი დაზიანებული იყო ნესტისგან.

ასევე გაურკვევლობის და უკმაყოფილების საფუძველი გახლდათ ინფორმაციის ნაკლებობა. დევნილებისთვის არ იყო ცნობილი, რომ ფართების რაოდენობა განისაზღვრებოდა ოჯახის წევრების მიხედვით და არა საოჯახო ნომრის მიხედვით, როგორც ეს მოხდა 2006 წელს.

დანართი #3

დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებლით დაკმაყოფილების კრიტერიუმები

ქვემოთ მოცემული კრიტერიუმები ჩამოთვლილია პრიორიტეტების მიხედვით გრძელვადიანი საცხოვრისით უზრუნველყოფისათვის. თითოეული კრიტერიუმი ფასდება კონკრეტული ქულებით, რომლებიც ერთი დევნილი ოჯახის საბოლოო შეფასებისას დაჯამდება.

აღნიშნული კრიტერიუმების გათვალისწინებით მოხდება დევნილთათვის საცხოვრებელი ფართების განაწილება, იქნება ეს ახლადაშენებული, რეაბილიტირებული, რეკონსტრუირებული თუ კერძო პირთაგან შეძენილი შენობები.

აპლიკანტი ოჯახის მიერ შეტანილი განაცხადის დაკმაყოფილების აუცილებელი პირობაა, რომ აპლიკანტი ოჯახის წევრთა მიერ მოთხოვნილი ფართის მოცულობა შეესაბამებოდეს “დევნილთა ხანგრძლივადიანი თავშესაფრით უზრუნველყოფის მიზნით კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციის და მშენებლობის სტანდარტებით” დამტკიცებული პარამეტრების ფარგლებს.

მოცემული რიგითობა განსაზღვრავს კრიტერიუმებს შორის უპირატესობას, რომელი კრიტერიუმების გათვალისწინებითაც უნდა მოხდეს ფართების განაწილება კონკრეტულ გასანაწილებელ კონკურენტ პირთა შორის. აღნიშნული კრიტერიუმების გათვალისწინებით მოხდება დევნილთათვის საცხოვრებელი ფართების განაწილება, იქნება ეს ახლადაშენებული, რეაბილიტირებული, რეკონსტრუირებული თუ კერძო პირთაგან შეძენილი შენობები.

კონკრეტულ შემთხვევაში, კრიტერიუმების რიგითობის დამთხვევის შემთხვევაში, უპირატესობა ენიჭება იმ სუბიექტს, რომელსაც ასევე აქვს სხვა კრიტერიუმიც (ამ კრიტერიუმების დამთხვევის დროსაც უპირატესობა ენიჭება ასევე რიგითობას).

1. დევნილის დროებითი საცხოვრებელი ადგილი (დევნილის რეგისტრაციის ადგილი) უნდა მდებარეობდეს იმ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულში, სადაც არის განთავსებული გასანაწილებელი ფართი;
2. კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც ავარიულია და საფრთხეს უქმნის იქ მაცხოვრებელთა სიცოცხლეს და ჯანმრთელობას;
3. კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც წარმოადგენს კერძო საკუთრებას და მესაკუთრე

ახორციელებს დევნილთაგან ობიექტის გამოთავისუფლების კანონით გათვალისწინებულ პროცედურას;

4. კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც სახელმწიფო ან/და ადგილობრივი თვითმმართველობის ინტერესებიდან გამომდინარე, წარმოადგენენ მნიშვნელოვან ობიექტებს;

5. კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც დღეის მდგომარეობით არ არის არც შეიძლება იყოს ადაპტირებული საცხოვრებელ ფართებად;

6. დევნილთა ოჯახები, რომელთა მიერ ახლადაშენებულ, რეაბილიტირებულ და რეკონსტრუირებულ შენობებში დაკავებული (დროებით სარგებლობაში არსებული) ფართი უფრო ნაკლებია, ვიდრე სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ დადგენილი კოლექტიური ცენტრების რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციისა და მშენებლობის სტანდარტებით დადგენილი საცხოვრებელი ფართის ნორმები.

– თითოეული კრიტერიუმის შესაბამისად, განსახლების მსურველ დევნილთა შორის, პრიორიტეტი ენიჭებათ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს (ქმედუნარიანობის შეზღუდვა – ჯანმრთელობის მოშლით გამოწვეული ადამიანის საქმიანობის ნორმიდან გადახრა, რაც ხასიათდება თვითმომსახურების, გადაადგილების, ორიენტაციის, ურთიერთობის, თვითკონტროლის, სწავლისა და შრომითი საქმიანობის უნარის შეზღუდვით), პენსიონერებს, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის დაღუპული ოჯახის წევრებს და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის წარმოებული ბრძოლის ვეტერანებს.

– კონკრეტულ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულში გაუნაწილებლად დარჩენილი საცხოვრებელი ფართი ნაწილდება იმავე ადმინისტრაციულ ერთეულში კერძო სექტორში მაცხოვრებელ დევნილთა შორის. ამ საცხოვრებელ ფართებთან მიმართებით, კერძო სექტორში მაცხოვრებელი დევნილებისაგან განაცხადების მიღება, მათი დამუშავება და გადაწყვეტილების მიღება ხორციელდება წინამდებარე დოკუმენტში დადგენილი პრინციპების, კრიტერიუმების და პროცედურების გამოყენებით.

– გამონაკლის შემთხვევაში, პრიორიტეტთა სრული დამთხვევის შემთხვევაში, უპირატესობა მიენიჭება იმ სუბიექტს, რომლის განცხადებაც უფრო ადრე თარიღით არის დარეგისტრირებული. ამ მონაცემის იდენტიფიკაციის შემთხვევაში, უპირატესობა წყდება ალფაბეტის მიხედვით.

– ამასთანავე, კრიტერიუმების გათვალისწინების პროცესის გამარტივების მიზნით, თითოეული კრიტერიუმი ტოლია გარკვეული რაოდენობის ქულისა. იმ

მიზნით, რომ ქვედა საფეხურზე მყოფმა რამდენიმე კრიტერიუმმა, თავიანთი ქულების ჯამით არ გადაფაროს უფრო მაღალ საფეხურზე მდგომი კრიტერიუმი (რაც საბოლოო ჯამში კრიტერიუმებით დადგენილი უპირატესობების იგნორირებას გამოიწვევს) თითოეული კრიტერიუმის ამსახველი ქულა უნდა აღემატებოდეს მისი მომდევნო ყველა კრიტერიუმის ქულების საერთო ჯამს. ამასთანავე, გათვალისწინებული უნდა იქნას, რომ თითოეული კრიტერიუმის ქულებს შეიძლება დაემატოს სოციალური კრიტერიუმის ქულები (სოციალური კრიტერიუმის ქულების ჯამია 15).

ქულების რაოდენობა კრიტერიუმების მიხედვით:

N	კრიტერიუმი	ქულა
1	დევნილის დროებითი საცხოვრებელი ადგილი (დევნილის რეგისტრაციის ადგილი) უნდა მდებარეობდეს იმ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულში, სადაც არის განთავსებული გასანაწილებელი ფართი;	272
2	კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც ავარიულია და საფრთხეს უქმნის იქ მაცხოვრებელთა სიცოცხლეს და ჯანმრთელობას;	136
3	კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც წარმოადგენს კერძო საკუთრებას და მესაკუთრე ახორციელებს დევნილთაგან ობიექტის გამოთავისუფლების კანონით გათვალისწინებულ პროცედურას;	68
4	კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც სახელმწიფო ან/და ადგილობრივი თვითმმართველობის ინტერესებიდან გამომდინარე, წარმოადგენენ მნიშვნელოვან ობიექტებს;	34
5	კომპაქტურად (ორგანიზებულად) განსახლების იმ ობიექტებში მაცხოვრებელი დევნილები, რომელი შენობებიც დღეის მდგომარეობით არ არის არც შეიძლება იყოს ადაპტირებული საცხოვრებელ ფართებად;	17
6	დევნილეთა ოჯახები, რომელთა მიერ ახლადამენებულ, რეაბილიტირებულ და რეკონსტრუირებულ შენობებში დაკავებული (დროებით სარგებლობაში არსებული) ფართი უფრო ნაკლებია, ვიდრე სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ დადგენილი კოლექტიური ცენტრების	1

	რეაბილიტაციის, რეკონსტრუქციისა და მშენებლობის სტანდარტებით დადგენილი საცხოვრებელი ფართის ნორმები.	
--	---	--

ამასთანავე, იმისათვის, რომ მაქსიმალურად იქნას გათვალისწინებული შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა ინტერესები, საჭიროა ამ კატეგორიის პირთათვის დადგინდეს ქულათა დამატებითი ოდენობა მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის და დაავადების სიმძიმის გათვალისწინებით. აღნიშნული ქულების დამატებითი სისტემა უზრუნველყოფს კონკურენტ პირთა ქულების დაჯამების დროს, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უპირატეს მდგომარეობაში ჩაყენებას სხვა პირებთან მიმართებით. მათ, გარდა საერთო კრიტერიუმების შესატყვის ქულათა ჯამისა, თავიანთი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო, ექნებათ კიდევ დამატებითი რამენიმე ქულა.

შეზღუდული ქმედუნარიანობის ხარისხი დგინდება სამედიცინო-სოციალური ექსპერტიზის მიერ, რომელიც ასახულია ექსპერტიზის დასკვნაში.

ქულათა რაოდენობა შეზღუდული შესაძლებლობისა და სხვა სოციალური პრივილეგიების მქონე პირთათვის:

დაუცველობის ხარისხი	ქულა
მკვეთრად გამოხატული შესაძლებლობის შეზღუდვის მქონე პირი	5
მნიშვნელოვნად გამოხატული შესაძლებლობის შეზღუდვის მქონე პირი	4
საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის დაღუპული ოჯახის წევრები და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის წარმოებული ბრძოლის ვეტერანები	3
პირი, რომლის ოჯახი შედგება მხოლოდ საპენსიო ასაკს მიღწეული პირებისგან	2
ზომიერად გამოხატული შესაძლებლობის შეზღუდვის მქონე პირი	1